
GAUDEO.
John Carter Brown.

BREVIS NARRATIO

EORVM QVÆ IN FLORIDA AMERICÆ PROVĨCIA Gallis acciderunt, ſecunda in illam Nauigatione, duce Renato de Laudõniere claſſis Præfecto:

Anno M D LXIIII.

QVAE EST SECVNDA PARS AMERICAE.

Additæ figuræ & Incolarum eicones ibidem ad viuũ expreſſæ: breuis item Declaratio Religionis, rituum, viuendique ratione ipſorum.

Auctore

Iacobo le Moyne, cui cognomen de Morgues, Laudõnierum in ea Nauigatione ſequnto.

Nunc primùm Gallico ſermone à Theodoro de Brÿ Leodienſe in lucem edita: latio verò donata a C.C.A.

Cum gratia & priuil. Cæſ. Maieſt. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Tÿpis Ioãnis Wecheli, Sumtibus vero Theodori de Brÿ ANNO M D XCI.
Venales reperiũtur in officina Sigiſmundi Feirabẽdii.

BREVIS NARRATIO

EORVM QVÆ IN FLORIDA AMERICÆ PROVĪCIA Gallis acciderunt, secunda in illam Nauigatione, duce Renato de Laudōniere classis Præfecto: Anno M D LXIIII.

QVAE EST SECVNDA PARS AMERICAE.

Additæ figuræ & Incolarum eicones ibidem ad viuū expressæ: breuis item Declaratio Religionis, rituum, viuendique ratione ipsorum.

Auctore
Iacobo le Moyne, cui cognomen de Morgues, Laudōnierum in ea Nauigatione sequuto.

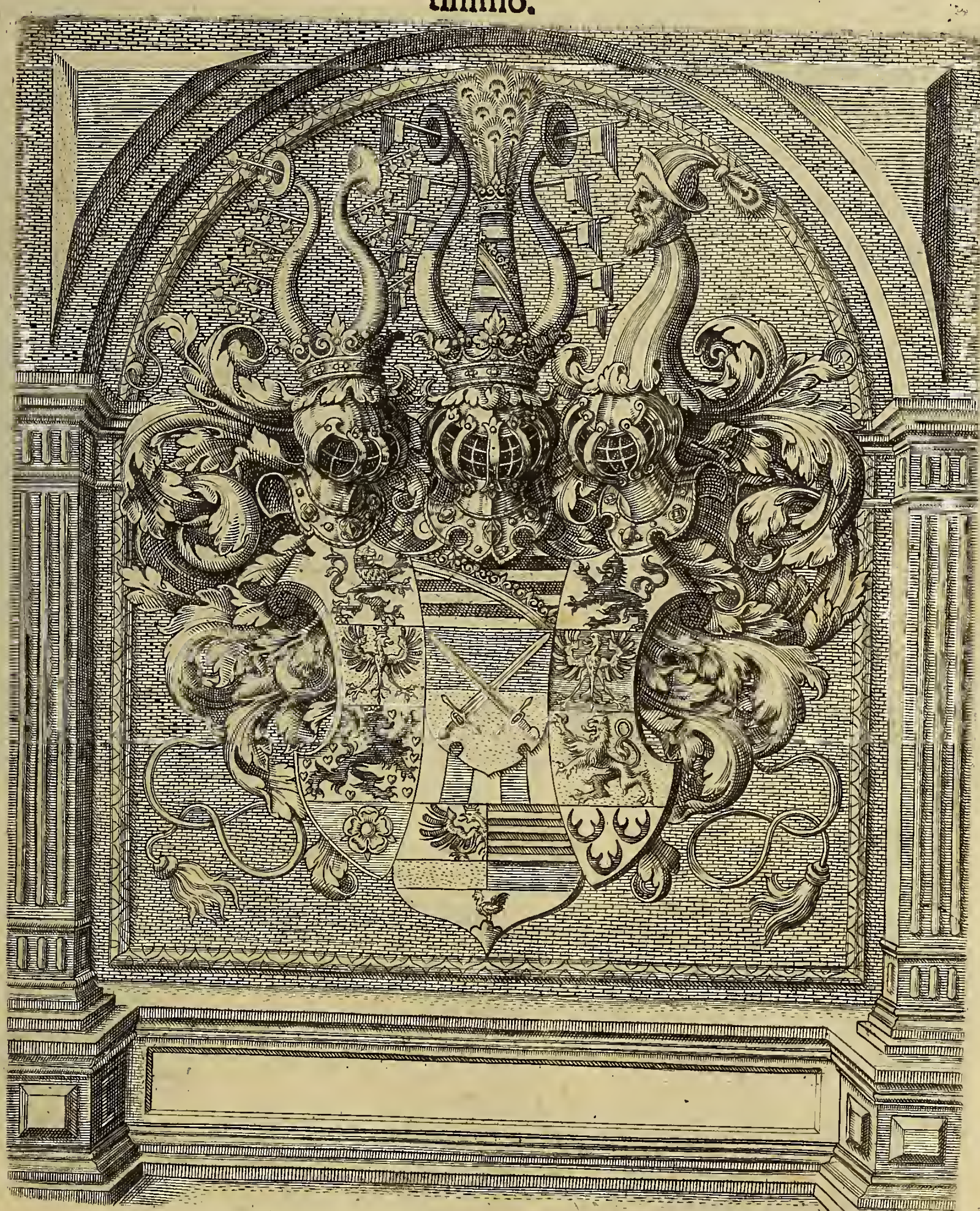
Nunc primùm Gallico sermone à Theodoro de Bry Leodiense in lucem edita: latio verò donata a C.C.A.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioãnis Wecheli, Sumtibus vero Theodori de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiũtur in officina Sigismundi Feirabẽdii

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DN. CHRISTIANO, DVCI SAXONIÆ, LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, Burggravio Magdeburgensi, Sac. Rom. Imperii Archimarschalco & Electori, &c. Domino suo Clementissimo.

MVLTIS *placuit Illme Princeps ac Domine Clementissime*, Virginiæ *historia, quam Illme V. C. nomini dicavi. Nūc in lucē emitto* Floridæ *historiam, perbrevem quidem illam, sed quæ multa scitu digna contineat paucis adhuc cognita: & cum pluribus elegantioribusque iconibus & picturis sit exornata quam superior, addita etiam Chorographia dili-*

gantiſsimè expreſſa, quæ magnam venuſtatem illi conciliat (ſcio enim nullam illius regionis deſcriptionem hactenus fuiſſe publicatam quæ huic comparari poſsit) magis adhuc placituram ſpero. Nam illa breviter explicat quid Gallis duce Laudonniero in eam Provinciam profectis acciderit anno MDLXV. *& quam crudeliter contra iuſiurandum & datam fidem ab Hiſpanis ſint trucidati: deinde Incolarū mores, ritus, ceremonias, victus rationem, & ornatum luculenter admodum exprimit. His ingenium vafrum, acre, ad bellum pronum, vindictæ cupidum, contra Virginienſibus mite & placidum.*

Licet autem nullis ſumtibus (qui ſane non fuerunt leves) aut laboribus pepercerim, ut hæc Hiſtoria ornatior, plenior & abſolutior in lucem prodiret: non defuturos tamen ſuſpicor (ut tetricum, & alienos conatus carpendi prurigine laborans eſt quorundam ingenium) qui cavillentur.

Eam ob cauſam, ut Virginiæ *patronum ante delegi Illmam V. C. ſub cuius præſidio tuta eſſe poſſet ab iſtorum vitilitigatorum & male feriatorum hominū Theonino dente: ſic eiuſdem Illmæ V. C. tutelæ commendandam putavi hanc ipſius ſororem* Floridam.

Illam igitur eadem animi benignitate excipere & fovere dignabitur Illma V. C. cum ſorore longe venuſtior ſit, & me cum utraque commendatum habere.

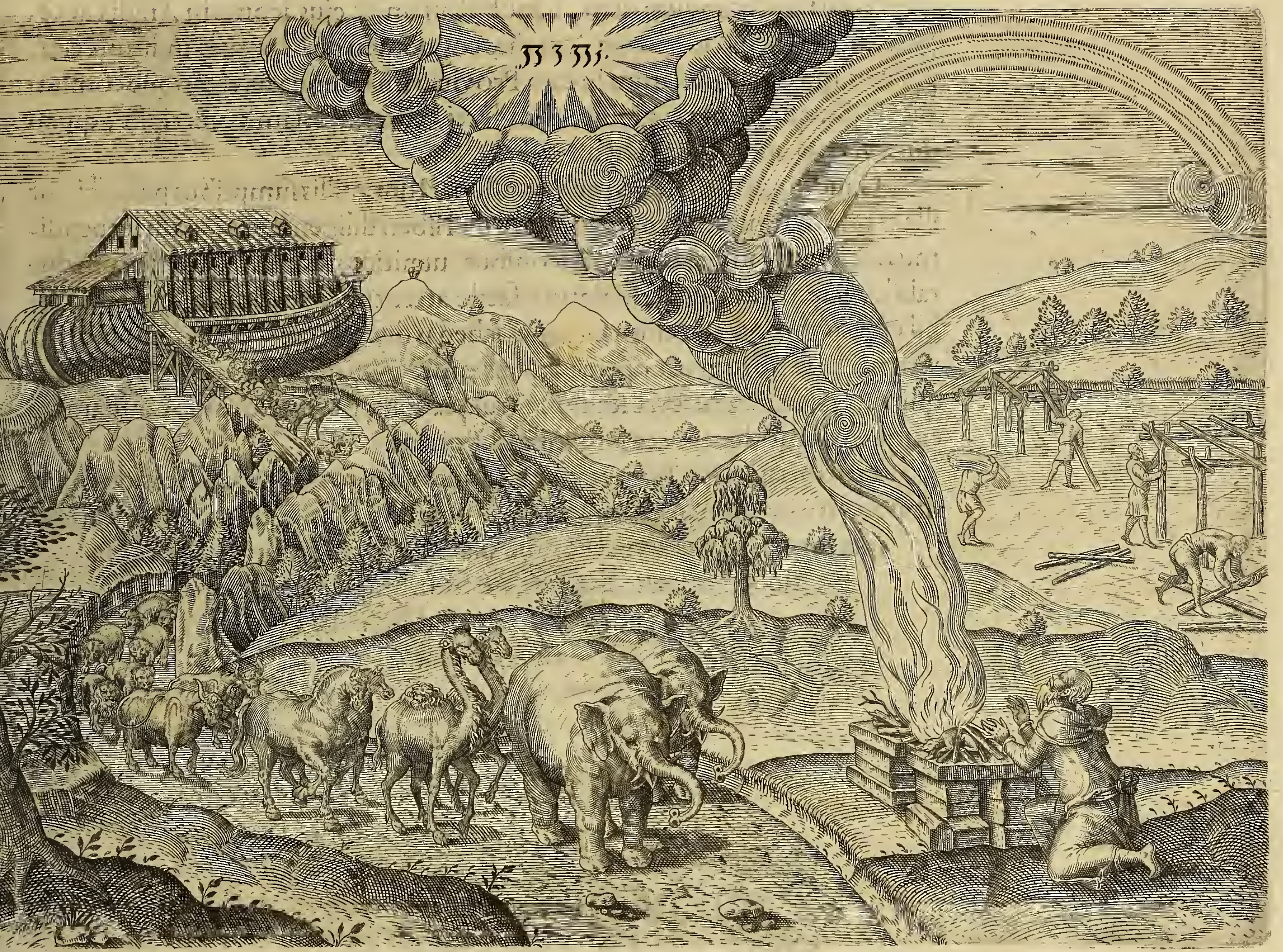
DEUS OPT. MAX. Illmam V. C. omni felicitatis genere, pro divina ſua clementia proſequi velit. Datum Francofurti ad Mœnum 30. Februarij, Anno reparatæ ſalutis humanæ CIↃ IↃ XCI.

Illmæ V. C.

humillimus cliens

Theodoricus de Bry
Leodienſis, & civis
Francofurtenſis.

BENEVOLO LECTORI.

NOLI exiſtimare, benevole Lector, *Virginiæ*, quã ante aliquot menſes publicam fecimus, & hanc *Floridæ*, quam tibi nunc proponimus, Hiſtorias nobis dumtaxat eſſe conceſſas, ut voluptatem ex earum lectione & intuitu caperemus; tametſi, ut verum fateamur, ea res magnoperè animos etiam afficiat: ſed potius, ut obſervatis immenſis & admirandis Dei operibus, illi gratias agamus pro accepto beneficio, quòd ſe nobis patefacere, & ſalutis viam nos docere dignatus ſit, cùm animadvertimus miſeros iſtos Floridæ & vicinarum Provinciarum incolas (qui tamen ab uno ex Noë liberis haud dubiè originem duxerunt, à *Cham* verò potius, ut credibile eſt, quàm ab ullo ex reliquis) cognitionis Dei adeo eſſe ignaros. Alioqui ſane eleganti corporis ſymmetria donati ſunt, magni, robuſti, audaces, agiles: ſummi tamen diſſimulatores & infidi. Luridum & ſordidum colorem habent, quem corporis inunctione oleo quodam, & Solis ardoribus contrahunt: nam recéns nati ſatis ſunt albi.

Ad lectorem Præfatio.

Vt verò in Virginiæ hiſtoria ſignificavi à quo illius icones acceperam: ſic etiam tibi ſignificandum duxi, hanc hiſtoriam & ejus icones in Anglia accepiſſe à vidua Iacobi le Moyne, cui alias cognomen de Morgues inditum erat, pictoris, qui Laudonnierum in eam Provinciam ſecunda navigatione comitatus eſt, iſticque icones expreſſit, deinde rei geſtæ hiſtoriam conſcripſit, quam dum viveret aliquoties mihi oſtendit.

Gaudio igitur perfuſus me eam eſſe nactum, nullis ſumptibus peperci, ut illam prælo committerem, egoque & mei liberi diligentem operam impendimus incidendis in æreas tabulas iconibus, ut nitidiores eſſent, licet parum durabiles, quia delicatior illa ſculptura facilè atteritur. Mea tamen diligentia nihil effeciſſem, omnia enim in varias ſchedas diſperſa acceperam, niſi Nobilis viri mei amici benevola opera in rebus ordine diſtribuendis adjutus fuiſſem: quin & Gallicum Hiſtoriæ ſermonem ille expolivit, & eam deinde Latinam fecit, quemadmodum antea Virginiæ Hiſtoriam.

Provinciæ ergò Chorographiam, Incolarum icones, vivendi rationem & ritus ad vivum expreſſos, tibique oblatos, ut non minus commodè, quàm ſi in ipſa Provincia verſareris, contemplari poſſis, eo animo accipe, quo tibi offeruntur: ſpero etiam futurum, Deo annuente, ut aliquid adhuc aliud hujus farinæ accipias.

Exem-

EXEMPLAR CAESAREI PRIVILEGIJ.

RVDOLPHVS II. Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium universis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry civem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & magnis sumptibus Incolarum Americæ habitus, ritus & mores in æneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quandoquidem nemini id adversum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sumptus sint ipsi faciendi) ut Cæsareo nostro privilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento quærit, æneas istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa nostræ Cæsareæ Maiestatis scientia & authoritate hanc gratiam & privilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, ut prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius privilegii concessione supputandum, quispiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut sic impressas invehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis sint, præsertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negociationem exercentibus, nisi nostram indignationem & gravem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas æreas tabulas & icones quas sæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut sic impressas circumvehat, venales proponat aut quoquo modo distribuat, aliosve id facere permittat, sub pœna nostræ indignationis & amißionis singulorum exemplarium dictæ impreßionis, quæ sæpedictus Theodorus de Bry, ubicumque locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria authoritate & sine impedimento sibi vendicare, atque illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.

Debebit tamen sæpe præfatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & privilegio privari velit, tria præfatæ impreßionis exemplaria propriis impēsis ad nostram Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum & sigilli nostri impreßione munitarum, Datum in nostra Regia arce Pragæ, vigesima quarta Martii, Anno Domini Millesimo quingentesimo & nonagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimooctavo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum sacræ Cæs^æ Ma^tis proprium

Iacob Kurz von Senfftenau.

A. Erstenberger.

FLORIDAE AMERICAE PROVINCIAE
Recens & exactissima descriptio
Auctore Iacobo le Moyne cui cognomen de Morgues, Qui Laudõnierum, Altera Gallorum in eam Prouinciam Nauigatione comitatus est, Atque adhibitis aliquot militibus Ob pericula, Regionis illius interiora & Maritima diligentissime Lustrauit, & Exactissime dimensus est, Obseruata etiam singulorum Fluminum inter se distantia, ut ipsemet redux Carolo IX Gallicarum Regi, demonstrauit
FLORIDA PROVINCIA
AB INDIGENIS DICTA IAQUAZA
Montes Apalatci, in quibus aurum argentum & æs inuenitur
Apalatci
Inhoc lacu Indigenæ argenti grana inueniunt
Lacus aquæ dulcis
Adeo magnus est hic lacus ut ex una ripa conspici altera non possit Distat a Charlefort 180 leucis
Charlesfort
Mexicani Sinus pars
Sinus Ioannis Ponce
Lacus & Insula Sarrope
Prom. Cãnaueral
Prom. Floridæ
Scopuli dicti Martyres
Insulæ dictæ Testudines
Calos
Hæc maris pars plena est Insulis, scopulis, breuibus et puluinis valde insidiosis.
Yocayouque siue maior Lucaya
Bahara
Zagareo
Bimini
Cuba insula
Hauana
Cuspis S Antonii
Guanaguanico
Iardines scopuli, nauigantibus formidabiles
S. Trinitatis
S. Iacobi
Baracca
Portus absconditus
Cuspis Maiaci
Portus Patris
Cubanacan
Isabella
Mons Christi
Pars Maris Antillarum
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Scala Leucarum
Marmarium
Terrestrium

GALLORVM IN FLORIDAM AMERICAE PROVINCIAM ALTERA NAVIGATIO, DVCE LAVDONNIERO, ANNO MDLXIV.

ANTE quàm hujus Historiolæ Narrationem exordiar, operæpretium esse duxi Provinciæ Floridæ brevem Descriptionem prius dare, & de Indigenarum natura & moribus aliquid præfari, ut Lectores facilius quæ in ea continentur, intelligere possint.

ORBIS Quarta pars, quam hodie Americam, sive Occidentalem Indiam appellamus, Veteribus incognita fuit, propter nimiam distantiam: quinimo omnes Occidentis Insulæ, & eæ quæ Fortunatæ dicuntur, solummodo à recentioribus fuerunt inventæ: licet nonnulli affirmare voluerint Cæsaris Augusti ætate cognitas fuisse, atque Virgilium id innuere Æneidos VI. his verbis:

--- jacet extra sidera tellus,
Extra anni, Solisque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Facile tamen judicari potest, de hac orbis parte non intellexisse, cùm nemo ejus ætate de ea scripserit; neque etiam mille post eum annis.

Christophorus Colonus primus omnium in hanc terram appulit anno Salutis humanæ quadringentesimo nonagesimo secundo supra millesimum; & quinto post anno Americus, ex Regis Castellæ mandato eò profectus, ex suo nomine Americam nuncupavit, quod nomen postea retinuit. Feliciter versatus is erat in Astronomia, & navigationis peritus: itaque multas provincias veteribus Geographis incognitas observavit. Vocatur à nonnullis *Brasilia*, & *Terra Papagalli*: patet auctore Postello à polo ad polum, excepto Freto Magellanico, ubi desinit, quinquaginta duobus gradibus ultra Æquatorem.

Eam porrò facilioris intelligentiæ causa in tres primarias partes dividam. Quæ ad polum Arcticum sive Septentrionem vergit *Nova Francica* appella-

tur, quia anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto, *Ioannes Verrazanus Florentinus* miſſus à Rege *Franciſco I.* & Matre ipſius Regno Præfectæ, in novum orbem, totum littus illud marinum obſervavit, quod à Tropico Cancri fere, ſcilicet à vigeſimo octavo gradu uſque ad quinquageſimum protenditur, atque etiam ulterius verſus Septentrionem: & Regis inſignia fixit: ſic ut Hiſpani ipſi, qui poſtea eò appulerunt, illam Americæ partem, Terram Franciſcam nominarint. Latitudo autem ejus eſt à vigeſimo quinto gradu, ad quinquageſimum quartum ad Septentrionem: longitudo verò, à ducenteſimo octuageſimo ad trecenteſimum trigeſimum. Orientalis ejus pars à recentioribus *Norumbega* dicitur, ad ſinum uſque *Gamas* extenſa, quo à *Canada* (ad quam *Robertvallus* & *Iacobus Carterius* pervenerunt anno milleſimo quingenteſimo triceſimo quinto) diſcreta eſt. Circa hanc multæ ſunt inſulæ, & inter eas Terra *de Labrador* nuncupata ad *Gronelandiam* tendens. Occidentalis pars multas Provincias jam cognitas continet, quales ſunt *Quivira*, *Cevola*, *Aſtatlan*, & *Tetlichichimichi*. Meridionalis, *Florida* appellatur, quia Palmarum die, quem Galli *Floridum Paſcha* vocant, fuit obſervata. Borealis pars plane eſt incognita.

Americæ pars altera *Hiſpania nova* nuncupatur: incipit à Tropico Cancri, videlicet viceſimoquinto gradu ad nonum. In ea ſita eſt *Themiſtitan*, multaſque continet Provincias, & inſulas adjacentes, ut quas nominant *Antillas*, quarum primariæ & magis celebres *Hiſpaniola* & *Iſabella*, & aliæ innumeræ. Totius hujus partis longitudo, comprehenſis etiam Mexicano ſinu & omnibus ſupradictis inſulis, eſt ſeptuaginta duntaxat graduum, à ducenteſimo videlicet & quadrageſimo quinto, uſque ad trecenteſimum & decimum quintum: longa igitur & arcta eſt *Italiæ* modo.

Tertia *Americæ* pars *Peru* dicitur: ampla eſt admodum, ejuſque altitudo eſt à decimo gradu cis Æquatorem ad quinquageſimum ſecundum trans Æquatorem; nempe ad fretum uſque Magellanicum. Forma ejus ovalis, undique admodum cognita: qua magis in latitudinem patet ſexaginta gradus continet, inde ad utrumque extremum paulatim gracileſcit. In quadam ejus parte, videlicet ſub Tropico Capricorni, habitavit *Villagagnonus*, & eam *Franciam Antarcticam* appellavit, quoniam ad polum Antarcticum tendit, ut Europæa ad Arcticum.

Nova Francia ejuſdem fere amplitudinis cum noſtra *Europa*: ejus tamen pars magis cognita & culta, eſt *Florida*; ad quam multi Galli variis navigationibus pervenerunt: cultiſſima igitur eſt totius Nouæ Franciæ Provincia. Ejus Promontorium centum leucis in mare protenditur, atque ad Septentrionem vergit. Ex adverſo habet vigintiquinque leucis diſtantem inſulam *Cubam*, quæ alio nomine *Iſabella* dicitur: ad Orientem *Bahamam*, & *Lucaiam*: ad Occidentem Mexicanum ſinum. Plana eſt regio, multis fluminibus ſecta, eam ob cauſam humidior & arenoſa in maritimis. Iſtic naſcitur magna Pinorum quantitas, quorum ſtrobili nucleis carent. Naſcuntur quercus, Iuglandes, ſylueſtria ceraſa, Mora, Lentiſci, Caſtaneæ, Gallicis tamen magis ſylveſtres, frequentes cedri,

cedri, cupressi, lauri, palmæ, aquifoliæ, & vites sylvestres, vicinas arbores scandentes, & edulas uvas proferentes. Mespilorum item genus, quorum fructus Gallicis præstantior & crassior est; sunt etiam istic pruna fructu eleganti, sed non admodum grati saporis: Rubus item Idæus, & exigui quidam fructus palato valde grati, quos Galli *Bleves* (Germanorum Heydelbeer forte) appellant. Crescunt etiam radices eorum lingua *Hatle* dictæ, è quarum farina in annonæ penuria fit panis.

Quadrupedes istic vulgatiores sunt Cervi, Cervæ, Hinnuli, Damæ, Vrsi, Leopardi, Lupicervarii, Lynces, Luporum varia genera, sylvestres canes, Lepores, Cuniculi; Aves, Gallo-pavones, Perdices, Psittaci, Columbæ, Palumbes, Turtures, Merulæ, Cornices, Accipitres, Falcones, Æsalones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anseres sylvestres, Anates, Corvi aquatici, Ardeolæ albæ, rubræ, nigræ, & cinereæ, & aquaticæ aliæ quamplurimæ. Tanta est Crocodilorum frequentia, ut homines natantes sæpenumero ab illis appetantur, serpentum varia genera, & animalis quoddam genus non multum ab Africanis leonibus diversum. Auri & argenti, quibus inter se commercia exercent, copia apud eos invenitur, quam, ut ab ipsis intellexi, ex navium quæ ad littora alliduntur naufragio adipiscũtur: & facile ita se rem habere mihi persuadeo, quia circa Promontorium, ubi maxima ex parte naves pereunt, plus est argenti quam in ora Septentrionali. Asserunt tamen in montibus *Apalatcy* æris (quod aurum esse existimo) venas esse. *Consule figur. 41.* Crescit istic etiam radix Chinæ, ad veneream luem curandam valde accommoda: atque innumera semina & herbæ, è quibus colores varii & elegantes ad tingendum & pingendum utiles fieri possent. Indigenæ certè iis uti norunt ad pelles variis coloribus inficiendas: luridi & fœdi coloris sunt, eleganti tamen corporis symmetria prædìti, magni, & nervosi, Obscenas partes tegunt cervina pelle eleganter parata. Maxima illorum pars corpus, brachia, femora pingit elegantibus & concinnis figuris, quarum color numquam obliteratur: in ipsa enim cute sunt impressæ notæ sive puncturæ. *Consule figur. 11.* Nigros habent capillos, & ad coxendices usque promissos: in nodum tamen satis concinnè colligere solent. Summi sunt dissimulatores & infidi, strenui tamen & pugnaces, nec alia habent, præter arcum & sagittas, arma. Arcus nervum ex cervino intestino aut corio adeo concinnè parare norunt, ut Galli melius non possint, & variis coloribus inficiunt; pro mucrone sagittarum sunt piscium dentes & lapides affabrè adaptati. Adolescentes cursu, sagittarum missione, & pilæ ludo exercentur, ut in figura 36. expressum & declaratum est. *Fig. 36.* Venatione & piscatione magnoperè delectantur. Reges bella inter se gerunt assidua fere, nullique viro hosti, quem capere possint, parcunt; deinde caput adimunt, ut cutem cum capillis habeant, qua domum reversi trophæum statuant, feminis & infantibus parcunt, perpetuoque apud se retinent & educant. *Consule fig. 15. & 16.* Domum ex bello reversi, omnes suos subditos convocant, & præ gaudio tres cõtinuos dies ac totidem noctes genio indulgent, saltant, & canunt. Totius sui dominii vetulas capillos hostium manu tenentes saltare compellunt, atque saltando laudes Soli accinere, ipsi victoriam, ex hostibus relatam, acceptam ferentes. Nul-

lam Dei habent notitiam, neque ullam religionem: quòd illis conſpicuum eſt, veluti Sol & Luna, illis Deus eſt. Sacrificos habent quibus valde fidunt: magni enim ſunt magi, arioli, & dæmonum invocatores. Funguntur etiam ii ſacrifici Medicorum & Chirurgorum munere; ejus rei cauſa ſemper circumferunt ſaccum herbis & medicamentis plenum, ad ægros curandos, qui plerumque venerea lue laborant: nam feminarum & virginum, quas Solis filias nuncupant, amoribus ſunt admodum dediti; inter illos tamen etiam nonnulli ſodomitæ. Singuli ſingulas habent uxores, Regibus autem binas aut ternas habere permiſſum: ſola tamen primùm ducta colitur, & pro Regina agnoſcitur; quin & ſoli hujus primariæ liberi, in paternam hæreditatem atque auctoritatem ſuccedunt. Feminæ omnem rem domeſticam curant: cùm ſunt gravidæ, viri earum conſuetudinem fugiunt, neque ulla re veſcuntur, quam illæ menſtruis laborantes attigerint. Abundat tota ea regio Hermaphroditis, qui omnes pene labores ferre coguntur: imo etiam annonam viris ad bellum proficiſcentibus geſtare ſolent. Faciem illi pingunt, & crines tenuioribus atque delicatioribus avium plumis ſive villis implent, ut eò terribiliores appareant. Annona ſunt panis, mel, farina ex mayzo toſto & uſtulato confecta; ſic enim paratum diutius incorruptum permanet. Interdū etiam piſces fumo exſiccatos geſtant. In annonæ penuria varias ſordes deglutiunt, etiam carbones & arenam in jam dictæ farinæ pultem ingerentes. Illis ad bellum proficiſcentibus, Rex primum obtinet locum manu baculum tenens, altera arcum, pendente ex humeris pharetra ſagittis plena. Reliqui eum ſequuntur arcu & ſagittis armati. In pugna magnos clamores edunt. Nihil moliūtur, quin prius aliquoties concilium cogant, & de ſingulis egregiè deliberant ante quam quidquam ſtatuant. Singulis diebus mane conveniunt, ut in icone *29.* declaratum & expreſſum eſt. Mortuus Rex eadem ratione ſepelitur, quæ deſcribitur & exprimitur figura 40. Bis ſingulis annis Mayzum ſerunt, Martio videlicet & Iunio, atque id eodem loco. Tertio à ſatione menſe, maturum colligitur. Reliquis ſex menſibus tellus inculta manet. Elegantes etiam illas cucurbitas, quæ *citrulli* vulgo appellantur, & optimas fabas colunt. Terram non ſtercorant; ſed ſerere volentes, ignem plantis, per ſex illos menſes, quibus terra quievit, ſpōte enatis, duntaxat injiciunt, eaſque adurunt. Terram fodiunt ligneo inſtrumento ligonis in modum fabrefacto, quo Gallica vineta coluntur: binaque ſemper mayzi grana ſimul injiciunt. Sementem facere volentibus, Rex alicui è ſuis imperat, omnes ſuos ſubditos ſingulis diebus convocet ad telluris culturam: interea Rex magnam potionis illius, cujus in figura *29.* facta eſt mentio, quantitatem parare jubet, quæ operis præbeatur. Collectum mayzum in publicas ædes infertur, ubi in ſingulos, pro eorum dignitate, diſtribuitur. Tantum verò duntaxat ſerunt, idque ſatis parcè, quantum in ſex menſes ſuffecturum exiſtimant; nam ſingulis annis hieme in ſylvas ſecedunt, iſticque tres aut quatuor menſes hærent in tuguriolis ex palmarum ramis paratis, glande interea victitantes; piſcibus quos capiunt, oſtreis, cervorum quos venantur carnibus, Gallopavonibus & aliis animalibus. Omnia eorum edulia ſupra carbones uſtulata ſunt, hoc eſt, fumo

Conſule fig. 37. & 38.

Expreſſi fig. 17.

Fig. 29.

Fig. 40.

Vide fig. 21

Conſule figur. 22.

Fig. 24.

lam Dei habent notitiam, neque ullam religionem: quod illis conſpicuum eſt, veluti Sol & Luna, illis Deus eſt. Sacrificos habent quibus valde fidunt: magni enim ſunt magi, arioli, & dæmonum invocatores. Funguntur etiam ii ſacrifici Medicorum & Chirurgorum munere; ejus rei cauſa ſemper circumferunt ſaccum herbis & medicamentis plenum, ad ægros curandos, qui plerumque venerea lue laborant: nam feminarum & virginum, quas Solis filias nuncupant, amoribus ſunt admodum dediti; inter illos tamen etiam nonnulli ſodomitæ. Singuli ſingulas habent uxores, Regibus autem binas aut ternas habere permiſſum: ſola tamen primùm ducta colitur, & pro Regina agnoſcitur; quin & ſoli hujus primariæ liberi, in paternam hæreditatem atque auctoritatem ſuccedunt. Feminæ omnem rem domeſticam curant: cùm ſunt gravidæ, viri earum conſuetudinem fugiunt, neque ulla re veſcuntur, quam illæ menſtruis laborantes attigerint. Abundat tota ea regio Hermaphroditis, qui omnes pene labores ferre coguntur: imo etiam annonam viris ad bellum proficiſcentibus geſtare ſolent. Faciem illi pingunt, & crines tenuioribus atque delicatioribus avium plumis ſive villis implent, ut eò terribiliores appareant. Annona ſunt panis, mel, farina ex mayzó toſto & uſtulato confecta; ſic enim paratum diutius incorruptum permanet. Interdũ etiam piſces fumo exſiccatos geſtant. In annonæ penuria varias ſordes deglutiunt, etiam carbones & arenam in jam dictæ farinæ pultem ingerentes. Illis ad bellum proficiſcentibus, Rex primùm obtinet locum manu baculum tenens, altera arcum, pendente ex humeris pharetra ſagittis plena. Reliqui eum ſequuntur arcu & ſagittis armati. In pugna magnos clamores edunt. Nihil moliũtur, quin prius aliquoties concilium cogant, & de ſingulis egregiè deliberant ante quam quidquam ſtatuant. Singulis diebus mane conveniunt, ut in icone 29. declaratum & expreſſum eſt. Mortuus Rex eadem ratione ſepelitur, quæ deſcribitur & exprimitur figura 40. Bis ſingulis annis Mayzum ſerunt, Martio videlicet & Iunio, atque id eodem loco. Tertio à ſatione menſe, maturum colligitur. Reliquis ſex menſibus tellus inculta manet. Elegantes etiam illas cucurbitas, quæ *citrulli* vulgo appellantur, & optimas fabas colunt. Terram non ſtercorant; ſed ſerere volentes, ignem plantis, per ſex illos menſes, quibus terra quievit, ſpõte enatis, duntaxat inijciunt, easque adurunt. Terram fodiunt ligneo inſtrumento ligonis in modum fabrefacto, quo Gallica vineta coluntur: binaque ſemper mayzi grana ſimul inijciunt. Sementem facere volentibus, Rex alicui è ſuis imperat, omnes ſuos ſubditos ſingulis diebus convocet ad telluris culturam: interea Rex magnam potionis illius, cujus in figura 29. facta eſt mentio, quantitatem parare jubet, quæ operis præbeatur. Collectum mayzum in publicas ædes infertur, ubi in ſingulos, pro eorum dignitate, diſtribuitur. Tantum verò duntaxat ſerunt, idque ſatis parcè, quantum in ſex menſes ſuffecturum exiſtimant; nam ſingulis annis hieme in ſylvas ſecedunt, iſticque tres aut quatuor menſes hærent in tuguriolis ex palmarum ramis paratis, glande interea victitantes; piſcibus quos capiunt, oſtreis, cervorum quos venantur carnibus, Gallopavonibus & aliis animalibus. Omnia eorum edulia ſupra carbones uſtulata ſunt, hoc eſt, fumo

Conſule fig. 37. & 38.

Expreſſi fig. 17.

Fig. 29.

Fig. 40.

Vide fig. 21

Conſule figur. 22.

Fig. 24.

ſumo quodammodo cocta & indurata. Libenter veſcuntur Crocodilorum carne, quæ profecto candida & nitida eſt, eamque ſæpius ediſſemus, niſi moſchum nimium redolere nobis viſa fuiſſet. Invaluit apud eos conſuetudo, ut ſi quis ægritudine corripiatur, venæ ſectionis, apud nos uſitatæ, loco, æger loco ubi dolorem ſentit, ab ipſorum medicis ſugatur, donec ſanguinem eliciant. *Fig. 10.* Grandes etiam ſunt feminæ, & alacres, ejuſdem cum viris coloris, quemadmodum & viri pictæ: recens tamen natæ, non ſunt adeo luridę, ſed multo candidiores. Nam potiſſimum conciliatur is color olei cujuſdam, magni inter eos uſus, inunctione, ob certos quoſdam ritus, quos intelligere non potui, tum etiam Solis, qui eorum corpora expoſita, ſunt ardoribus. Feminarum tanta eſt agilitas, ut magna etiam flumina natando ſuperare poſſint, licet liberos altero brachio ſuſtineant: imo in altiſſimas totius regionis arbores conſcendendo evadunt.

Cæterum ad Hiſtoriæ contextum nunc veniamus.

fumo quodammodo cocta & indurata. Libenter vescuntur Crocodilorum carne, quæ profecto candida & nitida est, eamque sæpius edissemus, nisi moschum nimium redolere nobis visa fuisset. Invaluit apud eos consuetudo, ut si quis ægritudine corripiatur, venæ sectionis, apud nos usitatæ, loco, æger loco ubi dolorem sentit, ab ipsorum medicis sugatur, donec sanguinem eliciant. *Fig. 16.* Grandes etiam sunt feminæ, & alacres, ejusdem cum viris coloris, quemadmodum & viri pictæ: recens tamen natæ, non sunt adeo luridę, sed multo candidiores. Nam potissimum conciliatur is color olei cujusdam, magni inter eos usus, inunctione, ob certos quosdam ritus, quos intelligere non potui, tum etiam Solis, qui eorum corpora exposita, sunt ardoribus. Feminarum tanta est agilitas, ut magna etiam flumina natando superare possint, licet liberos altero brachio sustineant: imo in altissimas totius regionis arbores conscendendo evadunt.

Cæterum ad Historiæ contextum nunc veniamus.

NARRATIO.

ADMONITVS ab Admirallio Castilionæo CAROLVS IX. Galliarum Rex, nimium procrastinari auxilia, quæ paucis iis Gallis, in Florida ad obsequium ipsi Regi præstandum à Ioanne Ribaldo relictis, mitti debebant; Admirallium naves ad eam rem necessarias expedire jussit. Commendat interea Regi Admirallius nobilem virum Renatum de Laudonniere, aulæ suæ familiarem, virum sane multarum rerum peritum, verum nō tam artis militaris scientia atque usu præditum quàm rerum nauticarum: hunc Rex sui Legati sive Locum-tenentis titulo insigniit; atque in eam expeditionem nummorum Francorum centum millia numerari curavit. Admirallius omni virtutum genere præditus, & Christiana pietate insignis, cupiens Regia negotia fideliter administrari, Laudonnierum sui officii admonet, atque ut cum omni fide munere suo fungatur, hortatur; in primis autem viros deligat idoneos, atq; Deum metuentes, suæ profectionis comites, quandoquidem eam Religionem profiteretur. Iubet præterea conquirere quotquot possit homines in omnibus artibus egregiè versatos: quod ut facilius consequatur, datum illi diploma regio sigillo obsignatum.

Laudonnierus igitur ad Gratianum portum, Gallis *Hable de Grace* dictum, proficiscitur, naves instrui curat, & summa diligentia viros rerum peritos (ut ipsi imperatum) per universum regnum conquirit, adeo ut serio affirmare possim, advenisse ad illam navigationem suscipiendam, viros in omnibus artibus egregiè versatos: his sese adjunxerunt plerique nobiles & antiquæ familiæ adolescentes, desiderio quodam solummodo ducti exteras regiones lustrandi, nam nullo stipendio, sed propriis sumtibus eam navigationem susceperunt. Milites ex veteranis delecti, adeo ut nullus inter eos esset, qui ordines ducere non mereretur. Accersiti sunt Diepa bini Naucleri nostræ ætatis nobilissimi, Michaël le Vasseur, & Tribunus Thomas le Vasseur ejus frater, uterque Regis stipendiarius in Classe Regia: his ut me adjungerem, & ad Laudonnierum proficiscerer imperatum. Advenientes ille humaniter & cum magnificis pollicitationibus excepit; verùm non ignarus aulicos homines liberaliter promittere solere, ipsius mentem intelligere volui, & cujus rei gratia Rex, ut ipse dicebat, meo obsequio uti vellet. Tum ille polliceri, mihi nullum obsequium nisi liberum imperandum; duntaxat meum munus futurum, cùm in Indiam perveniremus, ut maritimæ oræ delineationem conficerem, urbium situm, fluminum altitudinem & cursum observarem: præterea portus, Incolarum domicilia, & quidquid singulare in ea Provincia esset. Quod qua potui fide, præstiti, uti ab Hispanorum insigni perfidia & atroci crudelitate liber, & in Galliam redux suæ Majestati demonstravi.

Vicesima secunda porrò Aprilis anno 1564. tres nostræ naves explicatis velis è Gratiano portu solverunt, recta ad Fortunatas insulas, quas nauticum genus Canarias appellare solet, tendentes; deinde Tropico vicini, ad Antillas insulas

insulas pervenimus, in quarum una, Dominica nuncupata, recentem aquam hausimus, duobus tamen è nostris desideratis. Vlterius progressi, ad Floridæ, quam *Novam Franciam* appellant, maritimam oram, die Iovis vicesima secunda Iunii subsequentis appulimus.

Laudonnierus observato flumine, cui Ribaldus Maii cognomen dederat, maximè commodo ad naves admittendas, & in quo propugnaculum extrui posset, omnem diligentiam adhibuit ut id effectum redderet: atque navium maximam, cui nomen Elizabeth à Honfleur, & Ioannes Lucas præerat, in Galliam remisit. Interea tota ora maritima obsita erat immensa virorum & mulierum ignes excitantium frequentia, ut merito nobis ab ipsis cavendum existimaremus: paulatim tamen animadvertimus, eos minimè nobis nocere voluisse: quandoquidem multa amicitiæ & favoris indicia demonstrarunt, rapti quodammodo in admirationem, cùm nostra corpora à suis mollitie & teneritate differre conspicerent, & vestes quibus tegebamur inusitatas: eæ verò merces, quas à novis istis negotiatoribus accipiebamus, magna ex parte cōstabant ex rebus, quæ ab illis maximè æstimantur, nempe quæcumque ad humani corporis alimentum & conservationem spectant, ut mayzi grana tosta, aut in farinam redacta, aut ejus integras spicas; præterea lacertos & silvestria animalia ustulata, quæ illis sunt deliciæ, tum varii generis radices; quarum nonnullæ edules, aliæ ad medicum usum utiles. Denique cùm animadverterent Gallis magis placere metalla & lapides, nonnulli etiam ea attulerūt. Porrò Laudonnierus agnoscens nostrorum cupiditatem, vetuit capitis pœna constituta, ne quod commercium cum Indis aut commutatio fieret auri, argenti, aut lapillorum, quin omne in communem usum conferretur.

Interea plerique Reguli nostrum Præfectum adierunt, & significarunt, se potentis cujusdam Regis, cui nomen *Saturioua*, subditos esse, in cujus ditione essemus, cujusque domicilium nobis esset vicinum, qui in bellum ad aliquot hominum millia educere posset; ea de causa nostri propugnaculi fabricam accelerandam duximus. Isque adeo Rex *Saturioua*, ut providus, singulis diebus exploratores mittebat observatum quid ageremus; atque ab illis intelligens terram, ad quorundam funiculorum in triangulum extensorum normam, effodi, ipsemet spectatum venire voluit: binis tamen ante suum adventum horis legatum præmisit, cùm centum & viginti viris robustis, arcus, sagittas, clavas & jacula gestantibus, & onustis more Indico, suis divitiis, ut varii generis pennis, torquibus ex selecto concharum genere, armillis è piscium dentibus, cingulis è sphærulis argenteis oblongæ & rotundæ formæ constantibus, atque multis unionibus ad crura alligatis; sed & plerique è cruribus suspenderant planos orbes cum aureos, tum argenteos & æreos, ut gradiendo sonitum excitarent instar nolularum ad crura appensarum. Legatus suo munere perfunctus, secundum colliculum quendam è palmarum, lauri, lentisci & aliarum odoriferarum arborum ramis tabernacula extrui jussit, ad Regem sub tectum recipiendum. Cæterum ex eo colliculo poterat Rex videre quidquid intra nostrum vallum fieret, & pauca tentoria, militumque impedimenta, quæ sub tectum nondum

inferri potuerant: quia propugnaculi ſtructuram abſolvere præſtabat, quàm extruendis tuguriis operam dare, quæ majore deinde cum ocio ædificari poterant.

Laudonnierus audita legatione ſuos ita diſponit, ut (ſi pugnandum foret) ſtrenuè rem geſturos confideret, tametſi ſclopetarii nihil haberent quo ſe tegere poſſent. Porrò quia in prima Navigatione, cùm Ribaldus in eundem locum appelleret, Laudonnierus eundem Regem viderat, & quędam vocabula illius idiomatis didicerat, quibusque ceremoniis excipi ſoleant, callebat; ut etiam è numero militum unus vir alacris & acris ingenii, qui Ribaldum in ea navigatione comitatus fuerat; tunc autem Centurio erat Laudonnieri, cenſuit neminem ad Regis tabernacula accedere debere præter ipſum, Dn. d' Ottigny ipſius Legatum, & Centurionem la Caille.

Regem comitabantur ſeptingenti vel octingenti viri venuſti, validi & robuſti, agiles, & ad curſum maxime exercitati, ſua arma geſtantes, ut ad bellum profecturi ſolent; ante ipſum gradiebantur quinquaginta adoleſcentes, manu jaculum aut pilum tenentes: ipſi viciniores erant viginti tibicines, ſilveſtre quidpiam ſine harmonia vel concentu ſonantes, ſed duntaxat qua maximè poterant contentione tibias inflantes; quæ nihil aliud ſunt quàm harundines admodum craſſæ, bina foramina habentes, ſupernum qua inflant, & infernum qua flatus egreditur, ut in organorum tubulis ſive fiſtulis. Dextrum ipſius latus claudebat Necromanticus, ſiniſtrum primarius ejus Conſiliarius: ſine his enim duobus nullam rem aggreditur. Solus locum ingreſſus qui paratus fuerat, conſedit Indico more, hoc eſt ſumma tellure, ſimiæ aut alterius animalis inſtar. Tũ conjectis circumquaq; oculis, & obſervatis noſtris exiguis turmis ordine diſpoſitis, in ſuum tabernaculũ accerſi juſſit. Laudonnierum & Ottignium ejus Legatum, atque ad illos longam orationem habuit, quam niſi ex parte intellexerunt; ſed tandem percontatus eſt, quinam eſſemus, cur potius ipſius dominium ingreſſi, quàm ullius alterius, & quodnam eſſet noſtrum inſtitutum. Et reſpondit Laudonnierus per Centurionem Caillium, quem ſupra diximus utcumque callere ejus regionis idioma, ſe à potentiſſimo quodam Rege miſſum, qui Franciæ Rex appellaretur, ut ipſum ad fœdus cum eo paciſcendum invitaret, quo ipſi & ipſius confœderatis amicus eſſet, ipſius verò hoſtibus hoſtis: quod illi admodum gratum fuit. Tum munera utrinque in amicitiæ & perpetui fœderis pignus data. His rebus ita peractis, Rex propius ad nos acceſſit, noſtraque arma admiratus eſt, præſertim pyxides tormentarias; ad noſtri propugnaculi foſſas uſque progreſſus, illud foris & intus emenſus eſt. è foſſa autem terram exportari & vallum inſtrui cõſpiciens, interrogavit in quem uſum iſta fierent. Reſponſum tulit, ædes extrui quæ nos omnes exciperent, atque in iis multa tuguria ædificanda; quod admiratus, inquit ſe cupere, ut brevi iſtæ ædes abſolverentur. Eam ob cauſam à noſtris rogatus, ut aliquot è ſuis nobis commodaret, qui noſtris inſtruendo auxilio eſſent. annuit, & ilico octoginra robuſtiſſimos & laboribus aſſuetos miſit, quorum opera magnoperè levati ſumus, noſtrumq; propugnaculum citius extructum, & tuguria abſoluta; ille verò à nobis diſceſſit.

Dum

Dum hæc geruntur, nemo ex nostris non admovebat manum operi, nobiles, milites, opifices, nautæ & alii, ut se adversus hostem munirent, & contra aëris injurias tuerentur, singuli sibi pollicentes (facta ex his quæ donata & permutatione adquisita fuerant æstimatione) brevi se locupletes futuros.

Laudonnierus extructa jam arce, ipsiusque ædibus, & magno illo ædificio, in quod convecta annona, & reliqua ad bellum necessaria, absolutis, singulorum in cibo & potu dimensum contrahere cœpit, sic ut post tres hebdomadas, singulis in diem unum vitrum sicera dimidia ex parte aqua diluta plenum daretur: quod ad cibos attinet, quorum in novo hoc orbe spes facta, ne gry quidem, ac nisi incolæ singulis diebus nobis suos cibos communicassent, non dubium est quin nostrum aliqui fame periissent; ij præsertim qui in venationibus pyxide tormentaria uti non norant.

Interea Laudonnierus suo Fabrorum præfecto *Joanni des Hayes Diepensi* mandat, ut bina navigiola conficiat, quorum carina, quantum memini, trigintaquinque vel quadraginta pedes longa esset, quibus altius flumina subire, atque secundum maris littus navigare posset: hæc satis brevi temporis spatio propemodum confecta reddidit.

Cæterùm Nobiles viri, qui animi solum gratia in hunc novum orbem trajecerant ex Gallia, magna cum pompa instructi, mirum in modum angebātur, conspicientes se nihil eorum istic invenire, quę sibi polliciti erant, & animo conceperant, sic ut multorum cottidie exaudirentur querimoniæ. Altera ex parte Laudonnierus nimium facilis, plane possidebatur à tribus aut quatuor gnatonibus, atque milites contemnebat, eos præsertim quos in precio habere debebat: quodque pejus est, multum ipsi indignabantur plerique ex his, qui secundum puriorem Evangelii doctrinam vivere se velle profitebantur, quòd verbi divini Ministro destituerentur. Verùm ad Regem *Saturioua* revertamur.

Is legatos ad Laudonnierum mittit, non modo ad confirmandum fœdus inter ipsos initum, verum etiam ut pacta fœdera servaret, videlicet ut se amicorum ipsius amicum & hostium hostem re ipsa declararet: profectionem enim se adversus suos hostes instituere. Laudonnierus satis ambiguum Legatis responsum dedit, hac occasione: compertum enim jam nobis erat ex longa navigatione per majorem fluminis *Maii* alveum, nostri vicini *Saturioua* hostem ipso longè esse potentiorem, imo illius amicitiam nobis esse necessariam, quia ex nostra arce ad mōtes *Apalatcy* proficisci volentibus (hos autem montes invenire cupiebamus, quòd auri atque argenti à nobis redemti maximam partem inde advectam esse intelligebamus) itineris potior pars per ejus ditionem erat facienda: huc accedebat ex nostris aliquos apud eum esse, qui ad nostram arcem magnum auri & argenti pondus jam miserant, fœdus cum illo pangentes, cùm Laudonniero mandatum esset, ut ijsdem conditionibus, quibus supra, cum magno Rege *Outina* fœdus iniret.

Rex *Saturioua* accepto adeo frigido responso, ad nostrum propugnaculum, cui nomen *Carolina* inditum, ipsemet advenit cum mille ducentis aut

quingentis viris, atque admiratus locum adeo eſſe immutatum, ut foſſam amplius tranſilire non poſſet, ſed anguſtum admodum eſſe ad arcem aditum, eò ſe contulit, atque Centurionem invenit Caillium, qui illi Regii Legati nomine denuntiavit, colloquii gratia, arcem non licere ingredi niſi ſuis ablegatis, vel cum viginti duntaxat delectis. Is attonitus illo mandato, diſſimulat, atque cum viginti ex ſuis arcem ingreditur: ingreſſo omnia demonſtrantur. Tympanorum verò & tubarum ſtrepitu, atq; æneorum tormentorum, quæ ipſo præſente exploſa fuerunt, tonitru exterrito admodum, nunciatur omnes ſuos nimio metu diffugiſſe, quod illi credibile fuit: quandoquidem ipſe procul à nobis eſſe voluiſſet. Inde factum, ut noſtrum nomen per vicinas provincias eſſet valde celebre, & majora verò de nobis crederentur. Tandem Laudonnierum admonet fidei datæ, ſuum exercitum jam eſſe paratum ad profectionem, annonam in promptu eſſe, ſubditos Reges etiam advenisse: ſed cùm nihil obtinere poſset, ſolus cum ſuis in iſtam expeditionem profectus eſt.

Dum hæc geruntur, Laudonnierus alteram navem, cui præerat Petrus Centurio, in Galliam remittit. Nunc Lectorem rogatum volo ut ſecum reputet, quàm multi aſpirarent ad reditum in patriam. Inter reliquos Nobilis adoleſcens Marillac nomine, adeo abitum expetebat, ut Laudonniero polliceretur (ſi ipſi litterarum faſciculum in Galliam deferendum traderet) indicaturum ſe quæ ad ejus vitam & nominis famam maximè pertinerent; ea tamen conditione ne aperiret, ante quam navem conſcenderet, Laudonnierus nimium credulus ipſi pollicetur.

Iam dies aderat quo Navis ſolvere debebat, nobilis quidam cui nomen Dn. de Gievre ex honeſta familia natus, comis, Deum metuens, & omnibus charus, quinq; aut ſex horis ante quam accuſatio traderetur Laudonniero, admonetur ut ſecedat, Marillacum enim aliquid ſiniſtri adverſus ipſum moliri: obſequitur, & in ſilvam ſe abdit, ut Laudonnieri iracundiam effugiat, cui Marillacus infames quoſdam ut aſſerebat libellos Gievræi manu ſcriptos tradiderat in hanc ſententiam. Laudonnierum centum illa Francorum millia ipſi à Rege data malè collocaſſe, quandoquidem nullam annonam in hunc orbem intuliſſet: nullum verbi Dei miniſtrum (ut ab Admirallio illi imperatum) adduxiſſe: nimio favore amplecti blaterones & loquaculos, eos verò qui virtute præditi eſſent, contemnere: & pleraque alia quæ nunc non ſuccurrunt.

Multis bonis viris moleſtum erat Gievræi exilium, omnes tamen muſſitabant: paulatim tamen nonnulli indignè ferebant tam malignè cibum præberi, & ſingulos nimio & difficili labore fatigari: præſertim Nobiles quidam qui ipſorum majorem rationem habendam cenſebant. Tandem dum alter alteri ſuam moleſtiam exponit, clandeſtina ineunt conſilia quinq; aut ſex initio, quibus deinde alii acceſſerunt ad triceſimum uſq; numerũ antè quàm aliquid molirentur. Inter eos autem qui primi inierunt conſilia, unus erat Laudonniero adprimè familiaris: certiſſimum etiam eſt ſelectiſſimos quoſque milites & Nobiles conſiliorum participes, à quibus reliqui perſuaſi, iis exceptis quos ut minus vafros contempſerunt & ex ſuo cœtu excluſerunt.

Dum

Dum commodum videtur, Centurionem Caillium adeunt, cui nondum ſuum conſilium aperuerant, quòd omnes illum noſſent virum integrum, quique ſummam integritatem à ſingulis in muneris adminiſtratione requireret, eum obteſtantur, ut, quandoquidem ſit primi pili Centurio, omnium cauſam tuendam in ſe recipiat, & eorum querimonias, quas ſcripto comprehenderant, Laudonniero tradere non gravetur. Caillius pro ſuo officio operam pollicetur: & cùm eum ad hanc rem conficiendam delegerint, illam Laudonniero ipſorum nomine declaraturum, licet ille etiam indignè ferre velit, imo adjunctum etiam eſſet ipſius vitæ periculum: quia ipſorum petitionem æquam cenſebat. Poſtridie, qui fuit dies Domino ſacer, mane Laudonnieri ædes adit, eumque omnium nomine orat, ut in forum prodire velit: ſe enim quædam habere ipſi communicanda. Omnibus in forum convocatis, Laudonnierus cum ſuo Legato Ottignio advenit: facto autem ſilentio, Centurio Caillius hujuſmodi orationem habuit:

Domine, quotquot huc convenimus, ante omnia proteſtamur nos te agnoſcere Legatum Regis noſtri Domini in hac provincia ſupremi, in qua ipſius nomine limes eſt poſitus, tibique obſequentes futuros in hac tam honeſta expeditione, etiam ſi Majeſtatis ejus gratia, vita nobis ſit in tuo conſpectu profundenda, ut jam periculum facere potuiſti in eorum magna parte qui hic adſunt; inter quos plerique ſunt Nobiles viri, qui neglectis ſuis commoditatibus voluntariè & ſuis ſumtibus te ſequuti ſunt. Primum igitur ea qua decet reverentia admonent, ſingulis, dum adhuc in Gallia eſſent, fidem datam fuiſſe, hîc annonam in integrum annum reperturos, atque nova ſubſidia recenteſque copias, antequam ea abſumeretur, accepturos: verùm tantum abeſt, ut alimenta in id tempus ſuffecerint, ut vix ad menſem fuerint ſatis. Deinde Indi ſegnius adferre ea incipiunt; quia animadvertunt maximæ noſtrorum parti merces deficere: neque enim tibi ignotum eſt, barbaros hos homines nihil cōferre, niſi contra aliquid accipiant: tandem cùm intelligent omnibus deeſſe munera, & milites ab illis alimenta verberibus extorquere volent (ut jam nonnulli facere cœperunt magno cum prudentiorum dolore) tum vicina loca deſerent, eaque ratione iis commodis deſtituemur, quibus hactenus uſi ſumus: quæ ſi adveniant, non poſſumus non extremam famem expectare. His igitur difficultatibus ut occurratur, te ſummopere orant, tertiam navem è Gallia huc advectam, atque etiamnum in hoc flumine exiſtentem, reparare & inſtruere cures, cui eos viros quos idoneos judicabis imponas, atque ableges in novam Hiſpaniam, huic provinciæ viciniam, ad annonam pecuniis aut alia ratione cōparandam, non dubitantes quin hac ratione nobis ſuccurri poſſit: ſi tamen cōmodiores rationes proferantur, eas libenter amplexuros. Hæc fuit Orationis ſumma, quæ in eo conventu fuit habita.

Ad hæc paucis reſpondit Laudonnierus. Ab ipſis ſuarum actionum rationes non eſſe petendas: ad annonam quod attinet, ejus ſe rationem habiturum, aliquot adhuc dolia ſibi ſupereſſe mercibus plena, quæ in commune conferet, ut illarum commutatione alimenta ab Indis redimi queant: in Hi-

ſpaniam novam ut mittat, ſe nunquam id effecturum, ſed potius bina navigiola pridem inchoata daturum, ut maris littus legant ad ducenta aut treceta miliaria, qua ratione eos annonam comparaturos plus quam opus eſſet. Sic dimiſſa fuit concio.

Laudonnierus interea ablegabat quoſdam qui remotiora loca obſervarent, præſertim ea, quæ magno Regi *Outina* noſtri vicini hoſti proximiora erant, à quo curantibus nonnullis noſtris Gallis, qui apud ipſum verſabantur, multum auri & argenti in noſtram arcem mittebatur, uniones præterea & alia exquiſita: ſed non cuilibet concedebatur hæc prouincia: quam ob cauſam in invidia erant apud pleroſque, qui illos brevi diteſcere æſtimabant. Et licet Laudonnierus polliceretur omnia in commune diſtribuenda, multi tamen iniquo ferebant animo. Nam quidam nomine *La Roche-ferriere*, qui verboſus cum eſſet, jactabat ſe omnium rerum ſcientiam habere, tali pollebat auctoritate apud Laudonnierum, ut ejus conſilium pro oraculo haberet: negare ſane non velim quin dotibus ingenii præditus eſſet, pręſertim induſtrius erat in nova iſta conquiſitione, & diu verſatus cum Rege *Outina*, negotiabaturque ea quæ in arcem mittebantur, unde illi ſubinde remittebantur quinque aut ſex ſclopetarii, qui permutabantur pro occaſione, aut neceſſitate quam illorum haberent ipſe aut *Outina*. Vt brevibus abſolvam, tantum voluit induſtria, ut amicitiam contraheret cum hoſtibus *Outina*, montibus vicinis; eaque de cauſa Laudonniero ſcripſit, ut ſibi ſucceſſorem mitteret, ſe enim ſeria quædam habere ipſi communicanda, ad Regis obſequium, omniumque honorem & utilitatem pertinentia.

His auditis Laudonnierus Roche-ferrierio ſucceſſorem ſtatim mittit, & ille ad arcem rediit, iſtic refert certo ſe reſciviſſe, omne aurum & argentū in arcem miſſum, ex certis quibusdam montibus Apalatcy cognominatis provenire, Indos enim à quibus ipſe accepiſſet, non aliunde habuiſſe: nam quidquid hactenus poſſederant, id omne in bello adverſus tres Reges *Potanou*, *Onatheaqua & Oultaca* adquiſiviſſe, qui potentem iſtum Regem *Outinam* impediebant, quominus montes illos ſubjugare poſſet. Attulit præterea Roche-ferrerius illorum montium fodinæ fragmentum continens ſatis multum auri & æris. Petit igitur à Laudonniero facultatem diſcedendi, periculum enim facturū tam longinquæ profectionis, ut ſperet ad tres iſtos reges pervenire poſſe, & illorum aulam obſervare, atque impetrata à Laudonniero licentia diſceſſit.

Profecto Roche-ferrierio, triginta illi, qui Demonſtrationis ſive ſupplicis libelli ſupra memorati auctores fuerant, omnia turbant in arce, quam occupare conſtiuunt, ut rebus aliter provideant: atque ut commodiore ordine omnia procedant, duces ſibi diligunt Dominum de Fourneaux inſignem hypocritam, & impensè avarum, Stephanum Genuenſem Italum, & tertium nomine La Croix, militum autem Centurionem, Vaſconem quendam appellatum Seignore. Porrò illi in ſuam ſententiam pertraxerant omnes qui munere fungebantur in exercitu, tribus exceptis, Ottignio Legato, Domino d'Arlac nobile Helvetio, noſtro ſignifero, & Centurione Caillio. Reliqui milites

adeo

adeo ab illis corrupti ut ſex & ſexaginta iique ſelectiſſimi & veterani ſubſcriberent. Me etiam corrumpere tentarunt per meos quosdam intimos familiares, exhibito eorum catalogo qui nomina dederant, dira etiam minitantes his qui tantundem non facerent. Verùm illos rogavi ne mihi moleſti eſſent: profiteri enim me, illis adverſum fore in hoc negotio. Laudonnierus quidem intellexerat aliquam conſpirationem fieri, ſed auctores ignorabat: Ottignio etiam quædam fuerant indicata, ſed ſubobſcurè. Veſpere præcedente noctem qua conjurati ſua conſilia exequi ſtatuerant, admoneor à nobili Nortmanno, cui cognomen de Pompierre, ſequente nocte Conjuratos Cailliū Centurionem, cum quo commune habebam hoſpitium, jugulare decreviſſe, itaque ſi vita mihi cara eſſet, alio me conferrem: cùm verò propter temporis anguſtiam mihi non eſſet integrum alio proficiſci, domum redeo, & Caillio ſignifico quæ intellexeram. Ille illico per poſticum ſe proripit & in ſilvam ſe it abditum: ego, Dei protectioni me commendans, rei eventum expectandum cenſeo.

Sub mediam noctem Fourneauxius Conjuratorum dux, thorace ferreo indutus & pyxidem tormentariam manu tenens, cum viginti pyxidariis ad Laudonnieri ædes proficiſcitur, quas aperiri jubet, rectà ad ipſius lectum profectus, pyxidem illius gutturi admovet, & fœdiſſimis convitiis illum proſcindens, claves armamentarii & annonæ petit, omnia illi arma adimit, & catena pedibus injecta captivum in navim quę illi flumine ante arcem erat abduci jubet, additis duobus militibus qui ipſum obſervarent. Eadem hora alter Croixius armatus decem & quinq; pyxidariis ipſum comitantibus ad Ottignii Legati ædes proficiſcitur, quē nulla alia re offenderunt, niſi quod arma ipſi ademerint, & conſtituta capitis pœna vetuerint ante lucem domo egredi, quod pollicitus eſt. Tantundem factum eſt à Stephano Genuenſi in ædibus Arlacii noſtri Anteſignani, qui idem juramentum præſtare coactus eſt. Eodē tempore Centurio Seignoire ſtipatus reliqua militum qui nomina dederant multitudine, ad Caillium proficiſcitur ea mente ut eum neci traderet, quia apertè ipſorum conatibus ſe oppoſuerat, dum ei conſilia ſua aperirent: ſed ubiq; quæſitus, neque ipſe, neque ejus germani fratres ſunt reperti: omnia autem eorum arma auferuntur cum meis, mandato etiam facto ut captivus in ſtationem militum ducerer: ſed proborum quorundam virorum nobilium opera, qui hujus conjurationis minimè conſcii, ab aliis ſubornati fuerant, mihi reſtituta ſunt arma, ea tamen conditione ne ante lucem ædibus excederem, quod ſum pollicitus. Deinde reliquorum militum, qui nomina non dederant, domos adiens omnibus arma adimit, atque ea ratione rerum potiuntur.

Conjecto in vincula, ut diximus Laudonniero, Ottignio Legato & ſignifero Arlacio inermibus & domi concluſis, Centurione Caillio per ſilvas vago & cum feris verſante, & reliquis probis ſpoliatis armis, conjurati omnium rerum ordinem pervertunt, Laudonnieri etiam nomina & auctoritate abutentes: atque quo facilius ad ſuæ deliberationis ſcopū pervenirēt, Fourneaxius Conjuratorum dux diploma ſive licentiam in membranis deſcribi curaverat Laudonnieri nomine, qua ipſe ut Regis Galliæ Legatus, poteſtatem con-

cedit maximæ ſuorum parti (quandoquidem annonæ penuria cum ſuis laboraret) in novam Hiſpaniam proficiſcendi, alimentorum conquirendorũ cauſa, omnes præfectos, centuriones, & reliquos munere aliquo publico fungentes ſub auſpiciis Regis Hiſpaniæ orans, ut eis in hac re auxilio eſſe velint. Hoc diploma ab ipſis conſcriptum Laudonnierus ſubſignare cogitur: bina illa deinde navigiola majora quorum ante memini, ex armamentario regio omnib. neceſſariis rebus & annona inſtruunt; deligunt naucleros & nautas ad profectionem in Novam Hiſpaniam ſuſcipiendam. Vni navi præficiunt ſene Nauclerum Michaelem Vaſorium Diepenſem, alteri alium Nauclerũ Trenchant appellatum: atque ſic inſtructi à Carolina ſolverunt VIII. Decembris, timidos & tirones nos nuncupantes, & minitantes, niſi cùm omnes opulenti ex Hiſpania nova rediret, illos in arcẽ recipere vellemus, pedibus nos protrituros.

Cæterùm dum hi latrociniis opes quærunt, de Roche-ferrierio agemus, qui ad montes profectus ſua prudentia & diligentia effecit, ut familiarem ſe redderet tribus ſupra nominatis Regibus, Regis *Outina* (cum quo diu verſatus erat) infenſiſſimis hoſtibus. Ille attonitus conſpectu ordinis & opulentiæ ipſorum, miſit in arcem Laudonniero multa munera ab iſtis Regibus illi donata: inter quæ fuerunt plani orbes aurei & argentei amplitudine mediocris lancis, quibus pectus & dorſum tegere ſolent in bellum profecturi, multum auri infecti cui admixtum æs, & argenti non bene excocti: miſit præterea pharetras ſelectiſſimis pellibus tectas, & omnes earum ſagittas cuſpide aurea armatas, plurima aulæa ex pennis confecta, & ſcirpis diverſo colore infectis ſumma arte cõtexta: lapides item virides & cæruleos, quos nonnulli ſmaragdos & ſaphiros eſſe cenſebant, cunei modo efformatos, ſecuris vicem ad ligna cædenda illis præbẽtes. Laudonnierus contra miſit quæ potuit, veluti craſſiores pannos criſpatos, ſecures & ſerras aliquot, aliasq; viles Lutetianas merces, quibus abunde ſibi ſatisfactum putarunt.

His commerciis magnam ſibi invidiam conciliavit Roche-ferrierius apud Regem *Outina*, præſertim verò apud omnes ejus ſubditos, qui tale in ipſum odium conceperunt, ut ne nominis quidem ipſius appellationem audire ſuſtinerent, ſed illum *Timogua*, hoc eſt, hoſtem vocarent. Verùm Roche-ferrierius, aliorum Regum amicitiam retinens, alia via in noſtram arcem redire poterat; quia multi rivi in majorem fluminis Maii alveum ſe exonerant quindecim vel ſedecim infra *Outina* Regis habitationem miliaribus. Non abs re porro me facturum arbitror ſi militis cujuſdam meminero qui Roche-ferrierii exemplo motus, etiam à Laudonniero facultatem poſtulavit commercia agendi alio loco: impetrat quidem, ſed etiam admonetur, ut quid moliretur probè antea conſideret: nam fieri poſſe ut cum vitæ ipſius diſpendio ſuſceptum negotium proſequatur, quod eventu comprobatum eſt. Impetrata igitur poteſtate, adoleſcens hic miles robuſtus & agilis, ab ineunte ætate in Admiralii Caſtilionei aula educatus, cui nomen Petro Gambie, ſolus ſine miniſtro ab arce noſtra diſcedit onuſtus vilibus quibuſdam mercibus, & ſua pyxide tormentaria, per provinciam negotiari cœpit. Is adeò fortunatus fuit in ſua negotiatione, ut etiam

in Inco-

in incolas imperiũ quodammodo exerceret, quos ſubinde cogebat ad nos ſua mandata perferre: tandem ad Regulum quendam *Adelano*, cujus domicilium in parva fluviali inſula, profectus, tantam cum illo familiaritatem contraxit, ut ipſi fieret cariſſimus, atque adeò filiã illi donaret. Tanto honore affectus, accumulandis opibus ſtudebat tamen: imo Rege abſente cùm ille omnia gubernaret, ipſius Regis ſubditos adeo tyrannicè habebat, ut eos quærere cogeret, quæ invenire nõ poterant, & tandem omnibus inviſus redderetur: quia verò Regi erat charus, nemo mutire audebat. Accidit ut ille à Rege licentiam poſtularet ad noſtram arcem proficiſcendi, jam enim duodecim lunis amicos ſibi non eſſe conſpectos. Facultatem impetrat ea conditione, ut intra paucos dies redeat: collectis quas adquiſierat opibus, & in canoam ſive lintrem qui illi traditus fuerat, impoſitis, & binis Indis additis qui eum veherent, Regi valedicit. In itinere, alter comitum memoria repetens ſe aliquando fuſtibus fuiſſe ab hoc milite caſtigatum, & invitante illum præda, talem occaſionem cùm vindictæ tùm prædæ minimè negligendam eſſe judicat: quapropter dum miles ſecurus ſe inclinat, arrepta quæ propter militem jacebat ſecuri, caput illi confringit, & ſublatis ejus opibus, comite alio Indo fugit, ut in poſtrema figura poſtea videre licebit.

Nunc redeundum ad Laudonnieri liberationem & narrationem eorum quæ acciderunt poſt noſtrorum abitum, qui etiam abſtulerant quædam doliola generoſi vini Hiſpanici, quod aſſerente Laudonniero & ejus famula, in ægrorum uſum adſervabatur. Centurio Caillius per ſyluas errans, per juniorem fratrem quo adminiſtro mittebantur illi quæ poterant, intelligens eorum abitum qui mortem ipſi machinati erant, in arcem ſubito rediit, & reliquis animũ addens, adhortatus eſt ad arma denuo ſumenda, (nam qui abierant illorũ non fuerant indigi) & Laudonnierus è naui accerſitus, Ottignius Legatus & Arlacius Signifer, ex ſuis ædibus cum omni ſecuritate dimiſſi. Delectus fit, & novo ſacramento omnes adſtringuntur, cum ad Regis obſequium, tum ad hoſtibus, in quorum numero habiti ſunt qui adeo ſceleſtè nos contempſerant, reſiſtendum. Inſtituti quatuor præfecti qui totum cœtum in quatuor manipulos diſtribuerent, & ita ſinguli ad ſuum munus redierunt.

Dum hæc geruntur venit in noſtram arcem adoleſcens nobilis Pictavienſis, dictus Dn. *Groutaut* à Roche-ferrierio miſſus, cui ſemper comes fuerat etiam in profectione ad tres Reges vicinos montibus *Apalatcy*. Is Laudonniero retulit tertium ex his Regibus magno amore proſequi Chriſtianos, eum eſſe potentem & opulentum, habereque ſemper parata ad bellum quatuor hominum millia, petiiſſe à Roche-ferrierio, ut ſe ad Laudonnierum mitteret ſignificatum, perpetuum fœdus (ſi volet) inter utrumque futurum, cumque intelligat eos aurum expetere, quibusvis conditionibus aſtricturum ſuam fidem, ut ſi centum pyxidarios ab eo accipiat, ſe certo ſcire eos redditurum victores & dominos montium *Apalatcy*. Hos illi curaturum pollicitus erat Roche-ferrierius, ignarus turbarum quæ in arce fuerant excitatæ: nec dubitandũ eſt quin (niſi tam turpiter deſerti fuiſſemus à potiore noſtrorum parte)

periculum ejus rei fecissemus, cognito tandem hujus Regis erga nos affectu. Sed Laudonnierus apud se reputans, si centum ex nostris ablegaret, neminem reliquum fore qui arcem tueri posset; eam expeditionem distulit, donec nova è Gallia advenirent auxilia: licet non admodum fideret Indis, præsertim ab eo tempore quo ab Hispanis fuit admonitus: de quibus nō abs re videor mentionem hic facturus, ut ex Floridæ Historia à Laudonniero conscripta & evulgata, colligere licuit.

Dum, inquit, Indi me invisunt, & semper aliqua munera adferunt, veluti pisces, cervos, galli-pavos, leopardos, ursorum catellos, atque alia pro regionis quam incolebant natura: illos contra remunerabar securiculis, cultris, vitreis globulis precariis, pectinibus & speculis. Bini Indi quodā die salutatum me adveniūt sui Regis *Marracou* appellati nomine, qui habitabat circiter quadraginta miliaria à nostra arce, Meridiem versus, mihique significarunt, in Regis *Onachaquara* familia quendam versari cui nomen *Barbatus*; & apud Regem *Mathiaca* alium esse, cujus nomen ignorabant, utrumque exterum: in mentem mihi subiit, forsitan Christianos esse, ea de causa omnes vicinos Reges rogatum misi, ut si quem Christianum in suis dominiis haberent, ad me perducerent, me duplum repensurum. Illi cùm muneribus capiantur, tam diligentem nauarunt operam, vt bini illi, quorum facta mentio, ad me in arcem venirent. Nudi erant, capitisque comam ad poplites usque propendentem habebāt, Indorum more; Hispani quidē natione, ad mores tamē indigenarū ejus regionis ita assueti, ut initio nostra consuetudo illis peregrina videretur. Habito cum illis colloquio, vestes illis dedi, & comam adimere jussi, quam negligere noluerunt, sed sindone involverunt, dicentes se in patriam referre velle, tamquam testimonium earum ærumnarum quas in India perpessi essent. In unius capillis inventum est auri pauxillum reconditum, quod circiter viginti quinq; coronatos pendebat, quo me donavit. Sciscitanti de locis quæ peragrassent, & qua ratione in eam provinciam pervenissent, responderunt, quindecim jam annos elapsos, quod tres naves, in quarum una ipsi vehebantur, circa *Calos* periissent, ad scopulos vulgo *Martyres* dictos allisæ, Regemque *Calos*, maximā divitiarum qua hæ naves onustæ erant partem, ad se recepisse, tali etiam adhibita cura, ut maxima virorum pars salva fuerit, atque plurimæ mulieres; è quarum numero tres aut quatuor erant nobiles, connubio junctæ, quæ cum suis liberis etiamnum apud eundem Regem *Calos* vivebant. Interrogati quis esset hic Rex, respōderunt formosissimum & maximum esse totius regionis Indum, strenuum admodum, & potentem. Significarunt præterea, magnam auri & argenti vim possidere, eamque pago quodam in scrobe reconditam habere, humana altitudine non minore, nec minus lata quam dolium: ad quam si cū centum pyxidariis proficisci possem, se curaturos ut omnes hę divitiæ in meam potestatem venirent, præter eas quas ab indigenis qui opulenti erant, adquirere possem. Significarunt præterea, mulieres cum ad saltationes conveniunt, è cingulis propendentes habere planas auri massas, orbibus non minores; easq; tanta quantitate, ut pondere fatigatæ incommodé saltare possent: viros itidem

dem similibus esse onustos. Maximam earum divitiarum partem (ex ipsorum opinione) ex Hispanicis navibus, quæ ad illud fretum plerumque allidebatur, provenire: reliquam autem ex commercio, quod huic Regi cum aliis vicinis Regibus erat. Ipsum verò apud subditos magna in veneratione esse, ab eo persuasos, ipsius magicis incantationibus fieri, ut tellus affatim necessaria produceret: quoque facilius id illis persuaderet, cùm duobus aut tribus ex fidissimis in ædes quasdam secedebat, in quibus suas incantationes exercebat, Regisque mandato statim occidi, quisquis curiosius, quid agerent, observare vellet. Imo addebant, singulis annis tempore messis barbarum hunc Regem hominem sacrificare, qui ejus rei causa expresè adservabatur, & deligebatur ex Hispanorum, qui in hoc fretu naufragium patiebantur, numero. Alter illorum etiam retulit, se diu apud illum tabellarii munere functum: & sæpius ab eo ablegatum ad Regem quendam, nomine *Oathkaqua*, quatuor aut quinque dierum itinere à *Calos* distantem, qui illi semper fidus amicus fuerat. Medio autem itinere insulam esse magno in lacu dulcis aquæ *Sarropé* nuncupato, & quinque miliaria patente sitam, multis fructuum generibus uberem, dactylis præsertim in palmis nascentibus, quorum magnum est commercium, sed majus adhuc radicis cujusdam, ex qua fit farina, ad panem pinsendum adeo idonea, ut præstantissimus panis ex ea conficiatur: quindecimque in circuitu miliaribus totam regionem ab ea educari. Hinc fieri, ut ejus Insulæ inquilini, à vicinis magnas adquirant opes: nam ab ipsis nisi magno precio non redimitur ea radix. Præterea totius illius regionis maximè strenui existimantur, ut re ipsa declararunt, cùm Rex *Calos* affinitate cum *Oathkaqua* contracta, ejus filia, quæ illi desponsata erat, spoliatus fuit. Rem verò sic gestam narrabat.

Oathkaqua magno suorum numero stipatus unam è suis filiabus eximia forma, pro coloris ratione in ea provincia præditam, ad Regem *Calos* deducebat, ut ipsi conjugem daret: hujus Insulæ incolæ cùm id intellexissent, structis insidiis qua *Oathkaquæ* transeundum erat, pugna commissa ipsum fundunt fugatque; sponsa cum toto gynæceo capta, in Insulam abducitur. Quod apud Indos pro insigni victoria censetur; matrimonio enim sibi conjungere eas virgines, & perditè amare solent. Qui mihi hæc referebat Hispanus, addebat, debellato *Oathkaqua*, ad ipsum commigrasse, atque circiter octennium hæsisse, donec ad me veniret.

Calos ad flumen quoddam situm est quadraginta aut quinquaginta miliaribus ultra Floridæ promontorium qua ad Meridiem vergit, *Oathkaquæ* verò domicilium cis Promontorium est, Septentrionem versus, eo loco qui in Chorographia *Cannaveral* nomine insignitur, octo & viginti gradibus ab æquatore.

Circiter vigesimum quintum Ianuarii, meus vicinus *Paracousi Saturioua* per binos è suis aliquot munera misit, ad mihi persuadendum, ut conjunctis viribus bellum adversus *Outinam* mihi amicum gereremus: orans preterea, meos qui apud *Outina* versabantur, revocarem, quorum causa sibi ab *Outina* invadendo & superando temperaverat; plurimi etiam reges ipsi confœderati, per

tres hebdomadas aut totũ menſem ejus rei cauſa nuncios ad me miſerunt. Sed eorum votis acquieſcere nolui; imo omnem operam adhibui, ut eos amicè conjungerem: quod annuerunt, ita ut exiſtimarẽ jam pro rato habituros quidquid ſtatuerem. Tum uterque Hiſpanus qui jam diuturno uſu perſpectum habebant Indorum ingenium, me admonere, ne ullo modo eis fiderem: cùm enim maximè blandiuntur, tum proditoriè aliquid moliuntur; natura ipſos eſſe ſummos proditores & diſſimulatores. Sed ego etiam minime illis fidem habebam: experientia enim & ex Hiſtoriarum recentiorum lectione mille eorum artes & fraudes cognoveram.

Duabus cymbis jam paratis, Navarcho *Vaſſeur* mandatum dedi ut littus marinum ad Septentrionem vergens obſervaret, & ad flumen uſq; navigaret, cujus Rex *Aduſta* erat, ejus loci dominus, è quo Galli anno milleſimo quingẽteſimo ſexageſimo ſecundo annonã convexerant. Binas differentes veſtes illi mittebam, aliquot ſecures, cultros, & alias viles merces, ut facilius me in ipſius amicitiam inſinuarem. Atque ut ipſum facilius demereri poſſem, *Vaſſorio* adjunxi militem Aimon dictum, qui in prima navigatione fuerat, ſperans à Rege *Aduſta* cognitum iri. Sed ante quàm cymbam conſcenderent, diligenter perquirere juſſi, quid altero milite *Rouſſi* vocato, qui ſolus in illa regione remanſerat, cùm *Nicolaus Mallon* tribunus, & reliqui in priore illa navigatione, naves conſcenderunt, ut in Galliam redirent, actum eſſet. Eo pervenientes intellexerunt, militem quadam cymba, iſtac iter faciente, exceptum, & aliò traductum; poſtea autem didici Hiſpanos illud littus legentes eum excepiſſe & *Hauanam* duxiſſe. Rex *Aduſta* cymbam mayzo & fabis plenam mihi remiſit; addidit præterea binos cervos, & binas pelles ſecundum ipſorum conſuetudinem pictas, & aliquot uniones vilis precii, quoniam aduſtæ erant; mihi etiam ſignificari iuſſit, latas poſſeſſiones daturum ſi ſedes apud ipſum figere vellem, & collato mayzo quantum vellem communicaturum. Interea tanto numero palumbes advolarunt ſeptem hebdomadum ſpatio, ut ſingulis diebus plus quam ducentas tormentaria pyxide in ſylvis noſtrum propugnaculum ambientibus occideremus. Reverſo Tribuno *Vaſſorio*, denuo binas cymbas milite & nautis armari juſſi, & munus meo nomine miſi viduæ defuncti Regis *Hiouacara*, quæ à noſtra arce circiter duodecim miliaria habitabat ad Septentrionem: illa humaniter exceptis meis utramq; cymbam mayzo & glande onuſtam remiſit: addidit etiam aliquot corbes *Caßinæ* foliis plenos, è quibus potionem conficere ſolent: hujus viduę habitatio mayzi omnium elegantiſſimi feraciſſima eſſe perhibetur, præ reliquis maritimis regionibus. Fertur etiã hęc Regina omnium Indicarum formoſiſſima, & ſumma eſſe in exiſtimatione: imo eam ſubditi adeo reverenter habent, vt ferè perpetuo humeris ferant, nec pedes ire ſinant. Aliquot diebus poſt remiſſas meas cymbas, ſuum *Hiatiqui*, hoc eſt, interpretem ad me miſit.

Tantum porro annonæ me habere exiſtimans, quæ ſufficeret donec naves è Gallia advenirent, binas meas cymbas (ne mei otioſi eſſent) miſi obſeruatum adverſo flumine, quæ eo uſque progreſſæ ſunt, ut triginta miliaribus

ſupra

ſupra *Mathiaca* pervenirent,& iſtic lacum obſervarent, cujus adverſa ripa (referentibus Indis) conſpici non poſſet; licet enim celſiſſimas totius illius regionis arbores conſcendiſſent, nunquam tamen terram ex adverſo conſpicere potuiſſent. Ea de cauſa mei ulterius non ſunt progreſſi, ſed regredientes per *Chilili*,inſulam *Edelano* medio in flumine ſitam obſervarunt, omnium ſane amœniſſimam. Nam cùm circiter tria duntaxat miliaria in longitudinem & latitudinem pateat, feraciſſima tamen eſt hominum & fructuum. Pagum *Edelano* egreſſis,& ad fluminis portum tendentibus, tranſeundum fuit per deambulacrum trecentis paſſibus longum, quindecim latum, utrinque vaſtis arboribus conſitum, quarum rami ſeſe tam eleganter in fornices implicant, ut pergula quædam videatur arte facta, non natura, cui ſimilem forte Chriſtianus orbis non habeat. Egreſſi inde noſtri,ad *Enecaque* navigarunt,poſtea ad *Patchica*,denique ad *Choya*; iſtic relictis in ejus fluminis exiguo ramo cymbis,& aliquot ad earum cuſtodiam viris,*Outina* inviſerunt,qui humaniſſimè illos excipiēs, ipſos inde diſcedentes adeo importunis precibus urſit, ut ſex è meis apud ipſum hærerent, è quorum numero nobilis quidam nomine *Grotaut* fuit. Is poſtquam bimeſtre apud eum hæſiſſet,& diligēter regionem obſervaſſet cum alio, quem diu ante iſtic ejus rei cauſa reliqueram, ad me in arcem rediit, ſignificatum, ſe amœniorem regionem numquam conſpexiſſe. Inter reliqua referebat ſe locum quendam *Oultaca* appellatum conſpexiſſe,cujus Rex adeo potens erat,ut tria aut quatuor Indorum milia in aciem producere poſſet, cui ſi me adjungere vellem, facile reliquos in noſtram poteſtatem redacturos: deinde huic Regi itinera, quæ ad montes *Apalatcy* ducunt, cognita erant, ad quos pervenire Galli adeo deſiderabant, & in quibus *Oultaca* hoſtis ſuam habitationem habebat,quem facile debellare poſſent, modo conjunctis viribus in ipſum impetum facerent. Miſit ille Rex ad me laminam ex ære è montibus illis eruto, è quorum radicibus torrens emanat auri, ſive , ut Indi putant, æris dives: nam in eo torrente harundinaceo calamo concavo,arenam hauriunt, donec plenus ſit, deinde eo quaſſato & ſuccuſſo, cùm arena mixta inveniunt æris & argenti grana: unde conjecturam faciunt aliquam ejus metalli venam eſſe in illis montibus. Cùm verò quinque aut ſex duntaxat dierum itinere à noſtra arce abeſſent,ad *Thraciam* conſtitueram, ſimulatque ſubſidia è Gallia advenisſent, habitationem noſtram traducere ad flumen aliquod, ad Septentrionem magis obverſum,ut eò viciniores montibus eſſemus.

Redeundum nunc ad noſtros nobiles & milites, qui conquirendorum alimentorum gratia, in novam Hiſpaniam profecti erant. Illi ad inſulam Cubam appellentes,aliquot naves capiunt, quaſdam etiam ſine magna difficultate, omnis generis annona plenas, ut Caſſavi, oleo olivarum,vino Hiſpanico. has naves in ſuum uſum applicant, relictis ſuis navigiolis. Ea præda non contenti, in aliquot inſulæ loca excendunt, & deprædantur, ſic ut ex ea præda bis mille coronati in ſingula capita redire crederentur. Deinde actuariam navem opibus plenam,in qua ejus inſulæ portus cujuſdam appellati *la Havana* præfectus, non ſine pugna capiunt. Præfectus pro ſua & duorum liberorum redem-

ptione magnam pecuniæ ſummam offert: de precio conveniunt, ſed ut huic etiam accedant quatuor aut ſex ſimiolæ Saguins dictæ, elegantiſſimæ, & totidem pſittaci qui in inſula reperirentur ſelectiſſimi, manente captivo interea in nave Præfecto, donec redemptionis precium perſolutum eſſet. Annuit præfectus, & quo maturius iſta confici poſſint, rogat, ut ipſi liceat alterum ex liberis ad uxorem cum epiſtola mittere continente redemptionis conditiones. Scriptam epiſtolam legunt, probant noſtri Galli, nihil in ea quod culpari poſſit reperientes, mittitur ea Havanam cum lembo actuariæ navis: ipſi tamen licet aſtuti & circumſpecti ſibi viderentur, verba non intellexerunt quæ Præfectus filio in aurem dixit; ne videlicet uxor quidquam eorum ageret quæ in epiſtola erant ſcripta, ſed per diſpoſitos equos juberet per omnes ejus inſulæ portus ſignificari, ut auxilia ipſi mitterentur. Vxor mariti mandata tanta diligentia exequuta eſt, ut diluculo feroces noſtri Galli à duabus magnis navibus magna tormentorum æneorum quantitate ex utroque latere diſpoſita inſtructiſſimis, & ingente roſtrata nave cingerentur. Illi ſe concluſos conſpicientes ob oſtii portus anguſtiam, admodum attoniti fuere, pars tamen militum ſex & viginti ſcilicet in parvam navem ſpeculatoriam, quæ in portu erat, ſe conjiciunt, quo facilius & minore cum damno tormẽtorum perrumpere poſſent, ac reciſo anchoræ fune, pugnando per medios hoſtes evadunt: ſed reliqui milites, (qui in actuaria navi erant, cum Præfecto Hiſpano) capti & in cõtinentem abducti (exceptis quinq; aut ſex qui in cõgreſſu cæſi) fuerunt, & in vincula conjecti, partim venditi & in alia loca deportati, etiam in Hiſpaniam & Luſitaniam uſque.

Inter eos qui evaſerant, tres fuere conjurationis principes, Fourneauxius, Stephanus Genuenſis, & Groixius: Nauclerus Trinchant qui vi ab ipſis abductus fuerat etiã inter illos erat cum quinq; aut ſex nautis, qui animadvertentes navem ſpeculatoriam carere alimentis, neque ullam affulgere ſpem ea conquirendi, inter ſe ſtatuunt redeundum eſſe in Floridam interea dum alii dormirent, quod ſane fecerunt. Milites excitati admodum indignati ſunt, nam Laudonnierum metuebant: tandem ſtatuunt adeundum eſſe fluminis Maii oſtium ad alimenta quærenda: ſibi enim multos Indos eſſe cognitos à quibus annonam accipere poſſent, deinde altum rurſus petendum ac fortunam periclitandam clam his qui in arce erant. Ad fluminis igitur oſtium pervenientes, anchoras jaciunt, & alimenta quærere incipiunt: quod Indus quidam illico ſignificatum venit Laudonniero. Hac re cognita, Laudonnierus voluit ad eos mandata perferri, ut navim ante arcem adducerent, & ipſi eum convenirent: ſed Caillius centurio eum obſecrat ut rem altius perpendat, fieri enim poſſe ut ejus mandatis non obſequantur, ſed potius fugiant: ſicq; fruſtratum iri occaſione exemplar in eos ſtatuendi. Ad hæc Laudonnierus, quid igitur agendũ ſtatuis? cui Caillius, concede mihi obſecro viginti quinq; milites pyxidarios, quos noſtro navigiolo impoſitos tegam ejuſdem velo, & ſub auroram navem ſpeculatoriam propius accedam: nam è longinquo nos binos ſolummodo aut ternos conſpicientes cum binis nautis navigioli rectoribus, nõ magnopere curabunt etiam ſi propius eos accedamus, navi autem ipſorum proximi, mei

milites

milites exurgent & illorum navem ingredientur. Hoc probato conſilio, navigiolum conſcendunt milites, quod poſtridie ante ſolis ortum vigiles, qui in navi erant, conſpicati, totam catervam excitant; hi videntes noſtrum navigiolum, ex longinquo Caillium cum binis aliis militibus agnoverunt, & eos propius accedere permiſerunt nullis armis ſumptis, ſed poſtquam noſtrum navigiolum latus illorum navi conjunxit, ſubito noſtri milites exilientes ipſorum navim conſcendunt: illi autem attoniti, ignem excitari jubent, & ad arma concurrunt, ſed ſero nimium: nam ſtatim adempta fuerunt, & illis ſignificatum ut ad Regis Legatum venirent, quo adeo ſunt conſternati, vt ipſorum vitam in ſummo diſcrimine eſſe agnoſcerent. His in arcem perductis, juridicè cum tribus conjurationis principibus actum eſt, & de condemnatis ſupplicium ſumptum, reliquæ multitudini, primùm tamen exauctoratæ, venia data: nulla deinde ſeditio ſubſequuta.

His rebus compoſitis ingens fama ſequuta eſt, quia viciniores & remotiores Indi à nobis ſeceſſerunt multas ob cauſas: primùm quod pro alimentis nihil illis conferebatur, deinde quod plerumque verba à noſtris acciperent, ad alimenta conquirendum: imo adeo vecordes fuerunt ne dicam perverſi aliqui ut incenderent illorum ædes, exiſtimantes ea ratione ab ipſis facilius alimenta ſe impetraturos. Sed malum indies ſic creſcebat, ut tria aut quatuor miliaria eſſent conficienda, prius quàm aliquis Indus reperiri poſſet. Huc accedebat bellum adverſus potentem Regem *Outina* geſtum, quod cum ſit à Laudonniero deſcriptum in eo quem de ſua peregrinatione confecit libro, illius mentionem non faciã: vt ſummatim dicam, res eſſet miſeratione digna, ſi quis ſigillatim deſcribere vellet, in quam egeſtatem redacti fuimus, meum enim inſtitutum duntaxat eſt, ut quam breuiſſimè ſcribam quæ acciderunt.

Quibuſdam ergo fame extinctis, & reliquis adeo macie confectis, ut cutis oſſibus hæreret, Laudonniero etiam deſperante de auxilio è Gallia accipiendo, jam enim decem & octo menſibus iſtic hæſeramus: communi omnium conſilio deliberatum eſt rationes meditari quibus in Galliam redire poſſemus: tandem decretum, ut tertia navis è Gallia adducta, quàm commode fieri poſſet reficeretur, & ejus ſumma tabulis augerentur, atque fabris in eo opere occupatis, milites ſecundum maris littus alimenta quærerent.

Cæterùm dum ad opus accingimur, appulit ex longinqua quadam navigatione, Præfectus quidam Anglus nomine Hawquiens, qui lembo in noſtrã arcem venit; is nos in tam miſero ſtatu conſpiciens, nobis obtulit ſuam operam quacumque in re nobis commodo eſſe poſſet, eamque etiam præſtitit. Nam Laudonniero vendidit unam ex ſuis nauibus æquo admodum precio, & dolia aliquot farinæ, è qua panes biſcocti confecti in noſtrum uſum, & donatis etiam nonnullis doliis fabarum & piſorum, aliquot tormenta ænea arrhabonis loco accepit, ac diſceſſit.

Læti admodum nactos nos eſſe navem præter eam quam fabri refecerant, atque annonam in noſtrum reditum ſufficientem, deliberatum eſt eſt arcem ante noſtrũ diſceſſum duabus de cauſis eſſe diruendam; primùm ne

Hiſpanis, quos intellexreamus eo venire velle,poſt noſtrũ diſceſſum uſui eſſet adverſus Gallos, ſi denuo eò redirent; deinde ne *Saturioua* eam vacuam occuparet: à nobis igitur fuit diruta.

Verum nobis ad iter accinctis, & ventum ſecundum per tres ſeptimanas expectantibus ad ſolvendum ex ea provincia, præter ſpem advenit ſeptem navium claſſis Præfecto Ioanne de Rebaud viro celebri,& multis virtutibus prædito,qui Laudonniero mittebatur ſucceſſor,ad ea peragenda quæ Rex jam inceperat: qua de cauſa omnibus inſignem lætitiam attulerunt non ſperata ea auxilia. Iactis anchoris Ribaldus excendit,cũ aliquot Centurionibus, multisq; nobilibus viris & aliis,qui gratias agebant Deo, quod nos vivos reperiſſent,ut neceſſaria ſubminiſtrarẽt,ſignificatũ enim illis fuiſſe nos omnes extinctos: itaque pro longa afflictione quam perpeſſi eramus, Deus nobis gaudium immiſit. Nam ſinguli liberales erant in communicandis alimentis & aliis bonis quę abundè attulerant, & omnes quacumque in re poſſent gratificari ſtudebant ſuis amicis,aut conſanguineis,aut popularibus, ſic ut omnia perſtreperent lætitia;ſed brevi admodum, ut poſtea intelligemus. Ribaldus in continentem exponere cupiens merces, annonam & alia ad bellum neceſſaria,oſtii fluminis altitudinem valide tentari iuſſit: ſed minus aquæ reperiens, quàm ut majores naves ſubire poſſent,tres minores duntaxat flumen ingredi iuſſit,quarum majori,Vnio nuncupatæ præerat filius ipſius Iacobus Ribaldus, cui additus erat Legatus Tribunus Vallard Diepenſis: alterius Præfectus erat Tribunus Maillard etiam Diepenſis:tertiæ imperabat nobilis quidam Machon-ville:quatuor majores in anchoris ſteterunt uno à continente miliari: quia in ea plaga mare admodum erat planum,& exonerabantur lintribus & ſcaphis.

Septem porrò aut octo diebus à Ribaldi advẽtu,omnibus nobilibus, militibus, & nautis (exceptis paucis qui ad quatuor majorum navium cuſtodiam relicti erant)in terram expoſitis, & inter ſe agentibus de ædificiis ſtruendis & arce reſtauranda,ſub quartam pomeridianam conſpectę ſunt ab aliquot militibus, qui ad littus marinum exſpatiatum iverant, ſex naves ad quatuor noſtras quæ in anchoris ſtabant accedere: id milites ſtatim ſignificari jubent Ribaldo,cui ſerius advenienti denuntiant ſex magnas naves anchoras apud noſtras naves fixiſſe, quæ illico præciſis anchorariis funibus, & omnibus velis expanſis fugerunt; ſex autem illas naves anchoris ſublatis ſubſequutas eſſe (tempore autem advenit Ribaldus ut hanc perſequutionem videret cum pleriſque aliis) melioribus autem velis præditæ noſtræ quatuor aliis ſex, brevi oculorum noſtrorum aciem effugerunt: ante quadrantem horæ diſparuerunt etiam aliæ ſex, quæ res admodum anxios tota ea nocte nos reddidit, in qua Ribaldus omnes lintres & naviculas inſtrui jubet, quingentos etiam aut ſexcentos pyxidarios in littore ſiſtit, paratos naves conſcendere, ſi opus eſſet nocte ſic transacta poſtridie ſub meridiem, maxima è quatuor navibus Trinitatis ſymbolum habens,apparere cœpit, recta ad nos tendens; conſpeximus deinde ſecundam cui præerat Coſſette Tribunus, tandem tertiam, & paulo poſt quartam, quæ ſigno dato nos ad ſe evocabant. Ribaldus verò metuens ne hoſtes aliqui, noſtris

ſtris navibus occupatis,id agerent ad nos pelliciendos,periculo noluit exponere ſuos milites, qui tamen libentiſſimè naves conſcendiſſent. Navibus propius ad littus,adverſis ventis,accedere nequeũtibus, Tribunus Coſſetius epiſtolam ad Ribaldum ſcribit,quam nauta acceptam recondidit,& in mare deſiliit magno vitæ periculo: poſtquam diu nataſſet, á noſtris conſpectus fuit, & ſubito miſſus lembus qui illum exciperet,& ad Ribaldum adduceret. Epiſtola autẽ ſic erat ſcripta: Domine Ribalde, heri ſub horam quartam à meridie claſſis Hiſpanica octo navium in conſpectum noſtrum venit, quarum ſex apud nos anchoras jecerunt. ſed nos animadvertentes Hiſpanos eos eſſe, præciſis funibus anchorariis vela fecimus,ipſi etiam ſtatim velis expanſis tota nocte nos perſequuti ſunt,multaq; tormenta in nos exploſerunt; ſed videntes conſequi nos non poſſe, quinque aut ſex miliaribus infra deſcenſiones fecerunt, educta è navibus magna Æthiopum multitudine palas & ligones geſtantium, ſupra qua re pro tua prudentia conſilium capies.

Perlecta epiſtola, Ribaldus præcipuos ſuorum in cõcilium vocat, in quorum numero triginta prope Centuriones, præter Nobiles, & commiſſarios, alioſque rerum procuratores. Sanior hujus concilii pars, arcem quam primum reſtaurandam & muniendam, magnamque militum partem ducibus Laudõnieri militibus quibus itinera erant cognita, ad locum ubi Hiſpani erant,ablegandam eſſe cenſebat; atque ita futurum Deo juvante, ut brevi negotium expediatur: eam enim provinciam non eſſe Hiſpanici juris, cujus limites viciniores trecentis vel quadringentis miliaribus aberant. Ribaldus autem omnes ad hunc ſcopum tendere intelligens,ait,Domini, auditis veſtris ſententiis, meam etiam proferre volo: ſed prius vobis ſignificandum arbitror,me,paulo ante meum ex Gallia diſceſſum, litteras ab Admirallio accepiſſe,ad quarum calcem hæc ſunt verba ipſius manu exarata. Ribalde, admoniti ſumus Hiſpanum adoriri vos velle,vide ne quid illi cedas,& rectè facies. Itaque vobis apertè dico,ſi ſequamur veſtram ſententiam, futurum fortaſſe ut Hiſpani noſtrorum ferociam non expectent, ſed fugiant & naves denuo conſcendant: qua ratione nobis occaſio præriperetur eos perdendi qui nos deſtruere volunt. Sed hæc ſententia mihi potior videtur, ut omnes noſtros milites imponam quatuor iis navibus quas ad anchoras habemus, & rectà eamus occupatum ipſorum naves in anchoris iſtic hærentes: ubi deſcenderunt, quibus captis,cum nõ habebunt quo confugere poſſint,præter aggerem recenter ab Æthiopibus factum, in continentẽ deſcendemus, & tanto cõfidentius cum eis pugnabimus.

Laudonnierus jam probè verſatus in cognitione temperiei aëris ejus regionis, ipſi ſignificat,probè diſpiciendum eſſe primùm,ante quam denuo milites naves conſcendant: nam eo anni tempore exoriri ſubito ventorum turbines ſive typhones, quos nautæ *houraganes* appellant, totam illam plagam mirandum in modum affligentes: ſe ea de cauſa priorem ſententiam probare: ob eaſdem atque alias cauſas etiam reliqui priorem ſententiam amplecti dixerunt. Solus Ribaldus ſpreto aliorum conſilio perſtitit in ſua ſententia, quam Deus haud dubiè ratam eſſe voluit, ut ſuos caſtigaret & improbos perderet.

Nec adhuc contentus ſuo milite, à Laudonniero poſtulavit ipſius Præfectos atque Signiferum, quos commodè illi negare non auſus eſt Laudonnierus: tunc omnes Laudonnieri milites ſuum Anteſignanum abeuntem videntes, ipſum ſequuti ſunt: ego etiam illos proficiſcentes conſpiciens, navem cum aliis conſcendi, licet altero pede claudus, nec dum curatus è vulnere in crure accepto bello adverſus *Outinam* geſto.

Omnibus militibus navibus impoſitis, unius aut duarum horarum duntaxat ſecundo vento opus erat, ad perveniendum ad hoſtes: ſed cum anchoræ eſſent vellendæ, ventus ſe convertit, & plane adverſus nobis factus eſt, inde flás quo noſtrum iter erat inſtitutum, ſic ut duobus diebus & totidem noctibus fuerit nobis expectanda commoda aura. Tertio die ut videbatur mutatio venti futura, Ribaldus jubet omnes Præfectos ſuorum militum delectum facere. Ottignius luſtrum faciens militum Laudonnieri, me nondum probè curatum reperit, ea de cauſa cymbæ impoſitum, cum alio milite ſartore, qui ei veſtes in reditum in Galliam concinnaret, in arcem invitum redire coëgit. Cæterum ſublatis anchoris & datis vento velis, ſubito coorta eſt tam horrenda tempeſtas, ut naves pro ſua ſalute in altum mare quantum poſſent tendere cogerentur: ea verò non remittente, venti turbinibus ejectæ ſunt verſus Aquilonem plus quam quinquaginta ab arce miliaribus, & omnes ad ſcopulos alliſæ confractæque; omnibus tamen viris ſalvis præter nobilem ex familia Admirallij Caſtilionei cui nomen *La Grange* Tribunum virum rerum experiētia & multis virtutibus præditum qui aquis hauſtus eſt. Hiſpanicæ naves etiā eliſæ naufragio perierunt.

Perſeverante iſta tempeſtate, Hiſpani admoniti Gallos naves conſcendiſſe, & non abs re ſuſpicati naufragio per eam tempeſtatem periiſſe, noſtram arcem facile ſe occupaturos exiſtimarunt: & licet tanti atque continui eſſent imbres, ac ſi denuo peritura diluvio eſſent omnia, tota tamen nocte ad noſtram arcem iter facere non deſtiterunt: eadem nocte continuas excubias egerant pauci illi qui arma tractare norāt: nam ex centum & circiter quinquaginta qui in arce reſtiterant, vix viginti ad reſiſtendum erant apti; quia Ribaldus, ut dictum eſt, omnes ſtrenuos milites abduxerat præter quatuordecim aut quindecim ægros & mutilos vulneratosq; ex prælio adverſus Regem *Outinam* geſto: reliqui erant aut miniſtri aut opifices (qui ne pyxidem quidem unquam explodi audiverant) aut Regii Commiſſarii, ad calamum quam gladium tractandum magis idonei; præterea aliquot mulieres, quarum mariti majore ex parte naves conſcenderant: Laudonnierus verò æger in lectulo decumbebat.

Orta jam luce, cum nemo circum arcem conſpiceretur, Dominus de la Vigne, cui Laudonnierus excubiarum curam commiſerat, miſertus militum madentium, & continua vigilia fatigatorum, eos ad horam quieti ſe tradere jubet: vix armis depoſitis in ſuas habitationes ingreſſi erant, cùm Hiſpani duce Gallo Franciſco Ioanne, qui ſuos ſodales ſeduxerat, tribus locis accelerato gradu in arcem penetrant nemine reſiſtente, & militum ſtatione occupata ſigna

militaria

figunt, inde per militum domos vagantur, & quotquot reperiunt occidunt, unde clamores & horrendi gemitus exauditi eorum qui jugulabantur: ad me quod attinet, quotiescunque memoria repeto insigne miraculum quod Deus (cui nihil certe impossibile) in me ostendit, satis mirari nequeo, & quasi attonitus hæreo: nam ab excubiis rediens, posita pyxide tormentaria, totus madens in xylinum lectum, quem Brasilianorum more suspenderam, me conijcio aliquantulum dormitare sperans: sed exauditis clamoribus, armorum strepitu, & iteratis vulnerum ictibus, illico desilii, atque egredienti ædes, ut viderem quid rerum gereretur, bini Hispani eductos gladios manu tenentes, in ipsa janua obvii facti, nec me allocuti (licet in eos impegissem) in habitationē ingrediuntur: ego verò vlterius progressus nihil nisi cædes conspiciens, atque etiam militum stationem occupatam ab Hispanis, pone eam regredior & rectà proficiscor ad aggeris foramen (quâ tormenta ænea explodebantur) ex quo facilius me posse exilire sciebam: istic quinos vel senos è meis commilitonibus reperio necatos, quorum duos agnovi, videlicet la Gaule & Ioannem du den. Tū in fossam desilio, qua superata solus iter facio paulatim ascendens, donec ad silvam quandam pervenirem: istic in æditiore collis loco consistenti, primum mihi à Deo mens reddita: certum enim est, quæcunque mihi ab habitatione digresso acciderant, tamquam mente capto evenisse. Oratione autem ad Deum facta, ut quid in tam extremo periculo agendum esset mihi suggereret, ejus Spiritus instinctu sylvam, cujus semitæ ex frequenti usu ante probè mihi erant cognitæ, ingressus sum: paululum progressus, alios quatuor Gallos reperi magna cū animi lætitia, atq; nos mutuo consolati, disquirere cœpimus quid esset agendum: nonnullorum erat sententia, ut istic in posterum diem, quo Hispanorum furor mitigari posset hæreremus, deinde in ipsorum potestatem nos traderemus potius, quàm istic manentes ferarū libidini nos exponeremus, aut fame, quam aliâs tam diu perpessi eramus, extingueremur: aliis displicebat hæc sentētia, & Indorum habitationes procul quærandas esse censebant, apud quos viveremus, donec Deus aliam viam nobis demonstraret: ad quos ego, fratres, neutrorum sententiam probo, sed si mihi credatis, per silvam ad maris littus tendemus, vbi forsitan aliquid intelligemus de binis navigiis minoribus quæ Ribaldi mandato flumen ingressæ sunt ad exonerandam annonam è Gallia advectam: illi meas rationes omnino impossibiles judicantes, ad Indos se contulerunt, me solo relicto. Verùm Deus, meæ afflictionis misertus, alium comitem procuravit, nempe militem illum, Grand chemin nominatum, quem ab Ottignio in arcem, ad vestes illi concinnandas, remissum ante dixi: huic idem consilium do quod aliis, nempe littus investigandum, ad minora duo navigia reperiēda; probato meo consilio, toto illo die facientes iter, tandem sylvam superavimus: sed ut quo tendebamus perveniremus, emetienda adhuc erant harundineta, magnis harundinibus consita (difficile admodum iter) atque tali labore confectos nox oppressit continuis imbribus supra nos cadentibus, & maris undis intumescentibus, aqua supra cingulum inter ista harundineta etiam pertingente, quo in labore prior nox transacta est. Orta jam die cum versus mare nihil sese offerret nostris oculis, indignatus miles mihi dixit, præstitisse

hoſtibus ſe tradere, atque ad eos regrediendum: nam dum intelligent nos opifices, parcituros, ſin minus, an nō ſatius eſt ab illis occidi, quàm in hoc miſero ſtatu languere? Eum à tali propoſito divertere tentavi, ſed operā luſi: imò jam me relicturus, effecit ut fidem illi darem ad Hiſpanos cum ipſo regreſſurum: remenſo itaque per ſylvam itinere, conſpiciens jam arcem, & ſtrepitum gaudiumq; Hiſpanorum exaudiens, commotus fui: atque militi dixi, Oro te amice & ſodes, ne illuc eamus, ſed aliquantulum adhuc ſubſiſtamus: Deus enim aliquam ſalutis viam nobis demonſtrabit, cùm multas habeat nobis incognitas, & nos ab his moleſtiis liberabit: tum ille me amplexus, ego inquit abeo, & tibi valedico. Editiorē paulo locum conſcendens, obſervare volui quid illo fieret. Conſpectus ab Hiſpanis ut è monte deſcendebat, illico adverſus eum caterva militum mittitur, quos ad ſe venientes videns, in genua ſe coniecit, vitam ab illis poſtulans: ſed furore perciti fruſtulatim cum conciderunt, ſummis haſtis & pilis fruſta conciſa præfigentes. In ſylvam interea me abdo, in qua confecto unius miliaris ſpatio, incido in quendam Rotomagenſem, cui nomen La Crete, & Belgam Inſulanum Eliam des Planques cum Laudonneri ancilla, quæ vulnus in pectore acceperat; ad prata igitur marina tendentes, ante quam ſylvam egrederemur, Laudonnierum etiam invenimus & alium nomine Bartholomæum, cui altum vulnus in collo acinace inflictum; tandem accedentibus adhuc aliis, decimum quartum vel decimum quintum numerum expleuimus. Quia verò faber lignarius dictus Le Chaleux, unus è noſtris, breviter deſcripſit eam calamitatem, de iis non plura: illud ſolùm addam, quod tranſactis in aqua ſupra cingulum duobus diebus & totidem noctibus in paludibus & harundinetis, Laudonnierus qui natandi peritus erat, cum adoleſcente Rotomagenſi tria magna flumina natando ſuperavit, ante quam noſtras naves conſpicere poſſet: tertio die nautarum opera ſalvi Dei beneficio ad naves pervenimus.

Supra dictum eſt, Ribaldum aquæ penuria quatuor majores naves in fluminis oſtiū perducere nō potuiſſe, ad eas exonerandas, ſed tres minores duntaxat flumen ingreſſas, quarum majori præerat Iacobus Ribaldus ejus filius: is ſuam navem uſque ad arcem perduxerat, & licet iſtic in anchoris ſtaret dum Hiſpani iſtam lanienam exercerent, ne tormentū quidem ullum (cùm non careret) explodi curavit. Contra volenti ſuam navem ad fluminis oſtium moliri, venti obſiſtebant toto illo die: interea Hiſpanis ipſum ſolicitantibus ut ſe ipſis traderet; æquis enim conditionibus cum eo paciſci velle, nihil reſponſum: nam cum illum obſervarent omni conatu ſuam navem in altum deducere velle, in cymbam, qua in arce utebamur, tubicine cum proditore illo Franciſco Ioanne (qui Hiſpanos ad arcem perduxerat) impoſito, colloquium petierunt, ipſum ad compoſitionem invitantes. Et licet is proditor adeo confidens fuerit, vt Iacobi Ribaldi navē ingredi non dubitarit, adeo tamen ignavus & timidus fuit Ribaldus, ut illum retinere ſit veritus, atq; liberum dimiſerit; tametſi præter nautas plures quam ſexaginta milites haberet. Sed nec Hiſpani licet cymbis & lintribus abundarent, eum aggredi unquam ſunt auſi.

Poſtridie tandem Iacobus navem ad fluminis oſtium perduxit, ubi alias duas minores invenit, claſſiariis fere vacuas; nam major pars eorumque præſtantiorum Ioannem Ribaldum ſequuta erat. Quod animadvertens Laudonnierus, ex binarum illarũ claſſiariis & apparatu unam inſtruendam, alteram autem deſerendam ſtatuit; deinde cum Iacobo deliberat quid potiſſimum ſit faciendum, rectène facturos ſi ipſius patrem perquirerent: ille reſpondit, ſe in Galliam redire velle: quæ ſententia obtinuit. Porro, quia præter biſcoctum panem in minore navi nulla erat annona, atque aqua deſtituebatur, Laudonnierus aliquot vacua dolia aqua impleri curavit: idem fecit Iacobus, in qua re & reſtaurandis quæ deerant, biduum inſumptum; totoque illo tempore noſtræ naves lateribus conſertæ fuerunt, cùm arbitraremur Hiſpanos aggredi nos velle: nam ſubinde cymbas ingreſſi nos obſervatum veniebãt, propius numquam tamen accedentes, quàm ad pyxidis tormentariæ jactum; & certè cognitis iis, quæ in noſtris perpetrarant, ſtrenuè nos defendere ſtatueramus.

Ante quam ſolveremus petiit à Iacobo Ribaldo Laudonnierus, ut unum ex quatuor quos habebat naucleris ſibi commodaret, quia nullus noſtrum navigationis admodum peritus erat, ſed repulſam tulit; deinde commodum futurum ait, ut deprimerentur naves, quas ad fluminis oſtium habebamus, ne Hiſpani à noſtro diſceſſu eas occuparẽt, iiſque Ioanni Ribaldo reditum in flumen præcludant, ſi illud ingredi cuperet (ignorabamus enim ipſius naufragium) ſed Iacobus nihil iſtorum facere voluit. Laudonnierus hominis pertinacia perſpecta ſuum fabrum miſit, qui naves corrumperet & deprimeret, videlicet quã ex Gallia advexeramus, quamq; à Præfecto Anglo Hawquins emeramus, & minimam earum quas Ribaldus advexerat, atque è *Florida* ſolvimus, nautis & annona male inſtructi; ſed Deus adeo proſperum iter nobis conceſſit (licet multa in navigatione perpeſſis) ut pone Angliã appelleremus in ſinũ, qui vulgo *Divi Georgij manica* appellatur. Hæc ſunt quæ de iis, quæ in noſtra navigatione à me obſervata ſunt, dicenda eſſe exiſtimavi; ex quibus apparet victoriam non ab hominibus, ſed à Deo provenire, qui omnia pro ſua voluntate juſtè facit. Nam humano judicio, quinquaginta Ribaldi milites infimi ordinis, omnes Hiſpanos protriviſſent, qui magna ex parte mendici & fex populi erant: Ribaldus verò plures octingentis pyxidariis veteranis, & ſtrenuis, quorum arma erant deaurata, habebat. Sed quandoquidem Deo ita placuit, noſtrum eſt dicere, ſit benedictum nomen Dei æterni.

Quid porro Ribaldo acciderit ab ejus naufragio, quia non adfui, dicere nihil poſſum, niſi quod à nauta quodam Diepenſi intellexi, qui ex Hiſpanorum manibus elapſus eſt, ut poſtea dicetur. Summatim igitur rem ipſam percurrã. Luſtro, ut diximus, ſuorum facto, & ſolo Centurione *la Grange* deſiderato, amiſſis tamen naufragio omnibus armis, Ribaldus ad ſuos egregiam orationem habuit, illis declarans æquo animo ferẽdam eſſe eam calamitatem, quæ ex Dei voluntate ipſis acciderat; erat enim verè pius & bene dicendi facultate præditus. Peractis deinde ad Deum precibus, ad noſtram arcem (à qua quinquaginta miliaribus aberant) proficiſcendum eſſe ſtatuũt. In hoc itinere multas haud

dubiè perpeſſi ſunt difficultates, & magnos labores ſuſtinuerunt: nam loca per quæ illis iter faciendum, aquis interciſa erant, ab Indis neque habitata neque culta, ſic ut herbis & radicibus veſci cogerentur, unde maxima pars animi admodum anxia: ſuperatis tamen omnibus difficultatibus magno animo, vicini noſtræ arci facti ſunt ad quartum aut quintum miliare, ut Laudonnieri milites ex locorum obſervatione judicare poterant. Tum Ribaldus ulterius progredi non voluit, ſed coacto concilio, quid agendum eſſet, deliberandum cenſuit: tandem in eam ſententiam itum eſt, mittendum eſſe Vaſſorium, virum navigationis admodum peritum, cui noti erant omnes rivi qui in flumen Maiũ decurrebant, cum quinque aut ſex viris, in Indica cymba, ut obſeruaret, & intelligeret quî valerent Galli in arce relicti. Ille in majorem fluminis alveum perueniens & arci vicinus, Hiſpanica ſigna agnovit, quibus conſpectis, ad Ribaldũ rediit, ab Hiſpanis non obſervatus, & quæ vidiſſet retulit. His auditis quantum animo mœrorem conceperit Ribaldus cum ſua caterva facile eſt coniicere, ut quid dicerent, quid agerent plane ignorent. Nam ipſe prævidebat Hiſpanorũ crudelitatem, deinde majorem ſuorum partem fame & egeſtate perituram mediis in ſylvis animadvertebat: ante tamen quam quidpiam ſtatuerent, ad arcem remittendum eſſe aliquem cenſent, qui intelligat quo animo erga ſe ſint affecti Hiſpani, & quid de his actum ſit qui in arce erant. Mittitur ergo Nicolaus Verdier navis unius Navarchus, cui adjungitur Laudonnieri Centurio Caillius, cujus ante memini, in cymba cum quinque aut ſex militibus, qui ſecundum mandata illis data, è longinquo ſe conſpiciendos præbuerunt: Hiſpani his conſpectis, ſcapha ad alteram fluminis ripam aduenerunt, & cum noſtris colloqui cœperunt. Galli percontantur ubinam eſſent quos in arce reliquerant: reſpondent Hiſpani, ſuum præfectum virum humanum & clementem magna navi omnibus rebus egregiè inſtructa ipſos in Galliam remiſiſſe, nec minore humanitate erga ipſum Ribaldum, & ejus milites uſurum: hæc illi referri poſſe. His auditis Galli revertuntur. Ribaldus his intellectis, nimis temerè credidit ſuos in Galliã remiſſos, & coacto denuo concilio; maxima pars militum vociferari cœpit, eamus, eamus, quid dubitamus ad eos proficiſci? Etiam ſi nobis utantur pro ſua voluntate, an non præſtat ſemel occumbere, quã tot clamitates perpeti? nullus eſt noſtrum qui centies mortem in ſinu jam non ſenſerit, dum in iſtis anguſtiis verſamur. Alii prudentiores dicebant ſe Hiſpanis numquam fidem adhibituros: nam licet, inquiebant, nulla alia ſubeſſet cauſa, quàm odium quo nos religionis cauſa proſequuntur, certum eſt eos nobis non parcituros.

Ribaldus autem videns maximam ſuorum partem eius eſſe ſententiæ, ut ſeſe Hiſpanis traderent, ſtatuit mittendum Caillium ad Hiſpanorum Pręfectũ, atque ſi illum ad clementiam propenſum animadverteret, ab ipſo peteret fidẽ Legati regis Gallię nomine, atq; ſignificaret, ſi juſiurandũ pręſtare velit, omniũ vitæ ſe parciturum, paratos eos fore ad ipſius pedes ſe abiicere. Hac ſententia à maxima parte probata, remittitur Caillius, qui ad arcem veniens ad præfectũ perductus eſt, ad cujus pedes ſe abiiciens, ſibi commiſſa refert. Ille Caillii oratione

tione audita, non modo conceptis verbis fidem Caillio dedit, quam repetitis multis crucis signis, osculo sancitis, confirmavit, sed etiam juratam corã omni suorum caterva, & scriptam suoq; sigillo obfirmatam tradere voluit, per quam denuo jurabat, & pollicebatur, se sine fraude, fideliter, & ut virum nobilem atque probum decet Ribaldi atque militum ipsius vitam conservaturum: datæ sunt igitur litteræ eleganter scriptæ: sed tantundem præstitisset nuda charta, atque papyracea hęc fides. Refert ergo Caillius bellam illam promissionem, quæ nonnullos lætitia affecit, aliqui non multum spei ex ea ceperunt.

Ribaldus tamen suos egregia oratione, exhortatus, & precibus ad Deum ab omni cœtu fusis, proficisci statuit, atque ad fluminis ripam è regione arcis cum suis venit. Ab Hispanis qui excubias agebant conspecti, cymbis accersiti fuerunt. Ribaldo solo in arcem perducto cum Ottignio Laudonnieri Legato, reliqui extra arcem circiter teli jactum ablegati fuerunt, & quaterni simul per brachia dorsis ad dorsa conversis colligati; qui ex rerum apparatu, de sua vita jam actum esse facilè cognoverunt. Ribaldus identidem Præfecti colloquium petebat, ut promissi illum admoneret, sed surdis canebat. Ottignius miseræ plebis voces exaudiens, juratam fidem requirebat, sed risu excipiebatur. Ribaldum in sua petitione perseverãtem, tandem adit miles Hispanus, Gallicè interrogat an sit præfectus Ribaldus, annuit: tum ille rursus, si cùm suis militibus imperaret, eos dicto audientes non expetebat, annuit denuo: volo etiam, inquit Hispanus, mei præfecti mandatis obtemperare. Mihi imperatum est ut te occidam, atque hæc dicens pugionem in pectus ejus adegit: Ottignius similiter ab eo occiditur. His peractis, delecti sunt qui reliquos vinculis constrictos, clavis & securibus in tempora adactis mactarent, quod nulla interposita mora fecerunt, illos subinde appellantes Lutheranos, Dei atque Virginis Mariæ hostes. Ea ratione contra religionẽ jurisiurandi crudelissimè cæsi fuerunt omnes, præter tympanistam quendam Diepensem Drouet vocatum, tibicinem & fidicinem alium Diepensem dictum Masselin, qui conservati fuerunt ad choreas illis præcinendum: elapsus est etiam nauta, qui hanc historiã mihi retulit, subsequente ratione.

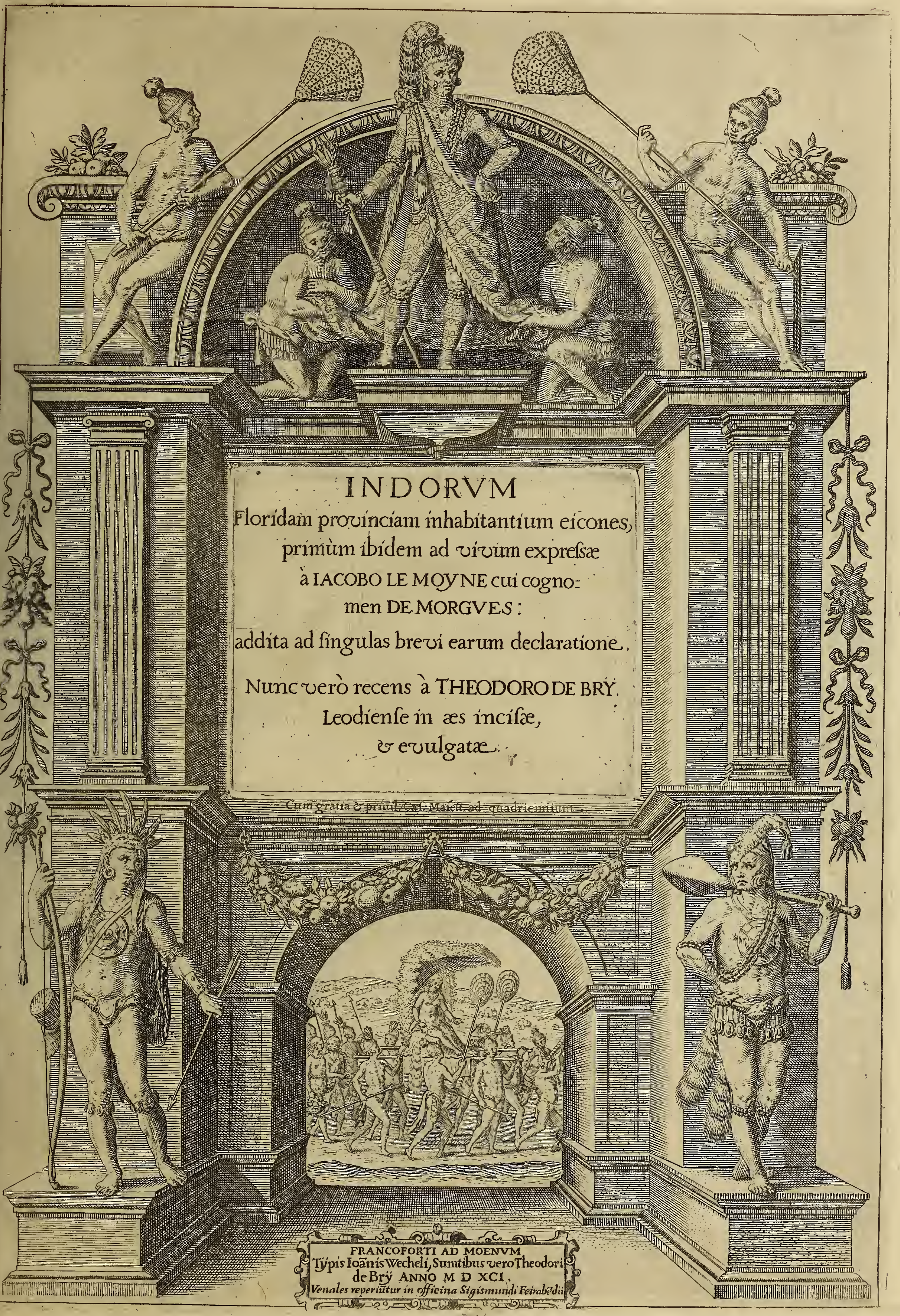
Ex eorum numero qui funibus colligati ad cædem destinati erant, cùm esset, aliquot cum aliis, plagas accepit, non eas quidem mortiferas, sed quibus sensu privatus duntaxat fuit, tribus sociis supra ipsum cadẽtibus, cum quibus pro mortuo habitus est. Hispani ingentem pyram exstruere volebant ad omnes comburendos; sed cùm dies inclinaret, in alterum diem distulerunt. Nocte jacentibus humi stratis cadaveribus, nauta, qui solum attonitus fuerat, ad se rediit, atque memoria repetens se cultellum habere in lignea vagina, tantisper se versavit donec manu cultellum vagina educeret, & funes quibus ligatus erat præscinderet: deinde exurgens, illinc sine strepitu se subduxit, & tota reliqua noctis parte iter fecit; orto jam die, Solis cursu observato, quantũ potuit ab arce recessit (eo enim judicio præditi sunt nautici homines, ut ex Solis situ dignoscere queant quo tendere velint) atque triduo integro sine ulla intermissione iter faciens ad Indum quendam Regem pervenit, quadraginta miliaribus ab arce distantem, apud quem per octimestre latuit, ante quam Hispanis proderetur.

Circiter octo menſes ab occupata arce, Hiſpanis ſignificatum eſt, Gallos aliquot effugiſſe, & per Provinciam ſparſos eſſe. Præfectus Hiſpanorum metuens, ne Incolis conjuncti, quidpiam contra ipſum molirentur, minitatus vicinis Regibus, Gallos qui apud ipſos latebant repetiit: is apud quem erat hic nauta, ipſi dixit ut ad Hiſpanos neceſſario abiret, alioqui metuere, ne in ſe faciant impetum, atque ſuas poſſeſſiones incendant; ille ad alios Regulos tranſire voluit, ſed ab omnibus reſponſum ſuperiori ſimile tulit. Ignarus igitur quid ageret, ad arcem tendit, à qua cum binis tantum miliaribus abeſſet, ultra progredi non voluit, ſed mœrore, animi anxietate, & fame confectus, & abjecta ſpe ſalutis, mortem expectabat; in quo ſtatu per quatuor aut quinq; dies manſit. Eo tempore tribus Hiſpanis ad venationem egreſſis, ab uno illorum deprehenſus eſt, qui cadaveris potius quam vivi hominis ſpeciem ipſum referre videns, miſericordia (quam in mille Hiſpanis vix reperias) motus eſt, nauta ad ejus pedes ſe abijciēte, & orante ut ipſius miſereretur. Interrogatus ab Hiſpano, qua ratione in ipſum incidiſſet, rem illi ut geſta erat narravit: mitigatus ea oratione Hiſpanus, pollicitus eſt ſe in arcem ipſum non ducturum (metuere enim ne ſtatim necaretur) ſed Præfecto ad iram ejus leniendam loquuturum, & ſe quæcumque poſſet in ipſius gratiam facturum; & cognita Præfecti voluntate, ad ſe reverſurum. Eo igitur iſtic relicto, abit in arcem miles, tantumq; peregit apud Præfectum, ut polliceretur non moriturum: & militis perſuaſione condemnatus eſt ad mancipii ſervitia. Poſtridie miles Hiſpanus ad miſerum nautam Gallum redit, & illum in arcem ducit, ubi tamquam mancipium annum ſervivit; deinde in Cubæ inſulæ, *portum Havana* dictum miſſus, & compedibus vinctus cum altero Gallo viro Nobili nuncupato Domino de Pompierre, qui una cum aliis Laudonnieri militibus in *portu Havana* captus fuit, cùm invitus eam navigationem ſuſcepiſſet, ut in hoc brevi totius navigationis diſcurſu ſupra declaravi. Tandem Pompierrus cum nauta venundati, & navi impoſiti, ut in Luſitaniam aveherentur: ſed ea nave in Gallicam incidente, cujus præfectus erat Bontemps dictus, ex Galliæ portu adveniens, pugnatum eſt utrimque aliquanto tempore, ſed victoria penes Gallos fuit, qui binos iſtos vinctos reperientes, eos reddita libertate in Galliam reduxerunt. Sic Dominus pro ſua voluntate rationes invenit, quibus miſeros liberet præter ipſorum ſpem.

Hæc ſunt quæ à nauta intellexi de interitu Ribaldi & ſuorum: noſtrum porro eſt, noſmet-ipſos & noſtra peccata accuſare de hoc eventu, non Hiſpanos, quibus Dominus tamquam virgis uſus eſt, ad nos ſecundum noſtra merita caſtigandum. Soli autem Deo omnipotenti, & filio ejus Ieſu Chriſto Domino noſtro, atque Sancto Spiritui, ſit honor & gloria in ſempiternum. Amen.

INDEX

INDEX CAPITVM.

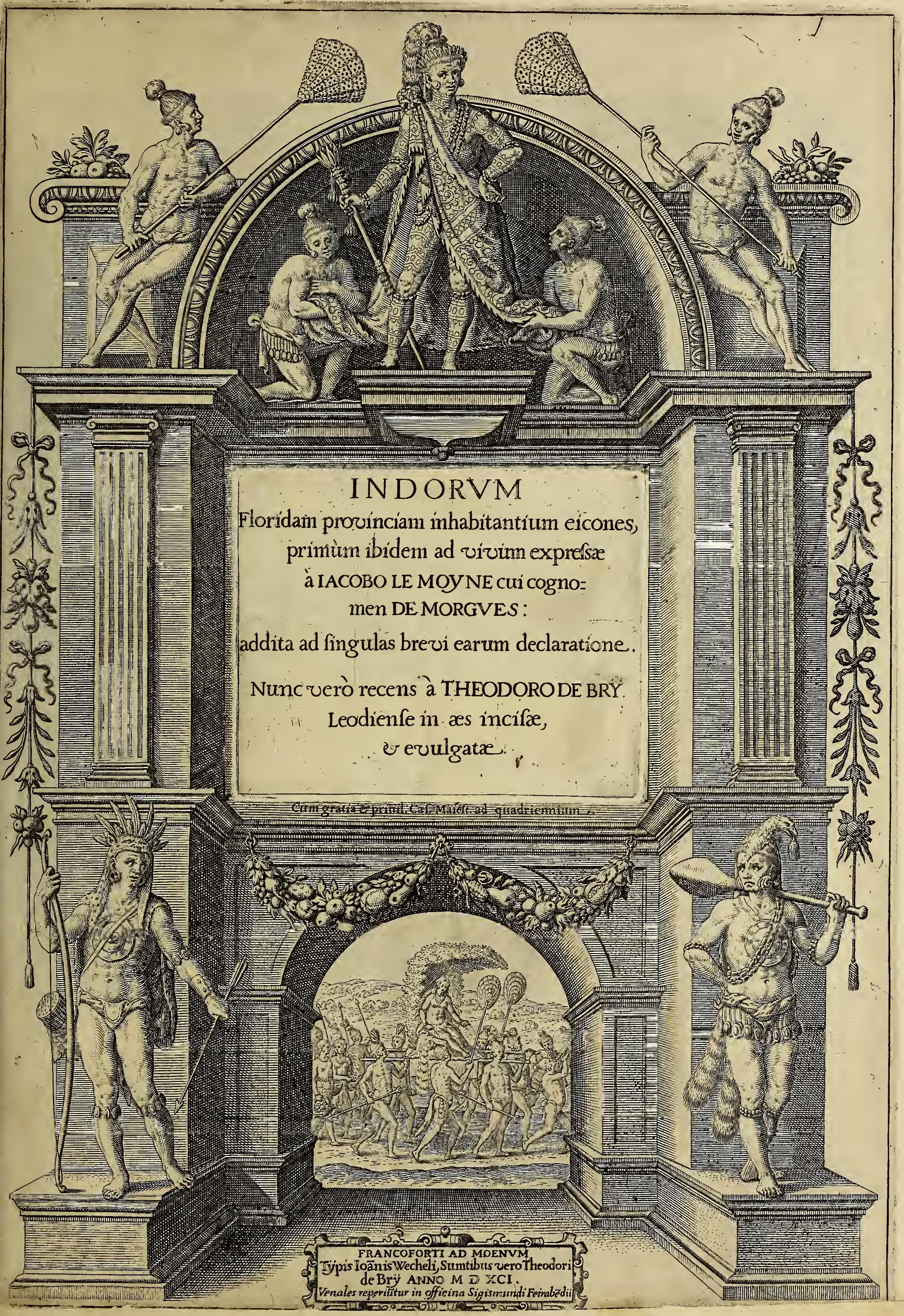

INDORVM
Floridam prouinciam inhabitantium eicones, primùm ibidem ad viuum expressæ à IACOBO LE MOYNE cui cognomen DE MORGVES: addita ad singulas breui earum declaratione.

Nunc verò recens à THEODORO DE BRY. Leodiense in æs incisæ, & evulgatæ.

Cum gratia & priuil. Cæs. Maiest. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioānis Wecheli, Sumtibus vero Theodori de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiũtur in officina Sigismundi Feirabēdii.

INDORVM
Floridam prouinciam inhabitantium eicones,
primùm ibidem ad viuum expressæ
à IACOBO LE MOYNE cui cogno-
men DE MORGVES:
addita ad singulas breui earum declaratione.
Nunc verò recens à THEODORO DE BRY
Leodiense in æs incisæ,
& evulgatæ.
Cum gratia & priuil. Cæs. Maiest. ad quadriennium.
FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioãnis Wecheli, Sumtibus vero Theodori
de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiũtur in officina Sigismundi Feirabēdii

Floridæ Promontorium ad quod Galli appellunt, Gallicum ab illis nuncupatum. I.

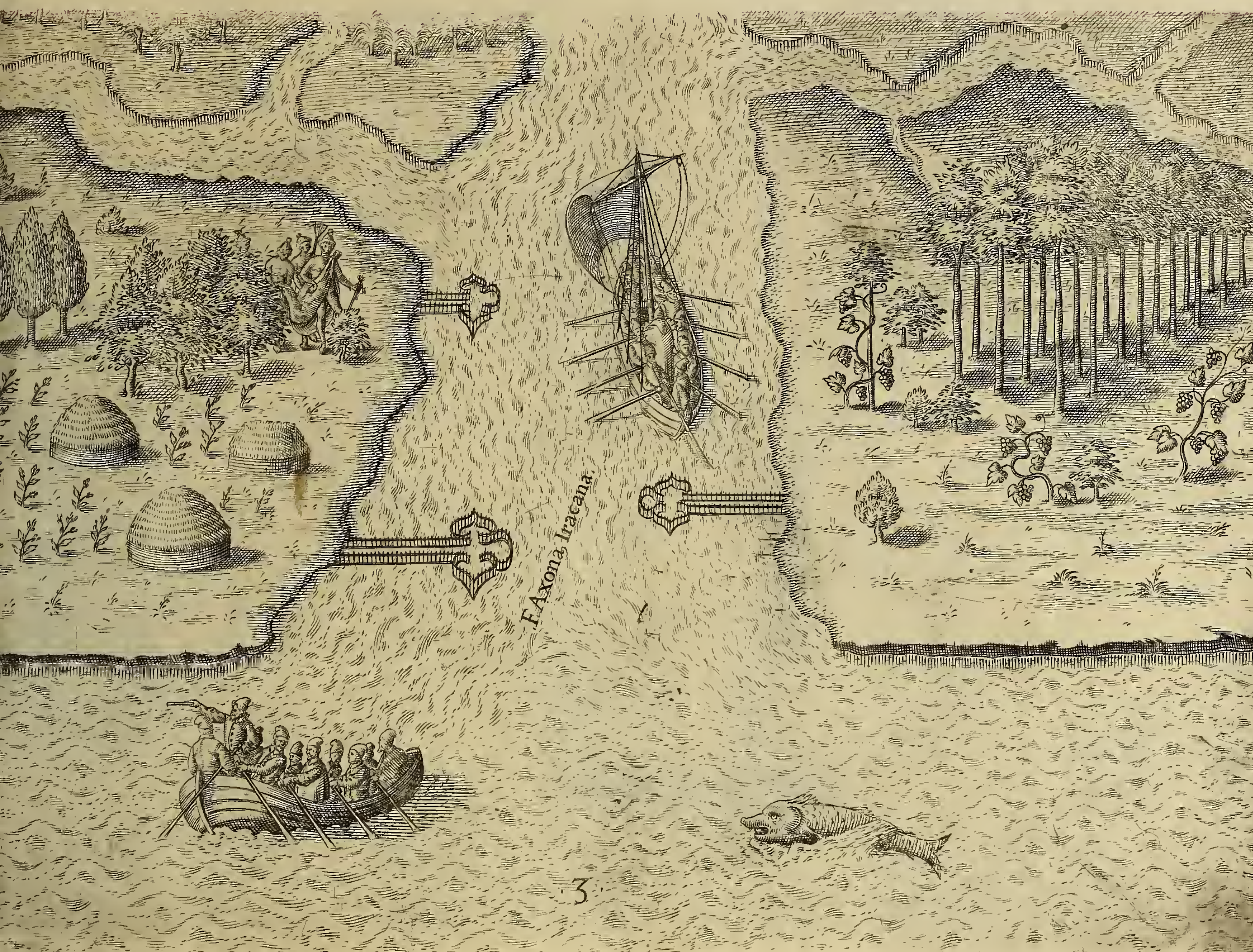

GALLI prima in Floridam provinciam navigatione, ad Promontorium appulerunt non in sublime elatum, (planum enim erat littus) sed præaltarum arborum syluis obsitum, quod in honorem Galliæ, Promontorium Gallicum *à Classis Præfecto fuit nuncupatum, triginta circiter gradibus ab Æquatore discretum. Inde ad Septentrionem littus legentes, latum & amœnum flumen invenerunt; ad cujus ostia anchoras jecerunt, ut postridie diligentius observarent: vocavit Laudonnierus in secunda navigatione, hoc flumẽ,* Delphinorum amnem, *quod istuc appellens plurimos Delphinos in eo natantes vidisset. Ad fluminis ripas appellentes, multos Indos conspexerunt, qui eò se contulerant, ut ipsos perhumaniter & amicè exciperent: quemadmodum re ipsa experti sunt, aliquot ibi cum corijs ipsorum Præfecto donatis, polliciti sunt etiam suum Regem demonstraturos, qui cum illis non adsurrexerat, sed ramis lauri & palmarum substratis adhuc insidebat. Is Præfectum donavit magna pelle undique variorum animalium syluestrium ad vivum expressorum genere exornata.*

CONSCENSIS denuo ſcaphis aliò navigarũt: & antè quàm appellerent, ab alia Indorum turba ſalutationibus excepti ſunt; qui ad humeros uſque flumen ingreſsi, parvos corbes mayzo, moriſque albis & rubris plenos ipſis obtulerunt: alijs ad eos in continentem deferendos operam ſuam offerentibus: in quem delati, illorum Regem conſpexerunt, quem bini filij cum caterva Indorum arcu & pharetra ſagittis plena armatorum comitabantur. Mutuis ſalutationibus peractis, in ſyluas profecti ſunt, multa ſingularia iſtic ſe reperturos ſperantes: ſed nihil præter arbores rubra & alba mora ferentes obſervarunt, quarum faſtigia multi bombyces occupabant. Jd autem flumen Maii *nomine indigetarunt; quoniam ejus menſis primo die conſpectum ab ipſis fuit.*

Galli Maio relicto, duos alios amnes obſervant.

PAVLO poſt in naves regreſſi, ſublatis anchoris, ulterius ſecundum littus navigarunt, donec in amœnum flumen inciderent, quod ipſe Præfectus obſervare voluit cum ejus loci Regulo & indigenis, illique Sequanæ nomen indidit; quia Sequanæ Galliæ fluvio admodum ſimile eſſet: diſtat autem à Maij flumine circiter quatuordecim leucis. Deinde in naves regreſſi, ulterius ad Septentrionem navigarunt. Sed non procul digreſſi, aliud ſatis elegans flumen repererunt, cujus obſeruandi cauſa binas ſcaphas inſtruxerunt. Jn eo Inſulam invenerunt, cujus Rex ſuperioribus non minus humanus fuit. Flumini Axonæ nomen inditum; diſtat verò à Sequana ſex miliaribus.

INDE navigantes, & circiter ſex milia emenſi, alium amnem invenerunt, cui Ligeris nomen impoſitum: deinde alios quinque ſubſequenter, quorum primus CHARENTA, alter GARVMNA, tertius GIRVNDA, quartus BELLVS, quintus GRANDIS, appellati. Quibus diligenter obſervatis, & conſpectis minore quam ſexaginta miliarium ſpatio, plurimis ſingularibus rebus ſecundum novem flumina: ijs tamen non contenti, magis adhuc ad Septentrionem progreßi ſunt, iter ſequentes quod ad IORDANEM flumen, totius fere Septentrionis elegantißimum, eos perducere poſſet.

Galli ad Portum Regalem perveniunt. V.

ITER solitum persequentes, amnem invenerunt, quem Conspectu bellum *nuncuparunt: dein tria aut quatuor miliaria ulterius emensi cum essent, ipsis significatum, non procul inde abesse latum aliud flumen magnitudine & amœnitate reliqua superans: quò progreßi, ob ejus amœnitatem & amplitudinem* Regalem *portum appellarunt. Istic subductis velis, anchoras ad decem orgyias jecerunt: descensione à Præfecto & militibus in continentem facta, amœnißimum esse locum compererunt: nam quercubus, cedris, & aliјs arborum generibus consitus erat. Per quas incedentes, Indicos pavones, sive Galli-pavos prætervolantes, & cervos per syluam errantes conspiciebant. Hujus fluminis ostium latum est tribus Gallicis leucis sive miliaribus, & in duo cornua dividitur; quorum alterum ad Occidentem vergit, alterum ad Septentrionem, idque (secundum quorundam opinionem) interiora regionis penetrans, ad flumen* Iordanem *tendit: alterum in mare relabitur, ut ab inquilinis observatum est. Patent hæc bina cornua magnis duobus miliaribus in latitudinem, & in eorum medio insula est, cujus cuspis fluminis ostium spectat. Paulo post navi denuo conscensa, cornu ad* Occidentem *se convertens ingreßi sunt, ut ejus commoditates observarent: & emensis circiter duodecim miliaribus, Indorum catervam conspexerunt, qui scaphis animadversis illico, fugæ se mandarunt, relicto quem assabant lupi cervarij catulo: cujus rei causa eum locum Lupi promontorium appellarunt. Vlterius navigantes, in aliam fluminis diuisionem inciderunt, ab Oriente labentem, per quam Præfectus, relicto majore alveo, navigare statuit.*

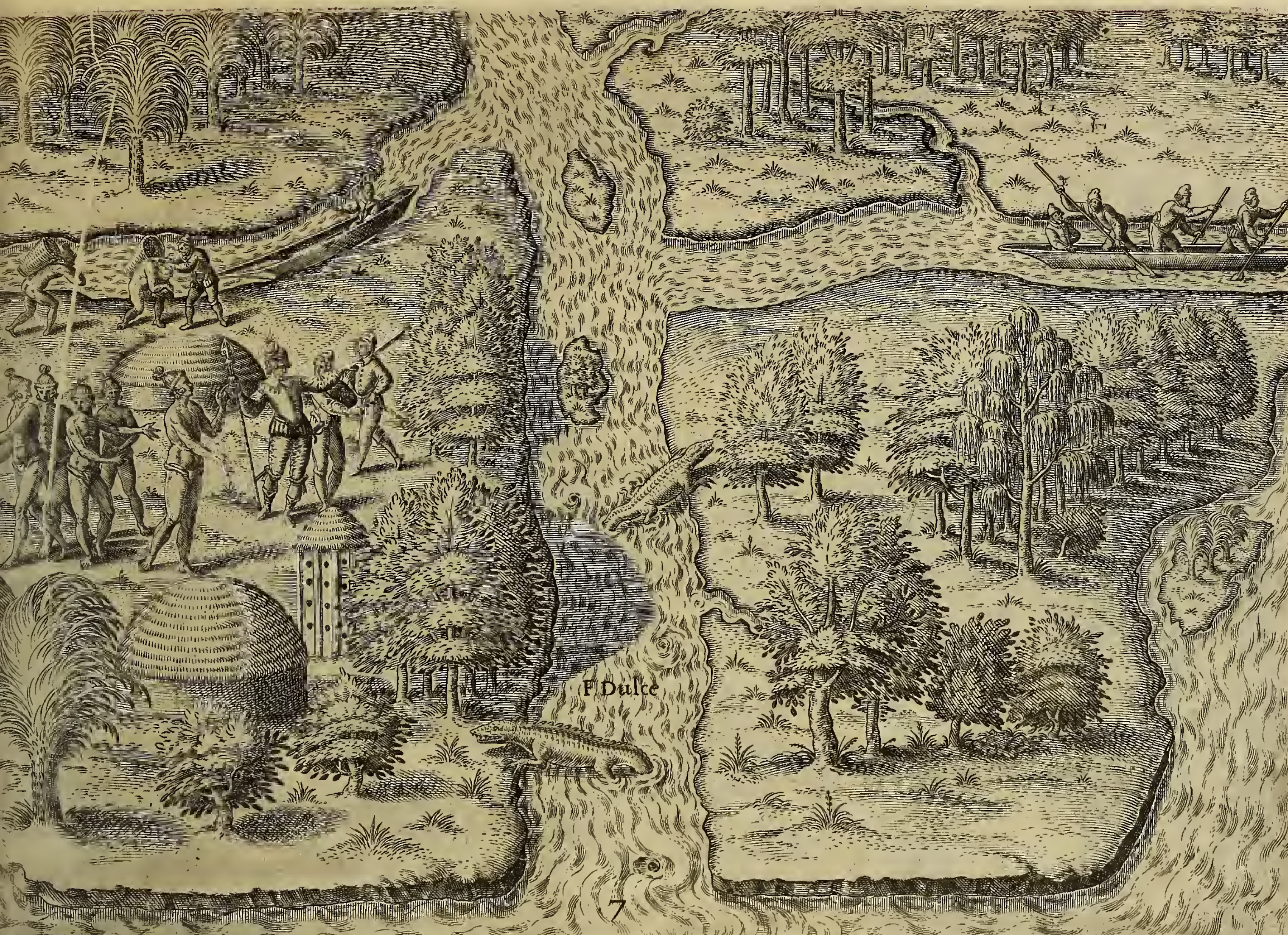
Gallorum Præfectus columnam, in qua Regis Galliarum insignia, statuit. VI.

IN naves tamen regressi, & in illis traducta unica nocte, Præfectus limitem columnæ instar excisum, in quo sculpta erant Regis Galliæ insignia, in cymbam exonerari jubet, ut eum amœnissimo aliquo loco collocaret: quo peracto, & tria circiter miliaria in Occidentem versus emensi, fluviolum observarunt, quem ingressi tamdiu navigarunt, ut tandem in majorem fluminis alveum relabi, atque parvam insulam à continente sejunctam conficere, compererint. In hanc descendentes, perspecta ejus summa amœnitate, ex Præfecti mandato, columna in nudo quodam tumulo collocata fuit: deinde binas ingentis magnitudinis cervos, præ ijs quos hactenus conspexerunt, invenerunt, quos facile tormentaria pyxide occidissent, nisi Præfectus, singulari eorum magnitudine delectatus, vetuisset: ante quam verò cymbam conscenderent, fluviolo parvam insulam cingenti Liburni *nomen indiderunt. Conscensa cymba, aliam insulam non procul à prima dissitam perlustrare voluerunt: sed cùm in ea nihil præter celsissimas cedros, quibus pares in ea regione non viderant, reperissent,* Cedrorum *insulam propterea appellarunt; deinde ad sua navigia reversi sunt. Parva insula in qua columna erecta fuit, hac nota F. insignita est.*

B

Galli in Caroli propugnaculo relicti, annonæ penuria laborant. VII.

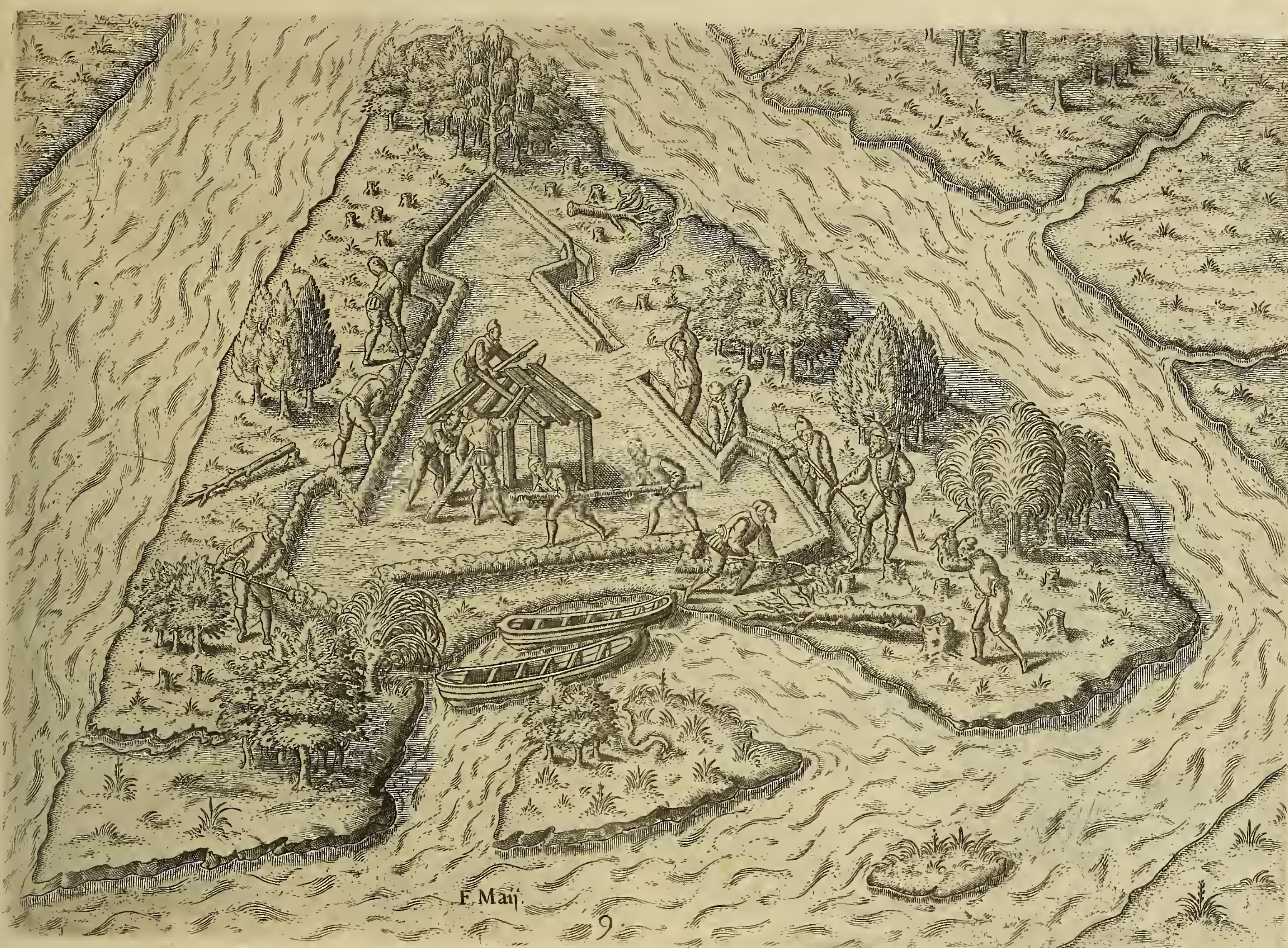
PAVLO post Præfecti Ribaldi è Florida abitum, qui in Charles-fort propugnaculo supra fluviolum insulam, quæ in majore Portus Regalis alveo Septentrionem spectante sita est, ingredientem, ab ipso extructo, relicti fuerant, annonæ penuria laborare cœperunt: varijs igitur exquisitis sententijs, qua ratione his difficultatibus occurri posset, nihil consultius futurum censuerunt, quàm ad Regem Ouadé, & Couëxis ipsius fratrem proficisci: ea de causa aliquot è suis ad eos ablegarunt, qui indica cymba per regionis interiora circiter decem miliaria progreßi, elegans & magnum flumen aquæ dulcis invenerunt, in quo plurimos Crocodilos Niliacis longè majores observarunt: fluminis ripæ celsis cupreßis sunt obsitæ. Paululum eo loco commorati, deinde ulterius progreßi, ad Regem Ouadé pervenerunt: à quo perhumaniter excepti, sui adventus causam ipsi exposuerunt, orantes ne in tanta neceßitate eos desereret. Hac re intellecta, legatos ad fratrem Couëxis mittit petitum mayzum & fabas. Quod ille sine mora fecit: nam postridie summo mane legati cum commeatu reversi, & jubente Rege annona in cymbam illata, Galli plurimum hac Regis liberalitate gaudentes, valedicere voluerunt: verùm ille non permittens, eo die apud se retinuit, & genialiter eos habuit. Postridie mane demonstratis milij sive mayzi agris, significavit, ne penuria se premi sinerent, quamdiu id milium superesset: deinde à Rege dimißi, eadem via, qua advenerunt, ad suos redierant.

Columnam à Præfecto prima navigatione locatam venerantur Floridenses. VIII.

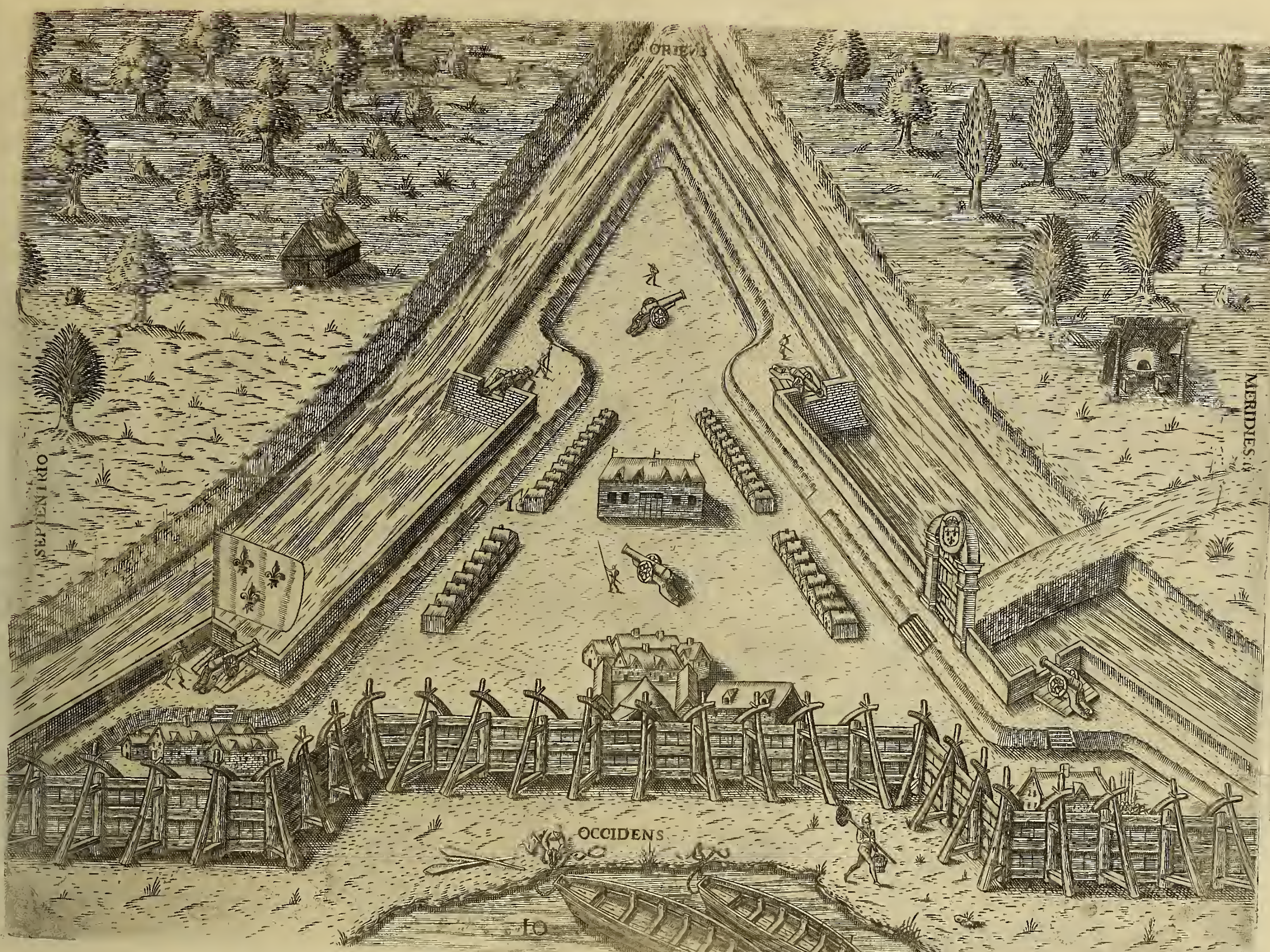

CVM Galli in Floridam provinciam, secunda navigatione instituta duce Laudonniero, appulissent, ipse comitibus quinque & viginti pyxidarijs in continentem descendit, salute ab Indis accepta (nam catervatim ad eos conspiciendos advenerant) Rex Athoré *quatuor aut quinq; miliaribus à maris littore habitans etiam venit, & muneribus datis & acceptis, omniq́ue humanitatis genere exhibito, indicavit se singulare quidpiam ipsis demonstrare velle, propterea orare ut unà proficiscerentur: adsentiuntur, quia tamen magno subditorum numero cinctum videbant, cautè & circumspectè cum eo profecti sunt. Ille verò eos in insulam deduxit, in qua Ribaldus super tumulo quodam saxeum limitem insignibus Regis Galliæ insculptum posuerat. Proximi facti, animadverterunt Indos hoc saxum non secus atque idolum colere: nam ipse Rex eo salutato, & exhibito qualem à suis subditis accipere solet honore, osculũ fixit, quem imitati sunt ipsius subditi, ut idem faceremus adhortati. Ante saxum jacebant varia donaria fructibus ejus regionis & radicibus edulibus, vel ad medicum usum utilibus constantia, vasaq́ue plena odoratis oleis, arcus & sagittæ: cinctum etiam erat, ab imo ad summum, florum omnis generis corollis, & arborum apud ipsos selectissimarum ramis. Perspecto miserorum horum barbarorum ritu, ad suos redierunt observaturi commodissimum ad propugnaculum extruendum locum. Est verò hic Rex* Athoré *formosus admodum, prudens, honestus, robustus & proceræ admodum staturæ, nostrorum hominũ maximos sesquipeda superans, modesta quadam gravitate præditus, ut in eo majestas spectabilis reluceat. Cum matre matrimonium contraxit, & ex ea plures liberos utriusq; sexus suscepit, quos percusso fœmore nobis ostendit: postquam verò ipsi desponsata fuit, parens ejus* Saturioua *illam amplius non attigit.*

Galli locum condendæ arci aptum deligunt. IX.

OBSERVATIS multis ejus regionis fluminibus, tandem itum est in eam sententiam, potius ad flumen Maii *deligendas esse sedes, quàm ad aliud ullum flumen: quia jam animadverterant illud præ reliquis milio & farina abundare, præter aurum & argentum quod istic in prima navigatione repertum est: cursum igitur ad id flumen direxerunt, in quo cùm navigassent ad locum quendam monti vicinum, commodior æstimatus est ille locus ad arcem cōdendam, quam ullus alius hactenus ab ipsis conspectus. Postridie summo diluculo, fusis ad Deum precibus, & actis gratiis de felici in eam provinciam adventu, omnes alacres sunt redditi: deinde plana area in triquetram formam dimensa, singuli manum operi admovere cœperunt; alij terram evertendo, alij fasces ex virgultis cæsis componendo, alij vallum conficiendo: nemo enim adfuit qui palam, serram, securim, aliudve instrumentum non haberet, cùm ad arbores cædendas, tum ad arcem instruendam, eaque diligentia adhibita est, ut brevi opus procederet.*

Reducta igitur in triangulum arce, quæ Carolina *postea nuncupata est, latus Occidenti objectũ & continentẽ spectans, exigua fossa & vallo ex cespitibus constante novem pedum altitudine claudebatur; aliud latus flumini objectum tabulis & cratibus septum fuit. Latere Meridiem spectante veluti propugnaculum quoddam assurgebat, in quo horreum ad annonam recondendam exstructum. Omnia ex fasciculis & sabulo constabant præter valli superiorem partem, quæ ex cespitibus duos aut tres pedes altis erat. In media arce ampla fuit area decem & octo passus longa, totidem lata, in cujus meditullio ad partem Meridiei obversam locus ad militum stationem paratus: parte verò ad Septentrionem vergente ædificium, quod, quoniam altius quàm par erat, fuit exstructum, paulo post ventus disjecit: nosque experientia docuit, humilioribus contignationibus fabricanda esse ædificia in ea regione magnis ventis obnoxia. Erat præterea alia area satis capax, cujus alterum latus ipsam claudens horreo supra dicto contiguum erat, & in altero latere amnem spectante Laudonnieri domicilium porticu circumquaque cinctum. Hujus anterior janua majorem aream seu forum respiciebat, posticum autem, flumen. Satis procul ab arce furnus exstructus ad vitanda incendia: cùm enim ædes palmarum ramis essent tectæ, facilimè ignem concepissent.*

Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem adverſus hoſtes profecturo, obſervatæ. XI.

IN ſecundæ Nauigationis compendio dictum eſt, Gallos cum Saturioua *Rege potente eorum vicino fœdus & amicitiam contraxiſſe, ut arcem in ejus ditione extruere poſſent, atque ipſius amicis amicos, hoſtibus verò hoſtes futuros; præbituros etiam aliquot pyxidarios offerente ſe occaſione. Tribus igitur circiter menſibus ab inito fœdere mittit ille Legatos ad Laudonnierum pyxidarios ex fœdere poſtulatum: bellum enim adverſus ſuos hoſtes ſe gerere velle. Laudonnierus miſſo ad eum* Caillio *Centurione cum aliquot militibus humaniter oſtendit ſe nullos milites tum temporis mittere poſſe, quòd ſperaret ſe hoſtem ei conciliaturum. Ille indignatus tali reſponſo (nam expeditionem differre non poterat, cùm annonam neceſſariam comparaſſet, & vicinos Reges jam in ſubſidium convocaſſet) profectionem ſtatim inſtituit. Præſentibus ergo ijs qui à Laudonniero miſſi fuerant, milites pro conſuetudine Indica pennis & aliis rebus ornatos in planiciem accerſit, vicini Regi facti ipſum cingentes in orbem conſederunt, Rege in medio relictos deinde accenſa ad latus ejus ſiniſtram pyra, & collocatis ad dextram magnis duobus vaſis aqua plenis, Rex veluti ira percitus oculos contorquens, gutture quidpiam ſubmurmurans, varioſque geſtus faciens, ſubinde horrendos clamores edebat, eoſdem clamores iterabant milites, cum armorum ſtrepitu coxas ferientes. Ille deinde accepta lignea lance ad Solem ſe obvertit venerabundus, & victoriam adverſus hoſtes ab eo petens: utque nūc ſparſurus erat eam aquam quam lignea lance hauſerat, ſic hoſtium ſanguinem effundere poſſet. Magno igitur impetu aqua in aërem conjecta, & in ſuos milites recidente, addebat, ut ego de hac aqua feci, idem de veſtrorum hoſtium ſanguine facere poſſitis exopto. Effuſa autem in ignem quæ in altero vaſe erat aqua, inquit, ſic veſtros hoſtes extinguere, & capitis ipſorum cutem referre queatis. Inde ſurrexerunt, & terra flumineque adverſo in expeditionem profecti ſunt.*

Outina adverſus hoſtem exercitum ducens, de eventu Magum conſulit. XII.

LAVDONNIERVS receptos aliquot Regis Holata Vtina ſive Outina, circiter quadraginta miliaribus à Gallorum arce verſus Meridiem habitantis, ſubditos, qui ſuperiore expeditione à Saturioua ejus hoſte capti fuerant, ad ſuum Regem remiſit; qui ſolenni fœdere cum illo icto, mutuam amicitiam ſe conſervaturos polliciti ſunt. Ictum eſt id fœdus, quia per eius Regis dicionem, & terreſtri itinere, & adverſis fluminibus aditus ſolum patebat ad montes Apalatcy, in quibus naſcitur aurum, argentum, & æs: ut illius Regis amicitia (quæ vix annua fuit) freti Galli liberius ad eos montes penetrare poſſent. Cōſtante adhuc amicitia, à Laudonniero petijt aliquot pyxidarios milites, cupere enim bellum hoſti inferre: miſſi viginti quinque duce Ottignio Laudonnieri legato. Rex advenientes magna lætitia excepit, eorum opera victoriam adverſus hoſtem ſibi promittens: quia tormentariorum pyxidum fama per vicinas regiones vagata erat, & terrorem incutiebat. Rege igitur ad expeditionem parato, profecti ſunt: primo die expeditū fuit iter, altero difficile admodum, propter loca paludoſa, ſpiniſque & vepribus obſita; qua adeo cauſa Indi Gallos humeris geſtare coacti ſunt, magno ſane eorum commodo ob immodicos calores, tandem ad hoſtium limites pervenerunt. Tum Rex exercitu ſubſiſtere juſſo, ſenem Magum centum & viginti annos ſuperantem advocavit, & quo in ſtatu res hoſtium ſint, pronūciare jubet. Magus locum in medio exercitus parat, & conſpecto Ottignij, quod puer ejus geſtabat, ſcuto, petere illud jubet, impetratum humi collocat, orbe quinque pedum diametri circum illud ducto, additis quibuſdam characteribus & notis: tum in ſcutum genubus flexis pedum calcaneis inſedit, ſic ut nulla parte humum tangeret, & neſcio quid ſubmurmurans, varios geſtus exprimebat, tamquam in vehementem aliquam orationem incumberet; qua ad quadrātem horæ producta, illico tam horrendus apparuit, ut humanā effigiem amplius non exprimeret: nam ita omnes artus contorquebat, ut oſſa diſſolui exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis, momento in priſtinum ſtatum redijt, laſſus tamen admodum, & quaſi attonitus: deinde circulo egreſſus, Regem ſalutavit, ipſique indicavit hoſtium numerum, & quo loco illum expectarent.

Outina Gallorum auxilio Potanou ſuum hoſtem ſuperat. XIII.

Ea res adeò Regem perterruit, ut non de hoſte adoriendo, ſed de ſuo reditu cogitaret: At Ottignius valde indignatus ſe tantum laboris ſumpſiſſe, ut nulla re memorabili geſta reverteretur, dixit, ſe illum vilis & nullius animi Regis locc habiturum, niſi fortunam periclitaretur: tandem jurgijs atque etiam minacibus verbis eum adegit, ut hoſtem adoriretur. Gallos tamen in prima acie, ipſis non abnuentibus collocavit: & niſi totum onus pugnæ illi ſuſtinuiſſent, plurimos hoſtes mactando, & Regis Potanou *exercitum in fugam vertendo, haud dubiè* Outina *ſuperatus fuiſſet: nam verum apparuit quod Magus prædixerat, quem certum eſt à dæmone fuiſſe obſeſſum.* Outina *porro hoſtium fuga contentus, ſuos revocauit, & domum redire juſſit, multùm fremente* Ottignio, *qui victoriam proſequi maluiſſet.*

Outinæ in bellum proficiſcentis militaris diſciplina. XIIII.

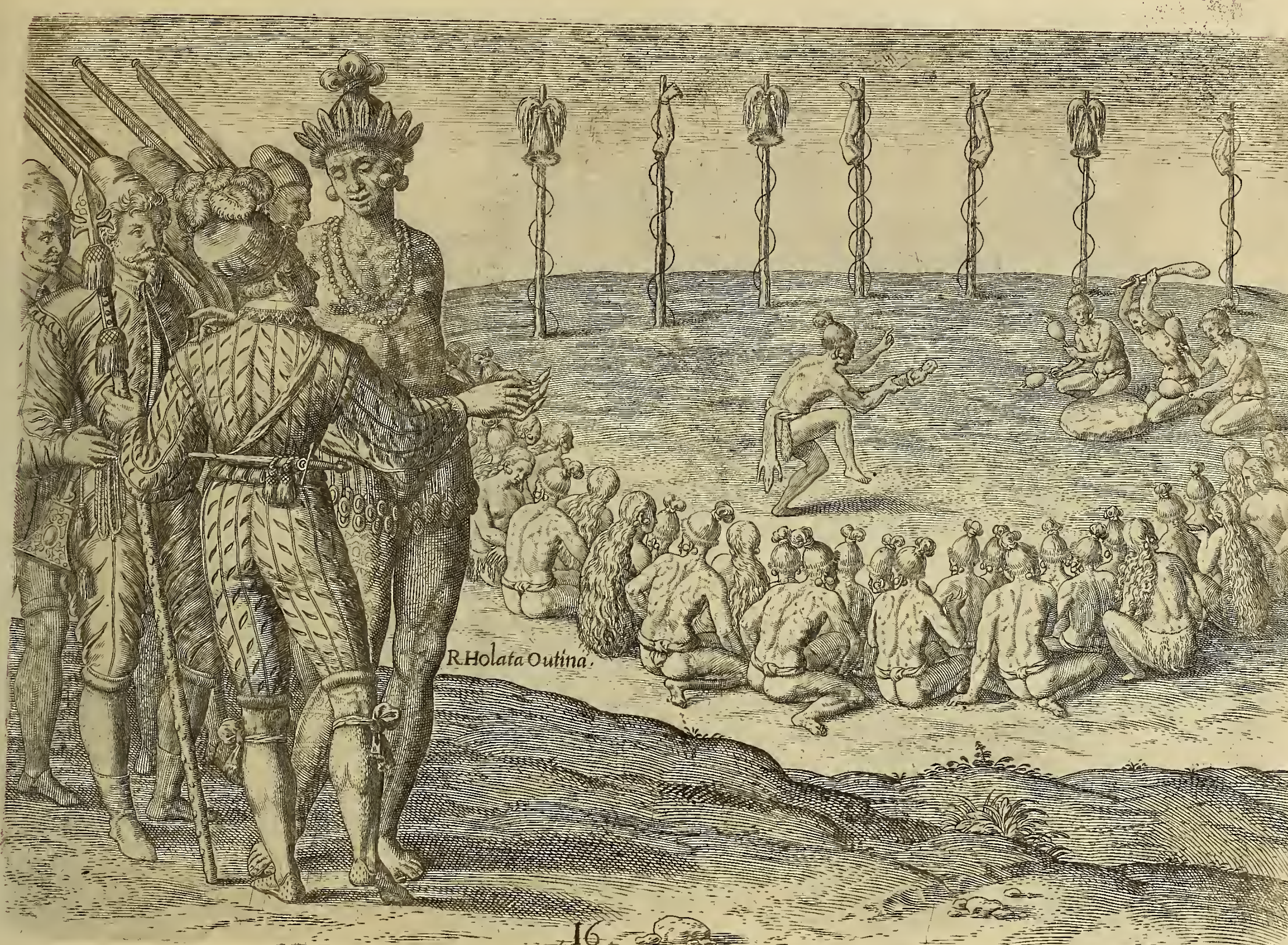
REGE Saturioua *ad bellum proficiſcente, ejus milites nullum ordinem ſervant, ſed ſparſi hinc inde diſcurrunt alij alios ſequentes. Contra ejus hoſtis* Holata Outina, *cujus jam memini, quod multorum Regum* Regem *ſignificat, longè eò potentior ſubditorum numero & divitijs, progreditur ſervatis ordinibus veluti inſtructa acie, ſolus in medio agmine conſiſtens, rubro colare pictus: agminis alæ ſive cornua ex adoleſcentibus conſtant, quorum maximè agiles, rubro etiam colore picti curſorum & exploratorum munere funguntur, ad hoſtium copias explorandas: nam horum veſtigia perinde naribus percipiunt, atque canis feræ alicujus, & cognitis hoſtium veſtigijs ſtatim ad exercitum ſignificatum recurrunt. Porro ut tubis & tympanis noſtri homines in exercitu utuntur ad ſignificandum quid facto opus ſit: ſic apud eos præcones ſunt, qui certis clamoribus indicant quando ſubſiſtendum aut progrediendum, hoſti obviam eundum, aut aliquod militare munus obeundum. Poſt Solis occaſum ſubſiſtunt, nec unquam pugnare ſolent. Caſtra autem ponere volentes per decurias diſtribuuntur, maximè ſtrenuos ab alijs ſegregantes: delecto à Rege Caſtrorum loco in agris vel ſylvis ad noctem traducendam, & illo jam cœnato & ſolo ſedente, caſtrorum metatores decem ſtrenuiorum decurias in orbem circum Regem collocant: circiter decem inde paſſus aliæ viginti decuriæ etiam in orbem eos claudunt: viginti verò ab illis paſſus, aliæ quadraginta decuriæ collocantur, & ita deinceps decuriarum & paſſuum numerum augendo pro exercitus copia & magnitudine.*

Outinæ milites ut cæſis hoſtibus utantur. XV.

QVAMDIV Galli cum magno Rege Holata Outina in bello quod adverſus hoſtes geßit, verſati ſunt, numquam pugna commiſſa eſt, quæ legitimè prælium appellari poßit: ſed omne eorum bellum aut clandeſtinis occupationibus, aut turmarum velitationibus conſtat, ſubmißis ſemper in eorum qui regrediuntur locum recentioribus. Qui primus hoſtem cædit vel etiam vilißimum, victoriam ſibi adſcribit, licet majorem militum numerum amittat. In iſtis velitationibus, qui occumbunt ſtatim extra caſtra abripiuntur ab ijs quibus commiſſa eſt hæc cura, & arundinis fragmentis, exactioris quàm ullus culter aciei, à fronte in orbem ad occiput, capitis cutim ad cranium uſque ſecant; eamque totam detrahunt, hærentibus adhuc capillis cubito longioribus in nodum ſupra caput collectis; & qui ſupra frontem & occiput ſunt, reſectis in orbem ad duorum digitorum longitudinem, pileorum limbi inſtar; ſtatim (ſi tantum eſt otij) egeſta terra foramine facto ignem excitant, quem muſco exceptum, plicis pellis, quæ illis cinguli loco eſt, involutum ſemper geſtare ſolent, igne accenſo, cutim deſiccant, & membranæ inſtar indurant. Pugna etiam commiſſa ijſdem arundineis cultris cæſorum brachia ſub humeris & crura ſub coxis incidere ſolent, oſſaque nudata palo frangere, deinde eorum confractas & ſanguine fluentes partes eodem igne uſtulando reſiccare: tum ea, capitiſque cutim de ſummis pilis ſuſpenſa domum triumphantium modo deferre. Vnum ſum miratus (nam ex eorum numero, qui à Laudonniero mißi fuerunt Ottignio duce, fui) numquam eos pugnæ loco excedere, quin cadaveribus hoſtium ſic mutilatis, ſagittam per anum ad ſummum uſque traijciant: quod ſanè non ſine magno periculo interdum fieret, niſi qui ad hoc munus ſunt delegati, perpetuò turmam militum auxiliarem haberent.

Trophæum & ſolennes ritus devictis hoſtibus. XVI.

DOMVM è bello regreſſi, certum locum habent in quem convenire ſolent: eò conferunt crura, brachia, capitisque cutim hoſtibus adempta, & ſolenni cum pompa, ea prælongis palis in terram ſerie quadam defixis imponunt: deinde viris & mulieribus in orbem ante hæc membra ſedentibus, Magus imagunculam manu tenens, conſueto more mille imprecationibus ſubmurmuratis, hoſtes deteſtatur. Ex adverſo ad areæ extremum, tres viri genibus flexis ſedent, quorum unus clavam utraque manu tenens planum lapidem percutit, ad ſingula magi verba reſpondens: ejus latera claudunt alij duo, ſingulis manibus fructum herbæ cujuſdam, cucurbitæ aut peponis inſtar creſcentis, tenentes, quem ſiccatum ſupernè & infernè aperiunt, medullaque & ſeminibus exemptis, lapillis aut granis implent, baculoque transfixo agitantes tintinnabulorum modo crepitant, patrio ritu canentes poſt Magi murmura. Hos dies feſtos celebrare ſolent, quotieſcunque aliquos hoſtes ceperunt.

FREQVENTES istic sunt Hermaphroditi utriusque naturæ participes, ipsis etiam Indis exosi; eorum tamen opera, quòd robusti & validi sint, ad onera ferenda utuntur jumentorum loco. Proficiscentibus ergo ad bella Regibus, hermaphroditi annonam ferunt: & defunctis ex vulnere vel morbo Indis, illi ipsi binis longurijs satis firmis, baculos transversos imponere, atque his storiam è tenuibus scirpis contextam alligare solent, cui defunctum superimponunt, pelle capiti substrata, altera supra ventrem alligata, tertia supra coxam, postrema supra crus (quare id faciant non sum sciscitatus, magnificentiæ tamen causa fieri arbitror; quandoquidem singulos non ita exornant, sed crus dumtaxat obligare solent) deinde coriacea cingula tres aut quatuor digitos lata sumunt; quorum extremis ad longurios aptatis media capiti, quod illis prædurum est, applicant; atque sic defunctos gestant ad sepulturæ locum. Contagioso aliquo morbo affecti, etiam ab hermaphroditis humeris ad loca destinata feruntur, atque ab ijsdem curantur & necessaria accipiunt, donec sanitati plene restituantur.

Mulierum, quarum mariti vel in bello cæsi, aut morbo sublati postulata à Rege. XVIII.

EORUM qui in bello occubuerunt, vel morbo extincti sunt, uxores convenire solent eo die, quem magis opportunum ad Regem compellandum censent; ad quem accedentes cum magno mœrore & ejulatu, calcaneis insident, & manibus faciem obtegentes, magnis clamoribus & questubus, defunctorum maritorum vindictam petunt à Rege & subsidium quo in viduitate vitam tolerare queant, & ut tempore per leges præfixo denuo illis nubere liceat. Rex earum misertus, postulata concedit: illæ domum revertuntur flentes & plangentes, in amoris quo maritos prosequebantur, indicium: consumptis in eo luctu aliquot diebus, ad maritorum sepulcra, ipsorum arma & poculum ex quo bibebant deferentes, denuo flent, atque alias muliebres ceremonias peragunt.

D

Mulierum extinctos maritos lugentium ceremoniæ. XIX.

*AD maritorum ſepulcra pervenientes, capillos ſub auribus præſecant, illiſque per ſepul-
cra ſparſis, maritorum arma & conchas ex quibus bibebant ibidem abijciunt, in ſtre-
nuorum virorum memoriam. His peractis domum redeunt, ſed ad ſecundas nuptias con-
volare nequeunt, donec capilli renaſcantur tam longi, ut humeros tegere poſsint. Digito-
rum in manibus & pedibus ungues oblongos creſcere etiam ſinunt, illos per latera ſcalpen-
tes ut præacuti reddantur, ſed viri præſertim: nam ſi quem ex hoſtibus apprehendere poſſunt, unguibus in
ejus frontem valide infixis, cutem detrahunt, eum cæcum & lacerum relinquentes.*

MORBOS *ista ratione curare solent. Oblonga lataque, ut in hac icone conspici potest, fabricant scamna, quibus ægros pronos vel supinos imponunt, pro morbi quo correpti sunt natura: deinde conchula præacuta frontis cutim penetrantes, sanguinem ore exsugunt, & in vas aliquod fictile, vel lagenas è cucurbita constantes reijciunt. Feminæ parvulos masculos lactantes, vel alioqui gravidæ, hunc sanguinem, præsertim robusti alicujus adolescentis, potatum veniunt, ut earum lac præstantius reddatur, & pueri eo educati audaciores & strenuiores evadant. Alijs in ventrem incumbentibus suffumigia fiunt, conjectis supra prunas aliquot granis: nam fumus per os & nares receptus per universum corpus distribuitur, & vomitum ciet, aut pellit & profligat morbi causam. Quandam etiam plantam habent cujus nomen excidit, Brasiliani* Petum, *Hispani* Tabaco *appellant: hujus folia probè siccata laxiori tubuli parti imponunt, eorum incensorum fumum angustiore tubuli parte ori admota attrahunt tam validè, ut per os & nares illis egrediatur, & eadem opera abundè humores eliciat. Præterea lui venereæ sunt admodum obnoxij, ad quam curandam sua etiam habent remedia, quæ natura illis suppeditavit.*

DILIGENTER colunt terram Indi, eam ob cauſam ligones è piſcium oßibus parare norunt viri, quibus manubria lignea aptantes, terram fodiunt ſatis facilè, nam mollior eſt: ea deinde probè confracta & æquata, feminæ fabas & milium ſive Mayzum ſerunt, præeuntibus nonnullis quæ defixo in terram baculo foramina faciunt, in quæ fabæ & milij grana inijciantur. Facta ſemente, agros relinquunt: nam eo tempore hiemis fugiendæ cauſa, quæ ſatis frigida eſt, utpote regione inter Occidentem & Septentrionem ſita, & circiter trimeſtre durat, nempe à 24. Decembris ad decimum quintum Martij, ij nudi incedentes in ſylvas ſe abdunt. Tranſacta hieme, domum redeunt, expectantes ſementis maturitatem. Meſſe confecta fructus recondunt in totius anni uſum, nullum mercimonium ex ijs facientes, niſi forte ob vilem aliquem ſupellectilem permutatione facta.

Floridenſes convehendis in publicum horreum fructibus, diligentes. XXII.

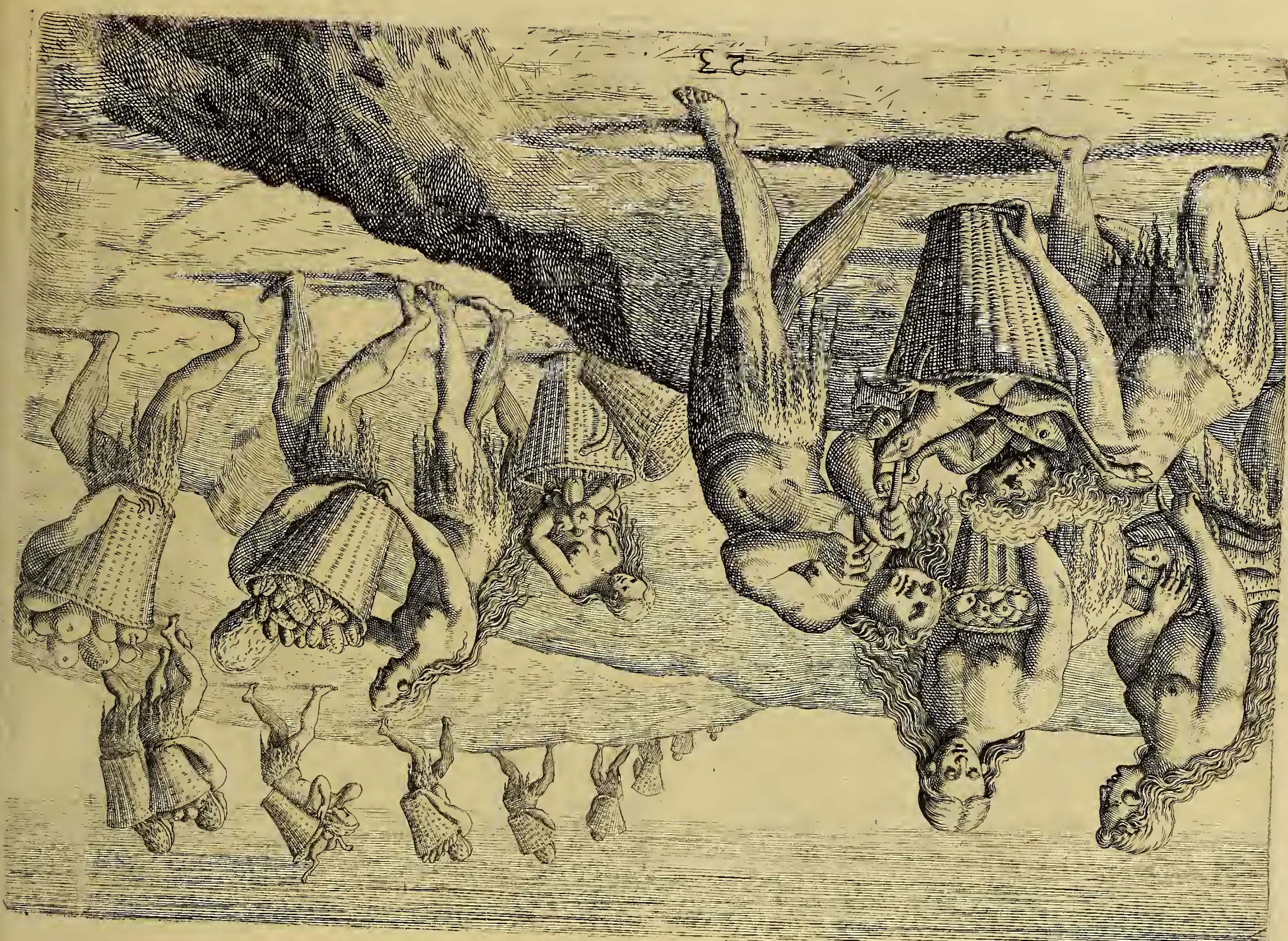
SVNT in ea regione plurimæ inſulæ, varij generis fructus abunde producentes, quos bis in anno legunt, & cymbis impoſitos domum vehunt; deinde in laxum ſed humile horreum recondunt è lapidibus & terra extructum; cui tectum è denſis palmarum ramis & molli terra ad eam rem apta conſtans, imponitur. Tale horreum plerumque ſub aliquo monte aut rupe flumini vicina extruitur, quò ſolis radij non penetrant, ut fructus à corruptione facilius conſerventur. In illud etiam inferunt alios fructus quos adſervare cupiunt, & reliquam annonam, quam inde petunt cùm opus habent, nullo ab alijs ſe fraudandos iri metu ſolliciti. Optandum ſane eſſet, ut inter Chriſtianos avaritia non magis regnaret, & hominum animos torqueret.

Ferinæ, piſcium, & reliquæ annonæ illatio. XXIII.

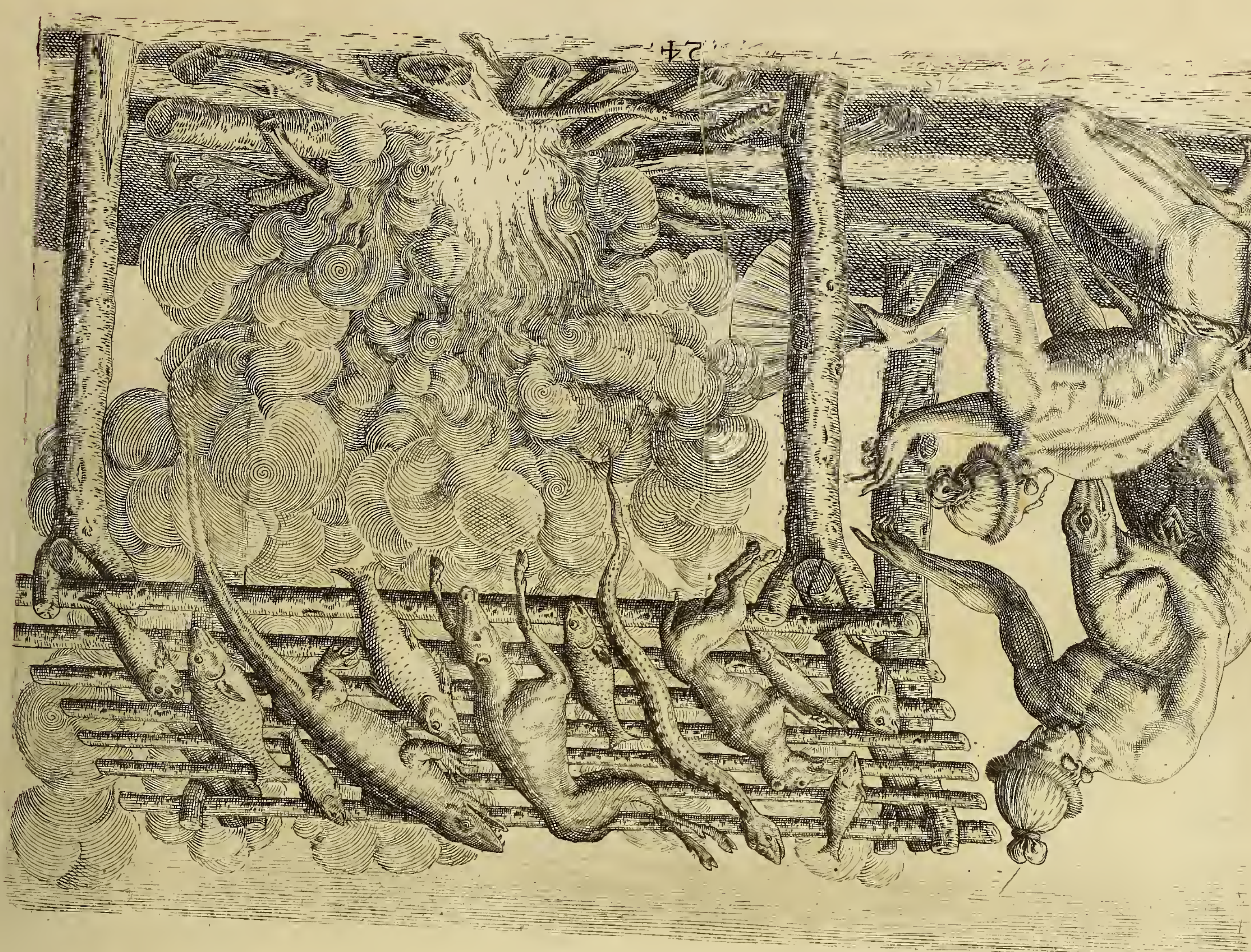
Certo etiam tempore, omnis ferinæ genus, piſces, atque etiam crocodilos coacervant ſingulis annis: corbibus deinde impoſitos, hermophroditorum ſatis promiſſos, criſpoſque capillos geſtantium, quorum ante memini, humeris imponunt, & in horreum jam dictum inferant: hanc autem annonam non niſi extrema neceſſitate attingunt: atque tum ut omnis diſſidij tollatur occaſio, alter alteri id ſignificat, adeò pacificè inter ſe vivunt. Regi tamen licet, quantum volet, inde auferre.

Ferinæ, piscium, & reliquæ annonæ illatio. XXIII.

CERTO etiam tempore, omnis ferinæ genus, pisces, atque etiam crocodilos coacervant singulis annis: corbibus deinde impositos, hermophroditorum satis promissos, crispósque capillos gestantium, quorum ante memini, humeris imponunt, & in horreum jam dictum inferant: hanc autem annonam non nisi extrema necessitate attingunt: atque tum ut omnis dissidij tollatur occasio, alter alteri id significat, adeó pacificè inter se vivunt. Regi tamen licet, quantum volet, inde auferre.

Piſces, ferinam, reliquam annonam uſtulandi ratio. XXIIII.

HÆC autem animalia ut diutius adſervari poßint, in hũc modum præparare ſolent. Quatuor ligneis & craßis furcis in terram defixis alia ligna imponunt cratis in modum, ſupra quam animalibus & piſcibus explicatis, ignem ſubſtruunt, ut fumo indurari poßint: magnam porro adhibere ſolent curã ad diligenter & exquiſitè indurandum, ut facilius à corruptione ſervari queant, quemadmodũ ex hac pictura videre licet. Hanc verò annonam comparari exiſtimo ad vitam menſibus hibernis, quibus in ſyluis deliteſcunt, traducendam: nam eo tempore numquam ab illis vel minimũ quidpiam impetrare potuimus. Propterea, ut dixi, annonæ horreum ſub rupe vel ſcopulo aliquo, ſecundum flumen, nec procul à magna quapiam ſylva extructum eſt, unde, cùm opus eſt, parvis cymbis eam ferant.

Piſces, ferinam, reliquam annonam uſtulandi ratio. XXIIII.

HÆC autem animalia ut diutius adſervari poßint, in hũc modum præparare ſolent. Quatuor ligneis & craßis furcis in terram defixis alia ligna imponunt cratis in modum, ſupra quam animalibus & piſcibus explicatis, ignem ſubſtruunt, ut fumo indurari poßint: magnam porro adhibere ſolent curã ad diligenter & exquiſitè indurandum, ut facilius à corruptione ſervari queant, quemadmodũ ex hac pictura videre licet. Hanc verò annonam comparari exiſtimo ad vitam menſibus hibernis, quibus in ſyluis deliteſcunt, traducendam: nam eo tempore numquam ab illis vel minimũ quidpiam impetrare potuimus. Propterea, ut dixi, annonæ horreum ſub rupe vel ſcopulo aliquo, ſecundum flumen, nec procul à magna quapiam ſylva extructum eſt, unde, cùm opus eſt, parvis cymbis eam ferant.

E

25.

INDVSTRIA ad cervos capiendos utuntur Indi, numquam à nobis ante conspecta: maximorum quos capere potuerunt cervorum pelles ita corpori applicare norunt, caput suo capiti accommodantes, ut per oculorum foramina, tamquam per larvam, conspicere possint; ita compti quàm proximè possunt, ad cervos nihil metuentes accedunt; prius tempore observato, quo cervi ad flumen bibendi causa eunt: eos, arcum & sagittam manu tenentes, facile figere possunt, cùm frequentes sint admodum in ea regione: arboris tamen cortice sinistrum brachium muniunt, ne ab arcus nervo lædantur à natura ita edocti. Pelles verò cervis detractas, non chalybe, sed conchis adeo accuratè parare norunt, ut mirum sit, nec quemquam in universa Europa inveniri existimo, qui tanta arte eas parare queat.

INDVSTRIA ad cervos capiendos utuntur Indi, numquam à nobis ante conſpecta: maximorum quos capere potuerunt cervorum pelles ita corpori applicare norunt, caput ſuo capiti accommodantes, ut per oculorum foramina, tamquam per larvam, conſpicere poſſint; ita compti quàm proximè poſſunt, ad cervos nihil metuentes accedunt; prius tempore obſervato, quo cervi ad flumen bibendi cauſa eunt: eos, arcum & ſagittam manu tenentes, facile figere poſſunt, cùm frequentes ſint admodum in ea regione: arboris tamen cortice ſiniſtrum brachium muniunt, ne ab arcus nervo lædantur à natura ita edocti. Pelles verò cervis detractas, non chalybe, ſed conchis adeo accuratè parare norunt, ut mirum ſit, nec quemquam in univerſa Europa inveniri exiſtimo, qui tanta arte eas parare queat.

CROCODILIS hoc modo bellum inserunt: casulam rimis & foraminibus plenam apud flumen faciunt, in qua vigil, qui Crocodilos procul conspicere & exaudire potest: nam fame pressi è fluminibus & insulis reptant prædæ causa; qua non inventa tam horrendum clamorem edunt, ut per dimidij miliaris spatium exaudiri queat. Tum vigil excubitores convocat ad id paratos: illi deni aut duodeni longam arborem corripientes huic vasto animali obviam procedunt (hiante rictu si quempiam illorum apprehendere posset adrepenti) atque summa agilitate tenuiorem arboris partem quàm altissimè possunt in rictum ejus adigunt, ut inde ob inæqualitatem & corticis scabritiem eximi nequeat. Crocodilum igitur in dorsum obvertentes, ejus ventrem, qui mollior est, clavis & jaculis feriunt & aperiunt; dorso enim ob duras quibus tectum est squammas impenetrabilis est, præsertim si vetulus est. Hæc est apud Indos ratio venandi Crocodilos, à quibus adeò molestantur, ut noctu & interdiu non minus excubias agere cogantur, quàm nos adversus infensissimos hostes.

Floridenſium in inſulas trajectus, ut genio indulgeant. XXVII.

ABVNDAT ea regio amœniſsimis inſulis, ut ex primis picturis videre licet: flumina alta non ſunt, ſed aqua limpida & pura, vix ad pectus pertingit. Indi genio indulgere volentes cum vxoribus & liberis, in has inſulas, flumine trajecto, vel natatu (nam peritiſsimi ſunt natatores) vel gradiendo, qui parvos habent liberos, perveniunt. Matres enim ternos ſimul ferre poſſunt, minimum in humeris, altera manu brachium ejus tenentes, aliis duobus matrem ſub axilla amplectentibus; altera manu caniſtrum fructibus aut epulis ad veſcendum plenum ſublevatum geſtantes. Cùm verò ab hoſtibus ſibi metuant, viri arcum & ſagittas ferre ſolent; quæ ne madeant, pharetram crinibus capitis implicant, altera manu ſublevata arcum tenſum & ſagittam tenentes, ad defenſionem parati, ut ex hac pictura videre licet.

Conviviorum apparatus. XXVIII.

CERTO anni tempore, quo convivia inter ſe celebrare ſolent, delectos habent ad id munus coquos: ac primum magnum ac rotundum fictile vas (quod ipſi-met parare & adeo exactè percoquere norunt, ut in eo non minus ac in noſtris lebetibus aqua bullire poßit) ſupra craſſa ligna collocant, ignem ſubijciunt ipſorum aliquo flabellum ad ignem excitandum valde aptum, manu tenente: Præfectus coquorum quæ coquenda ſunt in ollam inijcit, alij aquam in foſſam ad purgandum infundunt, alius aquam vaſe, ſitulæ in modum facto, adfert, alter aromata cibis inſpergenda in plano aliquo lapide atterit; dum mulieres, ſeligendis ijs quæ ad culinam neceſſaria, ſunt occupatæ. Licet verò ſuo more magna agitent convivia, ſobrij tamen ſunt in edendo, inde fit ut longo tempore vivant. Nam ex ijs Regulis unus mihi affirmavit, ſe trecentorum annorum ætatem habere; & patrem, quem mihi oſtendit, quinquaginta annis eum ſuperare: ut verum fatear, cùm illum conſpicerem, oſſa humana pelle duntaxat tecta videre me putabam. Pudorem ſane incutiunt Chriſtianis, qui ſuis compotationibus & convivijs ſine moderamine celebratis, brevitatem vitæ ſibi accelerantes, merito deberent tradi in diſciplinam his barbaris hominibus & animantibus brutis ad ediſcendam ſobrietatem.

Qua ratione Floridenſes de ſeriis rebus deliberant.

REx cum nobilibus certis anni diebus quotidie mane convenire ſolet in publicum locum ad hoc deſtinatum, in quo magna ſcamna quaſi in hemicyclum conſtructa, inter quæ aliud antrorſum paululum prominens novem truncis ligneis rotundis conſtans pro Regis ſede, in qua ſolus reſidet, ut ab alijs dignoſci queat, eumque iſtic ſinguli ex ordine ſalutatum veniunt, ſenioribus ſalutationem inchoantibus, utraque manu bis ad capitis altitudinem ſublata, atque proferentibus ha, he, ya, ha, ha, reliquis autem reſpondentibus, ha, ha. Vt ſalutationem quiſque abſolvit, in ſcamnis ſeſſum concedit. Si de re aliqua ſeria agendum eſt, Rex Iaüas, hoc eſt, ſuos Sacerdotes accerſit, & ſeniores, à quibus ſingulorum ſententiam exquirit: etenim de nulla re quidquam ſtatuunt, quin primum aliquoties concilium convocent, & optimè deliberant ante quam ſtatuant. Jnterea Rex mulieribus imperat, ut Caſinam, hoc eſt potionem è quarundam ſtirpium folijs confectam, decoquant, quam deinde exprimentes tranſmittunt. Rege igitur & nobilibus in ſuis ſcamnis ſedentibus, quidam coram Rege expanſis decuſſatim manibus ſtans, ipſi & reliquis qui hanc potionem ebibent bene precatur: tum pocillator primum Regi hoc decoctum calidum in capace concha præbet, deinde (ſic imperante Rege) omnibus alijs ex ordine, in illa ipſa concha. Tanti æſtimant hanc potionem, ut nemini in hoc conventu eam bibere liceat, quin prius in bello fortem ſe præſtiterit. Præterea ea facultate prædita eſt hæc potio, ut ſimulatque hauſta fuerit, ſtatim ſudorem moveat. Eam ob cauſam qui continere non poſſunt, ſed reijciunt, ijs nulla res ardua committitur, aut munus aliquod militare creditur, tamquam inutilibus, cùm ſæpenumero tres aut quatuor dies cibo abſtinendum ſit: hac verò decoctione hauſta, viginti quatuor horis famem & ſitim ferre poſſunt, hinc fit ut in bellum profecturis, hermaphroditi nullam aliam annonam ferant, quàm cucurbiteas lagenas aut lignea vaſcula hoc decocto plena: quod licet corpora alat & roborct, caput tamen non tentat, ut à nobis, cùm hujuſmodi convivia celebrarent, obſervatum eſt.

SOLENT Indi hac ratione sua oppida condere. Delecto aliquo loco secundum torrentis alicujus profluentem, eum quantum fieri potest complanant; deinde sulco in orbem ducto, crassos & rotundos palos duorum hominum altitudinis conjunctim terræ infigunt, circa oppidi ingressum circulum nonnihil contrahendo cochleæ in morem, ut aditum angustiorem reddant, nec plures quam binos conjunctim admittentem, torrentis etiam alveo ad hunc aditum ducto: ad huius aditus caput solet ædicula rotunda extrui, altera item ad eius finem, singulæ rimis & foraminibus plenæ, & eleganter pro regionis ratione constructæ. Jn his constituuntur vigiles viri illi, qui hostium vestigia è longinquo odorantur: nam simulatque aliquorum vestigia naribus perceperunt, adversus contendunt, & ijs deprehensis clamorem attollunt, quo exaudito incolæ statim ad oppidi tutelam convolant, arcubus, sagittis & clavis armati. Oppidi meditullium occupant Regis ædes nonnihil sub terram depressa ob solis æstum: has cingunt nobiliorum ædes, omnes palmæ ramis leviter tectæ, quia novem mensibus dumtaxat ijs utuntur, tribus alijs mensibus ut diximus in sylvis degentes. Vnde reduces, domos repetunt: sin eas ab hostibus incendio absumptas reperiunt, novas simili materia exstruunt, adeo magnifica sunt Indorum palatia.

F

Hoſtium oppida noctu incendendi ratio. XXXI.

HOSTES enim vindictæ cupidi, noctu interdum quam maximo poſſunt ſilentio adveniunt, exploratum an excubiæ ſint ſomno oppreſſæ: ſi ſilere comperiunt, poſteriorem partem oppidi accedentes, & arborum muſco arido & pro eorum more parato ad ſagittarum ſpicula alligato ignem inijciunt, & ſagittas in oppidum emittunt, ut ædium tecta, palmarum ramis conſtantia, & æſtivis caloribus reſiccata comburant. Flagrantia tecta conſpicientes, quam celerrimè fugiunt, ante quam incolæ animadvertant: adeo enim agili ſunt curſu, ut difficulter adſequi eos liceat: præterea incendium ſatis negotij incolis præbet, ut ab eo ſe liberare & expedire queant. Hæc ſunt bellica Indorum ſtratagemata ad hoſtium oppida vaſtanda: verum quidem eſt damnum leve eſſe, quandoquidem ſolo novas ædes exſtruendi labore conſtat.

CÆTERVM vigilum negligentia oppido igne abſumpto, ipſi hac ratione puniuntur. Rege in ſcamno ſedente ſolo, reliquis etiam proximæ poſt illum authoritatis aliud magnum ſcamnum hemicycli modo incurvum occupantibus, carnifex criminis reum coram Rege in genua procumbere jubet; deinde ſiniſtro pede in dorſum ejus impreſſo, & utraque manu clavam ex ebeno aut alio aliquo duro ligno factam lateribus in aciem deſinentem, tanta vi illius verticem ferit, ut caput fere dividat. Simili ſupplicio etiam afficiuntur alterius criminis rei, quod capitale apud eos cenſetur: vidimus enim binos ſimili ſupplicio affici.

CÆTERVM vigilum negligentia oppido igne abſumpto, ipſi hac ratione puniuntur. Rege in ſcamno ſedente ſolo, reliquis etiam proximæ poſt illum authoritatis aliud magnum ſcamnum hemicycli modo incurvum occupantibus, carnifex criminis reum coram Rege in genua procumbere jubet; deinde ſiniſtro pede in dorſum ejus impreſſo, & utraque manu clavam ex ebeno aut alio aliquo duro ligno factam lateribus in aciem deſinentem, tanta vi illius verticem ferit, ut caput fere dividat. Simili ſupplicio etiam afficiuntur alterius criminis rei, quod capitale apud eos cenſetur: vidimus enim binos ſimili ſupplicio affici.

BELLUM denuntiaturus Rex aliquis alteri suo hosti, nullo fetiali utitur qui bellum indicit; sed sagittas quarum summis capillorum promissorum flocci alligati, secundum publicas vias figere jubet: quemadmodum observavimus, cùm Regem Outinam *captum per ditionis ejus pagos circumducebamus, annonæ recuperandæ gratia.*

Primogeniti solennibus ceremonijs Regi sacrificantur. XXXIIII.

Moris apud illos est primogenitum masculum Regi victimam offerre. Sacrificij autem die Regi significato, locum adit ad id destinatum, ubi scamnum in quo sedeat, & in media area truncus ligneus binos pedes altus, totidem crassus: ante hunc pueri mater calcaneis insidens, & manibus faciem tegens filij mortem deplorat. Cognatarum vel amicarum ejus primaria, puerum Regi venerabunda offert; deinde quæ matrem comitatæ sunt feminæ in orbem conveniunt, & canendo saltant lætabundæ, mutuis manibus non apprehensis: quæ puerum tenet, in medium illarum se infert saltans, & in Regis laudem quædam accinens. Jnterea sex Indi ad id munus delecti separatim in areæ quadam parte stant, & inter eos medius sacrificus cum magnificentia quadam clavam tenens. Peractis ceremonijs, sacrificus infantem capiens, Regi, coram omnibus, in ligneo illo trunco mactat. Nobis præsentibus semel peracta est similis victima.

In cerui exuvio Soli conſecrando ſolennes ritus. XXXV.

REGIS Outina *ſubditi ſingulis annis paulo ante ipſorum ver, nempe ſub Februarij finem, maximi, quem capere potuerunt, cervi pellem cornua retinentem ſumunt, eam omni ſelectiſsimarum, quæ apud ipſos naſcuntur, ſtirpium genere impletam denuo conſuunt, cornibus, gutturi, & reliquo corpori, ſelectiores fructus in corollas vel longas tænias nexos appendunt. Ea ſic exornata ad fiſtularum & cantionum harmoniam in ampliſsimam & elegantiſsimam planiciem defertur, & altiſsimæ iſtîc arbori imponitur, capite & pectore ejus ad Orientem ſolem obverſis, ſubinde precibus ad Solem repetitis, ut in eorum ditione ſimilia quæ illi oblata ſunt bona renaſci faciat: Rex cum ſuo Mago proximus eſt arbori, & verba præit, vulgo, quod longius abeſt, reſpondente. Deinde Rex & reliqui ſalutato Sole, abeunt pelle iſtic relicta in ſequentem annum: ſingulis annis repetuntur ejuſmodi ceremoniæ.*

Apud illos cursu adolescentes exercentur, constituto inter ipsos certo præmio, quod, qui diutius cursum continuare potest, aufert: arcu etiam frequenter exercentur. Deinde pila ludunt in hunc modum: in media area præfigitur arbor octo aut novem orgyias alta, & summo fastigio quadrum quoddam è viminibus contextum sustinens, quod qui pila se exercendo tetigerit, præmio decoratur. Delectantur præterea venationibus & piscationibus.

Qua pompa Regina delecta ad Regem deferatur. XXXVII.

*D*VCTVRVS *uxorem Rex, ex nobiliorum puellarum cœtu, pulcerrimam maximamque deligere jubet: deinde duobus validis longurijs sede aptata, quæ rarioris alicujus animalis pelle tecta est, & posteriore ejus parte ornata ramis supernè nutantibus, ut sedentis caput tegant, Reginam delectam sedi imponentes, longurios sublevant quatuor viri robusti, & humeris sustinent, singuli ligneam furcam manu gerentes, ut longurijs subponant quando quiescendum est: duo alij utrinque ad Reginæ latera progrediuntur rotunda umbracula elegantissimè confecta in oblongis baculis gestantes ad Reginam à Solis ardoribus tuendam: præeunt alij tubas ex arboris cortice confectas inflantes supernè angustas, infernè laxiores, duobusque dumtaxat foraminibus, supero & infero, prædita, quibus appensæ sunt ovales sphærulæ aureæ, argenteæ, æreæ ad majorem concentum. Pone sequuntur puellæ omnium formosissimæ, eleganter ornatæ torquibus & armillis ex margaritis, singulæ canistrum selectioribus fructibus plenum manu ferentes, & sub umbilicum supraque coxendices cinctæ certarum arborum musco ad obscœna tegendum. Eas sequuntur prætoriani.*

Qua ſolennitate Regina à Rege excipiatur. XXXVIII.

HAc pompâ defertur ad Regem Reginâ, in locum ad eam rem deſtinatum, in quo tabulatum extructum è lignis rotundis ſatis amplum, ad ejus autem latera, longum utrimque ſcamnum adpoſitum, in quo proceres ſedeant. Rex igitur in tabulati dextra parte ſedens, Reginæ, quæ in ſiniſtra parte collocatur, adventui gratulatur, & cur eam in primariam uxorem accipiat, exponit: illa verecunda quadam majeſtate flabellum manu tenens, Regi quam honeſtiſsimè, & ut à natura edocta eſt, reſpondet. Tum puellæ in orbem ſe componunt, manibus non connexæ & cultu ab alijs differentes: nam capillos ſub occipite ligantes, per humeros & dorſum deinde ſpargi ſinunt, ſub umbilico cinctæ lato cingulo, è quo anteriore parte veluti marſupium quoddam propendet ad pudenda tegendum: per reliquum deinde cingulum appenſæ ſunt ovales formulæ ex auro & argento, ad coxendices demiſſæ, ut ſtrepitum in ſaltu excitent dum laudes Regis & Reginæ canunt: in hoc ſaltu, una manum attollente, reliquæ ſublevant; demittente, etiam demittunt. Omnes autem viri & feminæ extimis auriculis perforatis oblongiuſculas piſcium veſiculas imponunt, quæ inflatæ unionum inſtar ſplendent, rubro colore tinctæ, dilutioribus carbunculis ſunt ſimiles. Mirum homines adeo barbaros tam venuſtis inventis præditos.

Qua solennitate Regina à Rege excipiatur. XXXVIII.

38.

HAc pompâ defertur ad Regem Reginâ, in locum ad eam rem destinatum, in quo tabulatum extructum è lignis rotundis satis amplum, ad ejus autem latera, longum utrimque scamnum adpositum, in quo proceres sedeant. Rex igitur in tabulati dextra parte sedens, Reginæ, quæ in sinistra parte collocatur, adventui gratulatur, & cur eam in primariam uxorem accipiat, exponit: illa verecunda quadam majestate flabellum manu tenens, Regi quam honestißimè, & ut à natura edocta est, respondet. Tum puellæ in orbem se componunt, manibus non connexæ & cultu ab alijs differentes: nam capillos sub occipite ligantes, per humeros & dorsum deinde spargi sinunt, sub umbilico cinctæ lato cingulo, è quo anteriore parte veluti marsupium quoddam propendet ad pudenda tegendum: per reliquum deinde cingulum appensæ sunt ovales formulæ ex auro & argento, ad coxendices demissæ, ut strepitum in saltu excitent dum laudes Regis & Reginæ canunt: in hoc saltu, una manum attollente, reliquæ sublevant; demittente, etiam demittunt. Omnes autem viri & feminæ extimis auriculis perforatis oblongiusculas piscium vesiculas imponunt, quæ inflatæ unionum instar splendent, rubro colore tinctæ, dilutioribus carbunculis sunt similes. Mirum homines adeo barbaros tam venustis inventis præditos.

Regis & Reginæ prodeambulatio recreandi animi gratia. XXXIX.

PRODIT interdum Rex ſub veſperam deambulatum in proximam ſylvam ſolus cum primaria conjuge, tectus cervina pelle tam eleganter parata, & varijs coloribus picta, ut nihil elegantius depictum conſpici queat. Bini adoleſcentes latera ejus claudentes, flabella ad ventulum faciendum geſtant, tertius globulis aureis & argenteis è cingulo propendentibus ornatus, pone ſequitur, pellem ne terram verrat, ſuſtinens. Regina & ejus pediſſequæ ornatæ ſunt ex humeris propendente vel eas cingente muſci quodam genere in nonnullis arboribus naſcente, tenuibus ſtaminibus invicem cohærentibus catenularum modo prædito, viridis in cæruleum tendentis coloris, adeo venuſti, ut ſericea ſtamina videantur. Iucundum præbent ſpectaculum hoc muſco oneratæ arbores: nam è ſummis nonnumquam ramis etiam prææltæ arboris ad terram uſque demittitur. Jn venationem aliquando profectus cum aliquot commilitonibus in ſylvas habitationi Regis Satourioua vicinas ipſum cum Regina ita comptos reperi.

Porrò monendus lector, omnes iſtos Regulos, eorumq́ue uxores, corporis cutem puncturis quibuſdam varias picturas imitantibus ornare (ut ex ſequentibus iconibus videre licet) ſic ut interdum in ægritudinem ſeptem vel octo dierum incidant: puncta tamen loca, herba quadam fricant, quæ tincturam addit indelebilem. Ornatus etiam & magnificentiæ gratia, digitorum in manibus & pedibus ungues creſcere ſinunt, quorum latera ſcabentes concha aliqua, acutiſſimos reddunt: oris etiam circumferentiam cœruleo colore pingere ſoliti.

Regis & Reginæ prodeambulatio recreandi animi gratia. XXXIX.

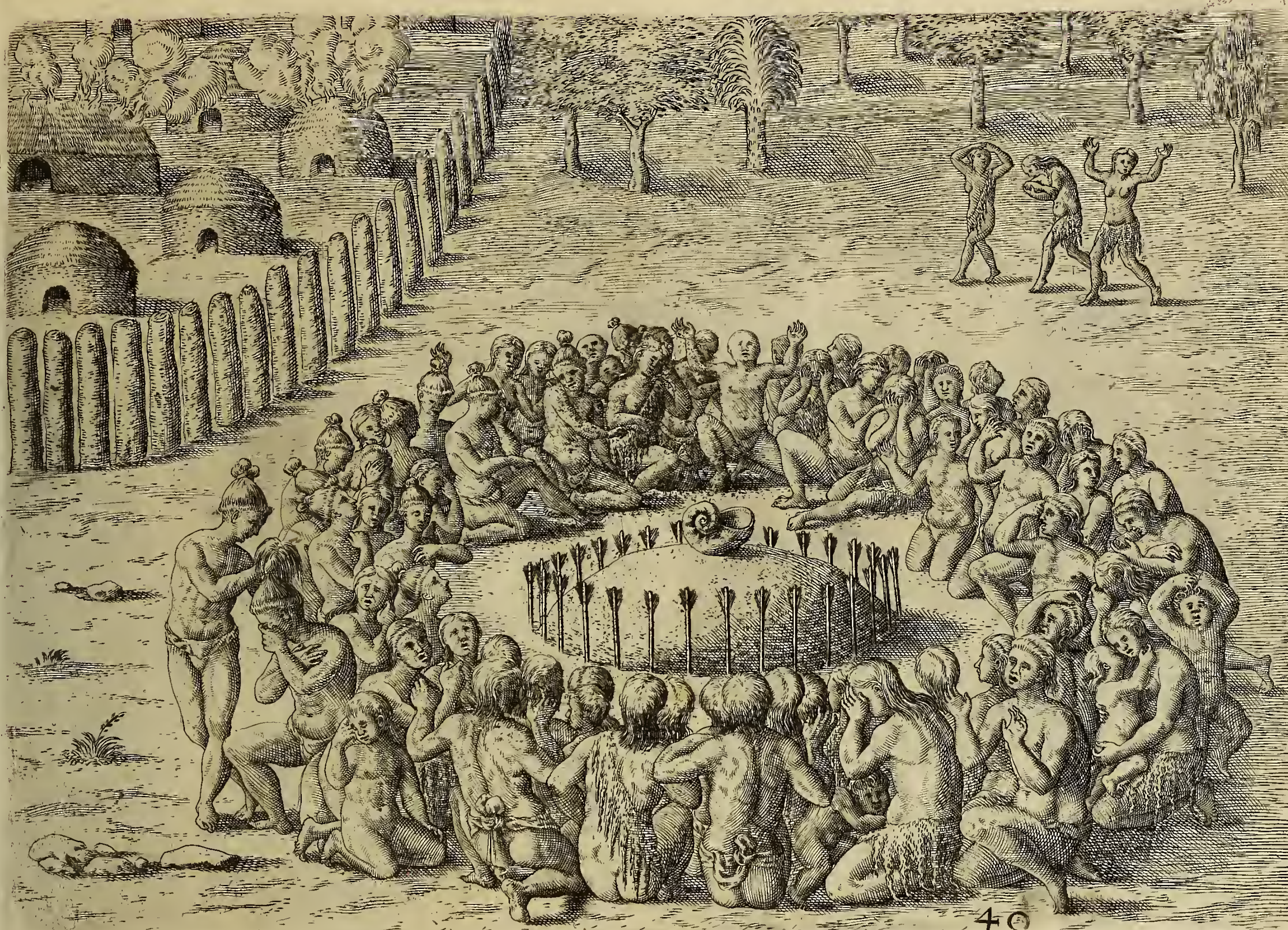

38

PRODIT interdum Rex sub vesperam deambulatum in proximam sylvam solus cum primaria conjuge, tectus cervina pelle tam eleganter parata, & varijs coloribus picta, ut nihil elegantius depictum conspici queat. Bini adolescentes latera ejus claudentes, flabella ad ventulum faciendum gestant, tertius globulis aureis & argenteis è cingulo propendentibus ornatus, pone sequitur, pellem ne terram verrat, sustinens. Regina & ejus pedissequæ ornatæ sunt ex humeris propendente vel eas cingente musci quodam genere in nonnullis arboribus nascente, tenuibus staminibus invicem cohærentibus catenularum modo prædito, viridis in cæruleum tendentis coloris, adeo venusti, ut sericea stamina videantur. Iucundum præbent spectaculum hoc musco oneratæ arbores: nam è summis nonnumquam ramis etiam præaltæ arboris ad terram usque demittitur. Jn venationem aliquando profectus cum aliquot commilitonibus in sylvas habitationi Regis Satourioua *vicinas ipsum cum Regina ita comptos reperi.*

Porrò monendus lector, omnes istos Regulos, eorumque uxores, corporis cutem puncturis quibusdam varias picturas imitantibus ornare (ut ex sequentibus iconibus videre licet) sic ut interdum in ægritudinem septem vel octo dierum incidant: puncta tamen loca, herba quadam fricant, quæ tincturam addit indelebilem. Ornatus etiam & magnificentiæ gratia, digitorum in manibus & pedibus ungues crescere sinunt, quorum latera scabentes concha aliqua, acutissimos reddunt: oris etiam circumferentiam cæruleo colore pingere soliti.

Ceremoniæ in Regis & Sacerdotum funere obſervatæ. X L.

DEFVNCTO aliquo Rege ejus Provinciæ, magna ſolennitate ſepelitur, & eius tumulo crater, è quo bibere ſolebat, imponitur, defixis circa ipſum tumulum multis ſagittis. Illius ſubditi toto triduo, tribuſque noctibus in continuo ſunt luctu, & cibo abſtinent. Omnes Reges illi amici ſimiliter lugent, & in amoris quo illum proſequebantur teſtimonium, plus quam dimidiatam comam reſecant cùm viri tum feminæ. Sex præterea lunis ſubſequentibus, delectæ quædam mulieres ſingulis diebus magno ululatu Regis mortem ter lugent, diluculo, meridie, & ſub noctis crepuſculum. Tota Regis ſupellectile in ipſius domum illata, ignis injicitur, & ſic omnia incendio abſumuntur.

Similiter eorum Sacerdotes defuncti in ſuis ædibus defodiuntur, ædesque cum tota ſupellectile, igne injecto, conflagrant.

Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus. XLI.

*P*ROCVL *ab eo loco, in quo nostra arx extructa fuit, magni sunt montes, Indorum lingua,* Apalatcy *cognominati, è quibus, ut ex topographica charta videre licet, oriuntur tres magni rivi, provolventes arenam, cui multum auri, argenti & æris admixtum est. Eam ob causam illius regionis incolæ fossas in rivis faciunt, ut provoluta ab aqua arena, in eas propter gravitatem cadat: diligenter inde eductā in certum locum deferunt, & aliquanto post tempore, denuo fossis arenam quæ incidit exhaurientes, colligunt, & cymbis impositam per ingens flumen devehunt, à nostris* Maii *nomine insignitum, quod in mare sese exonerat. Opes quæ inde proveniunt, nunc Hispani in suum usum convertere norunt.*

Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus. XLI.

P*ROCVL ab eo loco, in quo noſtra arx extructa fuit, magni ſunt montes, Indorum lingua,* Apalatcy *cognominati, è quibus, ut ex topographica charta videre licet, oriuntur tres magni rivi, provolventes arenam, cui multum auri, argenti & æris admixtum eſt. Eam ob cauſam illius regionis incolæ foſſas in rivis faciunt, ut provoluta ab aqua arena; in eas propter gravitatem cadat: diligenter inde eductā in certum locum deferunt, & aliquanto poſt tempore, denuo foßis arenam quæ incidit exhaurientes, colligunt, & cymbis impoſitam per ingens flumen devehunt, à noſtris* Maii *nomine inſignitum, quod in mare ſeſe exonerat. Opes quæ inde proveniunt, nunc Hiſpani in ſuum uſum convertere norunt.*

PETRI cujuſdam Gambie *in Compendio meminimus, qui accepta à Laudonniero poteſtate, ſuas merces per regionem deferendi negotiationis gratia, tam probè negotiatus erat, ut non modò mediocres opes adquiſierit, ſed etiam affinitatem cum illius provinciæ quodam Regulo contraxerit. Ille deſiderio captus in noſtram arcem ad ſuos redeundi, tantum apud affinem egit, ut poteſtatem faceret in arcem proficiſcendi, ea tamen conditione, ut intra tot lunas ad ipſum rediret: cymba inſuper data, & duo Indi additi qui deducerent. Tranſlatis autem in cymbam quas adquiſiverat opibus, Indi comites eum in itinere mactant, dum ſe inclinat ad ignem excitandum, partim vindictæ cauſa (nam alter illorum fuſtibus ab eo regia negotia per Regis abſentiam adminiſtrante) cæſus fuerat, partim avaritia victi, earum opum quas miles in cymba habebat: quibus direptis fugerunt, quæ res multo tempore celata.*

Hæc pictura, ne præcedentium ſeriem perturbaret, in poſtremum locum eſt rejecta: nec expreſſa fuiſſet, niſi Compendij auctor illius meminiſſet.

LIBELLVS siue EPISTOLA

SVPPLICATORIA, REGI GALLIARVM CAROLO IX. EIVSDEM NOMINIS OBLATA,

per viduas, orphanos, cognatos, affines, & ipsi Franciæ Occidentalis Regi subditos, quorum consanguinei per Hispanos in ea Galliæ antarcticæ parte, quæ vulgò FLORIDÆ nomen inuenit, crudeliter trucidati perierunt;

Anno 1565.

REx Christianissime, Patriæque Pater potentissime, nos miserandæ, & ærumnosæ sortis personæ, rerum omnium inopes, animasque despondentes, viduæ, orphani, filij, filiolæque, parentibus orbati, iuuenes senesque pariter, humillimè nos cum fletibus ac lachrymis profusissimis ad pedes Regiæ M. V. proijcimus, & protectionem eius confugimus, ærumnas & tribulationes nostras, coram Clementissima M. V. & parentum nostrorum, maritorum, liberorum fratrum, nepotum, consanguineorum, coniunctorum & affinium (ô horrendum spectaculum) lanienam tam miserabilem deplorantes ex animo, eorumque fatum lachrimabile M^{ti} V. declaratum venimus.

Ceciderunt enim ex illorum numero, in prouincia FLORIDA, plures quàm noningenti, tàm viri, quàm fœminæ, cum infantibus simul innocentibus immerentibusq;, qui omnes à Petro Melendesio & militibus eius Hispanis crudeliter, & more plane barbaro trucidati sunt.

Cùm itaque factùm hoc truculentum, non auditu tantùm efferum, immane atque execrandum: verum etiam M^{tis} V. subditorum cruor innocuus turpiter ac nullo merito profusus atque immolatus sit: DEI fidem iustitiamq; testamur, ac à M^{te} V. suppetias opemque imploramus, contra feroces hosce & detestabiles latrones, ne innocentia, sanguinisq; nostri profusione, nunc inulta manente, DEVM aliquando atque homines vltores sibi exposcitura sit.

A M^{te} igitur V. officij ratio exigit, non solùm ditionis & potestatis suæ subditos, æquitate & iustitia, legumque vinculis sibi astrictos habere; verum

etiam eoſdem ſub Maieſtatis V. protectione defenſos, ſaluos, tutos, quietoſque præſtare.

Id verò maxime afflictis nobis miſeris & oppreſſis nunc à Maieſtate V. expetendum, qui diuino auxilio præfato, ad V. Maieſtatis opem omni ſpe atque fiducia, tanquam ad ſacram anchoram confugimus, & huic ſoli nos ſubiectos offerimus. Obſecrantes M^tem V. vt nos auxilio, defenſione & protectione liberatos ſaluatoſque factos velit, dum factum vulnusq; adhuc recens eſt, dum Gallorũ animis dolor ingraueſcit. Sic enim patremfamiliâs ſe nobis benigniſſimum, & Dominum exhibebit clementiſſimum; qui famulorum, imò filiorum ſuorum gemitus & ærumnas, animo exaudiat æquiſſimo, quique in tribulationis articulo eoſdem erectos ſuſtineat.

Hæc enim ægritudo & animi noſtri afflictio, æque ſane flebilis & commiſeratione in æternum digna exiſtit; atque Petri iſtius Melendeſij Hiſpanorum militum Præfecti tyrannis & crudelitas, tam contra morem bellicum, quam diuinas pariter & humanas leges omnes ſuſcepta & confecta, atque adeò ad omnem poſteritatem propaganda in æternum ſuperuictura ſit.

Proinde quò M. V. regia totius rei ſeriem pleniùs & explicatiùs percipiat, qua poſſumus humilitate obſecramus, vt M. V. non grauate pro innata ſua Clementia ſupplices nos audire dignetur.

Non fugit Maieſtatem V. quod ea edicto publico claſſem inſtrui præceperit, quæ in Floridēſium Regionem mitteretur; ipſa etiam præſens ſibi in hoc negotio ſubſtituerit Ioannem Ribaldum, tanquam Generalem totius claſſis Præfectum Regium.

Huius mandati publicatio ſane permultis in cauſa fuit, vt ſub tutela M^tis V. nauigationem hanc ſuſciperent; qui poſtquam DEO ventiſq; ſecundis, ad arcem quæ à Maieſtatis V. auſpicio & nomine Carolina in ea prouincia vocitata eſt, appulerunt, ecce improuiſò atque inſperatò, quinq; nauigia ex Hiſpanijs ſuperuenerũt, quorum maximum circiter octingentorum doliorum erat, reliqua mediocria.

Hoſtiliter ergo Maieſtatis V. claſſem inuadentes, totis eam viribus, vnoq; quaſi impetu delere anniſi ſunt; ſed ſuo conatu fruſtrati, neque claſſi noſtræ ſuperiores facti, continentem rectâ petierunt, & plures ſexcentis armati ſeſe terræ firmæ commiſerunt, qui cum incolis clam de ſaluo cõductu quamprimùm tranſegerunt; quorum indicio poſtea per cuniculos & compendia ad Caſtellum ſumptibus Maieſtatis V. extructum ab eademque denominatum nullo labore peruenerunt. Vbi illud extemplò multa nocte & cælo pluuio occupantes quoſuis obuios tam viros qnam feminas, miſere nulloque diſcrimine dilaniarunt, quin ab immerentibus infantibus etiam non abſtinuerunt, ſed transfixorum corpora lanceis præfigentes miſeris parentibus obiecerunt ſpectaculum inauditum & crudeliſſimum.

His exactis plures octingentis Gallicorum militum, qui ſub ſignis ſeu vexillis Ribaldi Ducis militantes ex naufragio euaſerant gallinarum inſtar perfidiſſime iugularunt: Melendes enim illis fidem fecerat, ſi vltrò ſe dederent, ſeſe

omnes

omnes ſimul illæſos, & naualibus victualibuſq; inſtructos, in Galliam dimiſſurum incolumes. Sed nimium credulis illis nudis & inermibus miſeris (naufragio enim omnia arma amiſerāt) manus poſt terga reuinctæ ſunt, & binis nexu iunctis, brutorum more ad Caſtellum deducti: cui cum appropinquarent, vexillum integrum militum armatorum, ipſis ex arce procedit obuiam, captiuos miſeros varijs calumnijs, & verbis ignominioſiſſimis inceſſens, vociferanſque Gallos eſſe infames, facinoroſos, abominandos, exeſos Elephantia, & ex Gallica lue ſeu venerea contagioſos, tùm verò pædicatores & Sodomitas: ſimulque in vinctos irruens omnes intra mediæ horæ ſpacium, inq; conſpectu ducis Ribaldi turpi internecione delet.

Ribaldus cernens infandam hanc ſuorum lanienam, totus contremiſcit, ſimulq; ad Petrum Melendeſium contendens, vt ad huius protectionem tanquam ad aram confugiens ſaluus abiret, faſtu inſolenti illuſus repellitur: Interea dum de ſalute ſua anxius magis magiſq; veniam deprecaretur, crudelis quidam Hiſpanus à tergo accurrens pugione confoſſum ad terram proſtrauit: qui cum ex hoc vulnere animo linqueretur, tandem à latrone inſtante pluribus vulneribus transfixus, expirauit.

Quibus omnibus Hiſpanorum crudelitas nedum quidem exaturata fuit, ſed in exangue inſuper cadauer (quod vel apud barbaros deteſtabile habetur) rabiem ſuam furibundi exercuerunt, & varijs ijſq; ignominioſiſſimis ſcommatibus proſciſſum truncarunt. Barbam mento deraſerunt, & obſignatis literis incluſam, tanquam trophæum quoddam Hiſpalim verſus in Hiſpanias deferri curarunt: Caput tandem quadrifide ſecarūt, & partes ſingulas haſtis præfixas, in media arcis area, vbi reliqua occiſorum cadauera congeſta erant, tanquam in æternam rei tam ſtrenue geſtæ memoriam erexerunt.

Corpora interemptorum vtriuſque ſexus diffamata dehoneſtataque ex caſtello protracta cremarunt.

Quibus omnibus quàm fœdiſſimè peractis, haud obſcure ſignificarunt, quanti M. V. facerent, quove loco eam haberent, patrantes facinus hoc tam atrox in ipſos Maieſtatis V. ſubditos, vt nec exemplum ſimile in media barbarie perpetratū fuerit vnquam. Quis enim adduci poſſit, vt credat eſſe aliquem ex Principum, Regum, aut Monarcharum Chriſtianorū numero, ſiue ex barbarorum etiam & infideliū turba, vel ipſum adeò Turcam animi tam inſigniter immanis, tamq; truculenti, qui factum hoc atrociſſimum probare velit, aut vllis rationibus adductis excuſare præſumat.

Illud grauiſſimum eſt, quòd in media pace in Maieſtatis V. ſubditos latrocinium hoc exercuerint, quo quidem tempore M. V. neque cum Hiſpano, neque cum quoquam exterorum vlla interceſſit inimicitia. Quòd verò Hiſpanorum & non noſtra culpa hæc laniena euenerit, teſtantur cædes parentum, liberorum, fratrum, & conſanguineorum noſtrorum; noſtri etiam gemitus & lachrimæ, quibus Maieſtati V. ſecundum DEVM miſerandi ſupplicamus.

Adhæc eo in loco facinus hoc perpetratū, & in eos ſæuitum eſt, qui præter M. V. regiam, neq; ſubiecti fuerunt alteri vnquā, neq; imperiū agnouerūt aliud vllum.

Sed forſan Petrum Melendeſium, hæc iuris ſui regula tutabitur; vt qui plus poſſit, eidem etiam quocunq; in loco, quo iure, quáve iniuria, plus licere æquū ſit. Patrocinabitur forſan & illud: omnibus prædonibus exteris integrū eſſe in M. V. regna & ditiones graſſari liberè, bona & facultates ſubditorum & ſalutem eorum violenter & armata manu inuadere, & quiduis in ipſos pro libitu ſtatuere.

Nos nihilominus quotquot ſumus ex DEI nutu atq; prouidentia M.V. ſubditi ſumus, & obedientiæ vinculo arctiſſimo ita aſtricti, animosq; in ipſam tam promptos tamque paratos gerimus, vt mille mali, lethique genera potius perpeti, quàm alterius cuiuſquam ditioni ſubijci nobis fixum atque conſtitutum ſit.

Quod ſi Hiſpaniarum Rex atrox hoc Petri iſtius Melendeſij factum forſan nōdum cognôrit penitius, hoc ſaltem ipſi incumbit tamen, vt iniuriam M. V. illatam in ipſo animaduertat grauiter, vel ipſum in Maieſtatis V. manus offerat, quo pari menſura, qua ſubditis veſtris ipſe menſus eſt, mercedem auferat: Adhæc vt Rex Hiſpaniæ poſſeſſionem & omne ius Prouinciæ Floridæ Maieſtati V. cedat, reſtituatq; liberum, quietum & ſecurum; quandoquidem ea Regio nuper admodum cum maximis M. V. ſumptibus, & tum ipſius ſubditorū ſalutis diſcrimine reperta, & finibus ditionis veſtræ adiecta ſit.

Nec enim tanquam exules, aut profugi, extorrésve ad extremas orbis iſtius oras transfugerunt M. V. ſubditi, tum cùm Prouinciam hanc variis periculis ſummaq; fortitudine occuparent, quò fines regni veſtri producerent, ſed ex mandato M. V. publico aggreſſi opus hoc perfecerunt; alacri promptoque animo M. V. obtemperantes, maximè autem cùm viderent virum bellicæ rei peritiſſimum Ioannem Ribaldum, Regia autoritate atque immunitate fultū, claſſi Ducem præfici, qui M. V. vices in hac expeditione obiret.

Accedit & hoc, quod ipſum Hiſpanorum impunitatem hanc abominandam in animis noſtris acerbiorem facit indies, videlicet hoc tam indignum facinus; vnius alicuius hominis opera atque inſolentia perpetratum eſſe. Namque ſi hoc impune tulerit iſte, & perfidis iſtis periuris & flagitioſis prædonibus indultum fuerit, ita vt illi præda hac ex M. V. noſtrisq; priuatis facultatibus parta, ſine vllo incommodo vel detrimento fruantur, iam malum hoc in omnes redundabit, & quæ nunc nobis infeſta fuit fortuna mox M. V. exiſtimationem atq; gloriam contaminatura ſit; Si hoc, inquam, in exemplum deductum, ſeria animaduerſione non corrigatur.

Nec enim quemadmodū aliâs horum improbitas impunitate confirmata & aucta fuit, ſic etiā nunc fore ſuſpicabimur. Sed fiducia & ſpe bona erigimur, M^tem V. ſubditis ſuis illatam iniuriam, abſq; mora vindicaturam. Quemadmodum M. V. ſalutem in hoc ſimul periclitari manifeſtum eſt.

Nec tantum de noſtra deq; M^tis V. ſalute hoc agitur, ſi pœnas hi ex merito luant, ſed totius politicæ adminiſtrationis, & humanæ ſocietatis vinculum in hoc laborat, quod Petrus ille Melendeſius, cum improbitatis ſuæ ſociis violare, & quantum in ipſo fuit, diſſoluere non eſt veritus.

Aphricani,

Aphricani, quorũ præcipui erant Carthaginenſes olim quacunq; leuiſſima oblata occaſione, in pactis erant perfidiſſimi, quod ipſis tandem extremo fuit exitio,& in hodiernum vſq; diem hæc ipſis infamiæ nota aſſcribitur.

Romani contrà, gens fidei tenaciſſima, tantę erant conſtantiæ, vt perfidiæ crimen quouis cane peius & angue odio haberent, atq; execrarentur, & datam fidem atq; fœdera etiam cum hoſtibus crudeliſſimis inita ſanctiſſimè colerent, nec vnquam de diſſoluendis iis in animum inducerent. (vtinam ô Petre Melendeſi tua hæc laus foret, tuorumq; propria, qui tàm perfidè eam fefelleris, vt & ſacroſanctum DEI nomen deſuper inuocaueris, DEVM ipſum ſceleris tui crudeliſſimi tanquam teſtem & conſortem faciens.)

Nulli equidem noſtrum obſcurum eſt, DEVM ſceleratis ſæpe laxare fræna, & ipſorum opere tanquam inſtrumentis ſuæ prouidentiæ vti, ſiue vt nos de delictis noſtris commonefaciat, ſiue vt iſti iuſtam ſcelerum ſuorum metam promptius contingant, & pœnas ſibi ipſis accelerent atq; accumulent. Verùm hoc in eum fit potiſſimum finem, ne videlicet ſecuri de iuſtitia, deq; extremi & tremendi iudicii die, per peccata noſtra paternas admonitiones negligamus, & in æternum lugendi pereamus.

Eſt & illud eiuſdem argumẽti; quòd tam ſcelera hominum, quàm iuſtum DEI iudicium æquis ſimul paſſibus ſibi procedant obuiam, ita vt DEVS vindictæ & vltionis tarditatem, tandem grauitati pœnarum ſeuere compenſet.

Vnum reſtat Rex Chriſtianiſſime, nimirum vt M. V. tot viduarum atque orphanorum orbitatem, & noſtras has ærumnoſas lachrymas, gemitus, & anguſtias grauiſſimas animo condolente commiſeranteq; percipere non dedignetur; eos quoq; altius pectori infixos, oculisq; obuerſantes ſedulò contueatur, quorum parẽtes, filii, fratres & conſanguinei, ipſius M. V. ſubditi, per hoc immane Petri Melendeſij facinus miſerè interierunt.

Tametſi verò hoc noſtrum infortunium caſusque miſerabilis ad Regiam M. V. in ſpecie nõ ita pertingat, & hæc iniuria quæ ſolùm ad priuatas quaſdam perſonas pertinet, facilè obliterari poſſit; quicunq; tamen cordatus fuerit rectè iudicabit, eandem hanc etiam ad M. V. exiſtimationem & gloriam non minùs attinere, quam ad ſalutem facultatesq; noſtras priuatas.

Quid quæſo M. V. animo conciperet, quid intenderet, ſi decus & Maieſtatem tanti ſui nominis contaminari, aliorumque calumniis & ſannis exponi, iuſſa & mandata Maieſtatis ſuæ negligi & reſpui videret? Quid ſi molimina ſua & conatus, à quoquam iniurioſè & violenter impedirentur, aut penitus etiam inuerterentur? Quid denique, ſi promiſſa fides & iuſiurandum non tantum turpiter labefactarentur, ſed & ipſi Legati & Commiſſarii Maieſtatis V. contra ius gentium, quibusuis iniuriis afficerentur, adeoque è medio prorſus tollerentur? Equidem exiſtimamus M. V. arma intrepidè capturam, & DEI omniumque opem imploraturam, maximè ſi iuuentutem ſuam ſpectatam & intactam ſimul cum anteſignanis & præfectis; contra ius belli & æquitatem omnem, imò contra fidem pactam atque iuſiurandum datum interimi & mactari coràm aſpiceret.

Hoc equidem illud ipsum est, quod ab Hispanis Maiestati V. hac tempestate illatum ac intentatum conquerimur, dum Maiestatis V. existimationi detrahendo illuserunt, dum Maiestatis V. mandatis rebelles se opposuerunt, duces autem & legatos vestros prorsus sustulerunt.

Quousq; ergò M. V. improbitatem & tyrannidem hanc latronũ istorum in subditos suos latura? quóve silentio stragem horũ præteritura? aut quousq; illorum incursationes & insultus toleratura est? scilicet vt pro tot tantisque flagitiis præter licentiæ impunitatem, premia etiam nunc preciumque isti sceleratissimi reportent.

Nos verò de M. V. longè aliter sentientes & sperantes optimè, votis ardentissimis DEO supplicamus, vt Maiestatem V. regat, tueatur & confirmet, atque fortitudinis spiritum in ea exuscitet, vt hanc iniuriam ab Hispanis acceptam vindice gladio asserere atque rependere valeat.

Confortetur itaque Maiestas V. spiritu masculo, & dono fortitudinis exultet, dignum M. sua atque maioribus factura, si labem hãc gloriosissimo Gallorum nomini aspersam eluere actutum accingetur, statuẽs in parricidas hosce exemplum talibus ausis condignum.

Aderit DEVS proposito, tam piè tamq; honestè suscepto, & Maiestati V. protectione sua auxilioq; assistet.

Proinde M. V. preces subditorum suorum supplices suscipiat, & quantum animi promptitudine, quantumq; fide ipsis debita valuerit, defensos eos, promotosq; velit. Hac quidem via per totum orbis Christiani ambitum Magnanimitatem suam in defendenda subditorum salute, tutandaq; eorum innocentia testatam faciet.

Postquam ergò M. V. regia aures precibus nostris iam apertas præstiterit, placidéq; eas admiserit, nullum profectò aliud maius sacrificium, ô REX Clementissime & Christianissime pro innocenter profuso tuorum sanguine, próq; vindicta tam iustis rationibus suscepta DEO vnquam obtuleris, atque has ipsas quas immitibus latronibus istis pœnas irrogaueris, vt sontes ex merito plectantur, & ex numero viuentium sublati pereant radicitùs.

Hoc ipso etiam facto M. V. non solùm peremptorum cognatos & liberos, precesque has exaudierit, & ægritudines eorum delinierit, verùm etiam exhibebit se Regem verè dignum tantis suis titulis, & plebis suæ Patriæque patrem fidelissimum.

Precamur autem ex imis animi nostri penetralibus, vt DEVS opt. max. Maiestatem V. in multos annos saluam faxit & incolumem, & regna sua placidè beatéq; moderantem clementissimè conseruet. Gubernet etiam Maiestatem V. sapientiæ spiritu, vt omnia consilia vestra in salutem Regni Gallici, & subditorum eius, atq; adeò ipsius M. V. honorem atque gloriam vergant & dirigantur perpetuò.

FINIS.

DE QVARTA

GALLORVM IN FLORIDAM NAVIGATIONE SVB GOVRGVESIO, ANNO 1567.

GOVRGVESIVS Capitaneus ac nobilis Burdelagensis, iniuriæ atque ignominiæ genti suæ ab Hispanis illatæ vlciscendæ cupiditate impulsus, pecuniam ab amicis suis mutuò sumit, ac partem bonorum suorum vendit, vnde tres naues mediocres sibi comparat, rebusque omnibus necessariis communit, quibus 150. milites cum octoginta nautis sub capitaneo Casenouo legato suo, ac Francisco Burdegalensi nautarum magistro imponit. Deinde cùm vigesimo secundo die Augusti, anno 1567. portu soluisset, atque aliquandiu cum ventis ac tempestatibus aduersis certasset, tandem ad insulam Cubæ appulit: Inde ad promontorium S. Antonij in extremo illius insulæ peruenit, quod abest a Florida circiter ducentas leucas: vbi præfectus consilium suum, quod hactenus suos celauerat, illis aperit, rogans atque adhortans eos, ne se hostibus tam propinquum, ipsi tam bene rebus omnibus muniti, ac in tali occasione desererent. Quod illi omnes iureiurando polliciti sunt, tanto cum ardore, vt plenilunium expectare non possent ad fretum Bahamiæ transeundum. Sic ergo Floridam petiuerunt, quæ paucis post diebus ipsis apparuit: Hispani autem ex castris suis eos duobus machinarum bellicarum ictibus salutauerunt, arbitrantes eos esse suæ gentis: Gourguesius verò Hispanos pariter resalutauit, quò eos in illo errore confirmaret, ac commodius incautos opprimeret: præternauigans tamen aliò sese ire simulauit, donec a loci illius conspectu sese subtraxisset: Dein de nocte in terram descendit quindecim leucis procul à castris, è regione fluminis Tacatacouron, quod Galli Sequanam dixerunt, quia illis Sequanæ Galliæ simile videretur. Cumq; ripam Barbaris armatis arcubus & sagittis repletam vidisset, præter signum pacis quod illis ex nauibus ostendi iussit, tubicinem suum ad eos mittit, qui ipsos securos redderet, affirmaretq; se non aliam ob causam venisse, quàm ad amicitiam societatemque antiquam Gallorum cum iis reno-

uandam. Quod tubicen ille tam bene exequutus est (habitauerat enim anteà in istis regionibus sub Laudonniero) vt à Rege Satourioua, qui reliquis maior erat & potentior, præter amicitiæ & societatis promissa, capream aliosq; cibos ad milites reficiendos & recreãdos reportaret. Illi autem tripudiãtes in signum lætitiæ discesserunt, ad Reges omnes Satouriouæ cognatos certiores faciẽdos, vt eò loci postridie conuenirent ad amicitiam cum Gallis contrahendam: quorum præfectus interea vadum fluminis contabatur, vt suis nauibus prospiceret, commodiúsque cum istis Barbaris negotiaretur. Postridie mane Rex magnus Satourioua, Tacadocorou, Halmacanir, Athore, Harpaha, Helmacape, Helycopile, Molona, alijq; illius cognati & affines comparuerunt cum armis suis cõsuetis: dein miserunt oratum Præfectum Gallorum vt ad se descenderet: quod ille fecit cum gladiis & catapultis, quas tamen vt sui deponerent, iussit: postquam Barbari, qui de eo conquerebantur, hortatu Gourguesij sua arma pariter deposuissent, ac auferri iussissent in mutuæ fiduciæ testimonium, ita vt Galli solos gladios retinerẽt. Quod cùm factum esset, Satourioua ad ipsum progressus, eum ad dexteram suam sedere fecit, in sede lentiscina musco tecta, suæ simili: posteà duo ex senioribus sentes herbasq; alias, quæ coram ipsis erant, euulserunt, ac loco benè purgato omnes in vrbem supra terram sederunt. Hîc cùm Gourguesius loqui vellet, Satourioua præoccupat, enarrans ipsi mala incredibilia, continuasq; iniurias, quas omnes Barbari cum vxoribus & liberis, ab Hispanis inde ab eorum aduentu, aliorumq; Gallorum strage perpessi essent, seq; testatur perpetuo desiderio flagrare tam insignem proditionem non minus seuerè vlciscẽdi quàm proprias offensas, propter firmam illam amicitiam, quam erga Gallos semper gesserint, si modo sibi auxilium præstaretur. In quam rem cùm Gourguesius iureiurando opem & auxilium suũ promisisset, societatemque ipsi mutuò inter se iurassent, Gourguesius quædã munera illis dedit, nempe pugiones, cultros, specula, secures, annulos, tintinnabula, & alia similia nobis quidem ridicula, regibus verò illis valde pretiosa: qui præterea, cùm illis plura offerrentur, petiuerunt quisque sibi indusium, quo diebus tantum solennibus induerentur, ac cum quo post mortem sepelirentur. Quod cùm impetrassent, ac vicissim rex Satourioua duo fila granis argenteis plena, & singuli reges pelles aliquas ceruinas, suo more paratas & ornatas, Capitaneo Gourguesio dedissent, discesserunt illi tripudiantes ac læti valde, postquam promisissent se omnia occulta habituros, ac in eũdem locum validas copias ex suis subditis egregie armatis collectas ad vindictã de Hispanis sumendã adducturos. Intereà Gourguesius cùm diligenter de omnibus interrogasset Petrum de Bré Gallum natum ex oppido, quod Haure de grace dicitur, (qui superioribus annis è castris aufugerat per syluas, dum Hispani alios Gallos interficiebant, atque ab eo tempore à Satourioua educatus fuerat, qui eum tunc huic Præfecto dedit) eius relationibus & consiliis multum vtitur, mittitq; aliquot ex suis qui castra statumq; hostium explorent, quos duci iubet ab Olotocara Satouriouæ nepote, quem hic in eum finem illi dederat, atque vt esset obses in locum Estampesij nobilis Comingensis & aliorum, quos ad hostium statum explorandum mittebat. Præ-

tereà

terea dedit etiam ipſi filium ſuum nudum, quales ſunt omnes, atque ex ſuis vxoribus eam quam magis diligebat, natam 18 annos, muſco arborũ indutam: qui ſimul per tres dies in nauibus aſſeruati fuerunt, donec illi ab exploratione rediiſſent, ac Reges quæ polliciti erant, impleuiſſent.

Cum tempus proficiſcendi conſtitutum eſſet, locusque vbi omnes præſto eſſe deberent Barbaris aſſignatus vltra flumen Salinacani, quod a noſtris *Somme* vocatur, biberunt omnes magna cum ſolemnitate potionem illam (quæ *Caßiné* dicitur, fitque ex quarumdam herbarum ſucco) quam conſuerunt bibere quotiescumque in aliquem locum periculoſum ſe conferunt: talique virtute prædita eſt, vt illis famem & ſitim per viginti quatuor horas tollat, fuitque Gourgueſio neceſſe ſimulare ſe de illa quoque bibere: poſteà manus ſuſtulerunt, iuraruntque omnes ſe ipſum numquam deſerturos. Sequutus eſt ipſum Olotocara haſtam manu tenens, omnesque præſto fuerunt ad flumen * Saranala, nõ ſine maximo labore, propter pluuias, & loca aquoſa per quę trãſire neceſſe fuit: quæ impedimenta iter ipſorum remorantia, famem augebant, quod nihil reperirent in via quod ederent, nec adhuc deſcenderat ſcapha cum commeatu, qui ex nauibus aduehebatur, ad quarum cuſtodiam & refectionem relictus erat Burdegalenſis cum reliquis nautis. Intellexerat autem præfectus Hiſpanos eſſe quadringentos, diſtributos in tria caſtra, quæ erecta & munita, ac egregie inſtructa erant ſupra Maii flumen, ac præſertim maiora caſtra prius a Gallis extrui cœpta, deinde ab Hiſpanis perfecta: ad quorum primarium ac periculoſiorem acceſſum duabus leucis inferius ac propius fluminis oſtium alia duo minora caſtra conſtruxerant, quæ flumine interiecto propugnabantur a 120 militibus, aliquot tormentis bellicis, & aliis munitionibus quas in ea contulerant. Inde a Saracary vsq; ad minora illa caſtra duarum leucarum erat iter, quod valde incommodum & moleſtum illis fuit propter pluuias continuas. Dehinc a flumine Catacouru proficiſcitur Gourgueſius cum decem ſclopetariis ad exploranda prima caſtra, eaq; poſtridie ſummo mane aggredienda: quod tamen perficere propter cæli iniuriam & noctis obſcuritatem non potuit. Rex Helicopile cũ videret eum ægre ferre quod voto fruſtratus eſſet, promittit certo ſe eum per facilius & commodius, quamuis longius iter, ducturum: ac eum per ſyluas ductans, in proſpectu caſtrorum collocat, vnde animaduertit locum quendam in quo quædam tantum foſſarum initia apparebant. Quare poſtquam riuum qui illac præterfluit contari iuſſiſſet, exſpectat donec æſtus maris, qui tum aſcendebat, defluxiſſet, ac milites ſuos traducit circiter horam decimam matutinam in locum vbi conſpexerat ſyluulam quandam inter riuum & caſtra (ne ab Hiſpanis conſpiceretur dum milites traduceret ac in ordinem cogeret) iubens *furnimenta*, quæ vocant Galli, ad galeas alligari, ac enſes & catapultas manu ſublatas ferri, ne aqua quæ ad cingulum vsque pertingebat madefierent; in qua ingentem multitudinem oſtreorum magnorum repererunt, quorum teſtæ tam acutæ erant vt plurimi iis læſi fuerint, alii calceos ſuos amiſerint. Verumtamen ſimul ac tranſiſſent, ardore Gallico parant ſe ad pugnam, pridie diei qui Quaſimodo dicitur, menſe Aprili anno 1568. Gourgueſius igitur

* *al. Sarabahi*

cum hunc animi feruorem elanguescere sinendum non iudicaret, Legato suo Cagenouo viginti sclopetarios dat, & decem nautas cum poculis & vasis ad ignem iniiciendum paratis, quibus portam incenderent. ipse ex altera parte castra aggreditur, habita prius breui oratione, qua suos monebat de inaudita proditione, qua Hispani erga eorum socios vsu fuerant. Sed cū adhuc abessent ducentis passibus a castris, conspicerenturque cum impetu ruere, bombardarius vallo castrorum conscenso, postquam ad arma conclamasset, vociferans Gallos esse, emittit aduersus eos duo fulmina colubrinæ arma Gallica gestātis ac Laudonniero ereptæ. Cum autem tertiò iterare vellet, Olotocara ordinem suum seruare haud edoctus, seu potius ira commotus, vallum conscendit, ac hastam per medium corpus iam mortui traiicit. Gourguesius tum progrediens, cum Cagenouum audisset clamantem Hispanos, qui tumultu audito armati concurrerāt, fugere, illuc se confert, ac eos inter se & legatum ita includit, vt ex sexaginta hominibus ne vnus quidem effugerit; quorum quindecim seruati sunt ad eandem pœnam, qua antea Gallos affecerant. Hispani interea qui in oppositis castris erant, indesinenter tormentis fulminabant; vnde oppugnantes plurimum incommodi accipiebant, quamuis quatuor machinas in primis castris repertas ex aduerso iam collocassent, ac in eos direxissent. Quo animaduerso, Gourguesius cum 80 sclopetariis se in scapham coniicit quæ opportune tūc ibi occurrit, vt traiiceret in syluam castris proximam, probe coniiciens obsessos beneficio huius syluæ in maiora castra, quæ vna leuca tantum inde distabant, effugere conaturos. Barbari vero reditum scaphæ præ impatientia haud exspectare valentes, in aquam se coniiciunt, arcus & sagittas vna manu extra aquam tollentes, & alio brachio natantes. Hispani autem vtramque ripam tanta hominū multitudine coopertam animaduertentes, in siluam fugere cogitant, sed a Gallis sclopis petiti, dein a Barbaris ad quos confugere volebāt, repulsi, vita illis prius tollebatur, quam pro eius conseruatione orare possent. In summa, omnes ad vnum concisi sunt, exceptis quindecim qui ad publicam & insignem pœnam seruabantur. His peractis Gourguesius præfectus cum iussisset omnia quæ in secundis castris inuenta erant in prima transferri, in quibus se continere volebat, ad consilium capiēdum aduersus maiora castra, quorum statum nondum habebat exploratum: tandem certior fit ab vno ex captiuis, in maioribus illis castris milites esse circiter trecentos rebus omnibus instructos sub præfecto magnanimo & generoso, qui obsidionem & impetum sustenturus esset, donec illi suppetiæ ferrentur. Cum autem ab illo situm, altitudinem, munitiones, & aditus cognouisset, deinde octo scalas firmas parasset, ac totam regionem aduersus Hispanum commouisset, ne alicunde nunciū vel auxilium aut perfugium haberet, egredi constituit. Interea castrorū præfectus Hispanum quendam Barbari habitu mittit ad statum Gallorum explorandū: qui ab Olotocara detectus omnibus modis persuadere conabatur, se in secundis castris fuisse, inde effugisse, ac cū vndiq; Barbaros cerneret, plus misericordiæ sperasse a Gallis: venisse autē in habitu Barbari, ne ab illis Barbaris agnitus trucidaretur. Sed collatus cū supra memorato captiuo, ac conuictus quod

ex ma-

ex maioribus caſtris eſſet, ad pœnam cum aliis ſeruatus eſt: cum tamen prius Gourgueſio narraſſet rumorem eſſe in caſtris eum duo millia Gallorum ſecum habere, quorum metu ducenti ſexaginta Hiſpani qui in illis maioribus caſtris erant reliqui, valde percellebantur. Quare Gourgueſius eos in tali conſternatione aggredi conſtituens, ac vexillarium ſuum cum quindecim ſclopetariis ad caſtrorum & fluminis oſtii cuſtodiam relinquens, Barbaros de nocte proficiſci, ac ſeſe vltra citraque flumen in inſidiis collocare iubet; ipſe mane egreditur, ſecum ſupra memoratos captiuos duos ducens, qui illi reipſa oſtendant quæ prius tantum verbis & pictura delineauerant. Cum in itinere eſſent, Olotocara deuotus Barbarus qui Præfectum numquam deſerebat, ſic eum affatur: Se illi ſemper bene inſeruiiſſe, ac quicquid iuſſiſſet præſtitiſſe, ſibi certum eſſe mori in maiorum caſtrorum oppugnatione, a qua tamen nullo modo abeſſe velit: Vnum tantum orare, vt vxori ſuæ daret quod accepturus eſſet ab ipſo ſi euaderet, quo ſimul cum eo ſepeliretur, ac in animarum locum lætius reciperetur. Cui præfectus Gourgueſius poſtquã fidelem eius fortitudinẽ, amorem coniugalem, ac generoſam honoris immortalis curã laudaſſet, reſpõdit ſe malle eum viuum quam mortuum honore afficere, ac ſperare Deo iuuante ſe eũ victorem reducturum. Simul ac caſtra in conſpectu fuere; Hiſpani fulminibus tormentorũ non pepercerunt, præſertim duarũ duplicium Colubrinarum quæ in edito propugnaculo collocatæ, totũ fluminis tractum impetebant, quæ Capitaneũ Gourgueſium coegerũt ſtatim mõtem ſyluis obſitum petere: a cuius imo caſtra initium capiebant, ad quorum extremum alterum ſylua ſe protendebat: ita vt ſatis tectus eſſet ad tuto, & ſine damno accedendum. illic autem quietus manere conſtituerat ad matutinũ vſq; tempus, quo decreuerat Hiſpanos ſcalis admotis aggredi ab ea montis parte vbi foſſa non ſatis a latere munita ad defenſionẽ videbatur, & vnde pars ſuorum in obſeſſos qui ad vallũ defendendum ſeſe obiicerent eiaculari poſſet, interea dum reliqui conſcenderent. Sed Præfectus Hiſpanus infortunium ſuũ accelerans, emiſit e caſtris ſexaginta ſclopetarios, qui clam iuxta foſſam progreſſi, numerum atq; animũ Gallorum exploraturi propius accedunt: Galli autem viginti numero ſub Caſenouo inter caſtra & Hiſpanos egreſſos ſeſe collocant ad eos reditu arcendos; interea Gourgueſius reliquis iubet in eos a fronte impetum facere, nec niſi de propinquo loco & certis ictibus ſclopos emittere, vt deinde facilius gladiis peterentur & interficerentur. Illi vero ſubito in fugam verſi, ac a legato Caſenouo in anguſtias redacti, omnes ad vnũ perierunt. Quo facto, reliqui obſeſſi ita conſternati fuêre vt nihil ad conſeruandã vitam ſuã conſultius ſibi videretur quã in ſyluas proximas fugere, in quibus nihilominus ſagittis Barbarorum qui eos ibi exſpectabãt petiti (quarũ vna ſagitta ſcutum & corpus Hiſpani cuiusdã ita transfixit, vt ſtatim mortuus caderet) quidam faciẽ obuertere coacti ſunt, Gallorum eos perſequentiũ manu occumbere præferentes: haud ignari ſe apud neutrã gentẽ miſericordiæ locũ inventuros, quod vtramq; pari & atroci iniuria affeciſſent. Nec ſane vlli ex illis reliqui facti ſunt præter eos qui in exemplum futurũ ſeruabãtur. Caſtra capta ſunt rebus omnibus neceſſariis inſtructa, nominatim quinq; du-

plicibus colubrinis,& quatuor mediocribus cũ multis aliis minoribus tormẽtis omnis generis, 18 doliis pulueris tormentarii,omnique genere armorum; quæ Gourguesius statim scaphæ imponi iussit, non autẽ puluerem aliamq; supellectilẽ,quia hæc igne corrupta sunt imprudentia cuiusdã Barbari, qui pisces coquens, ignem admouit pulueri tormentario sparso & abscondito ab Hispanis ad Gallos primo insultu excipiẽdos: qui puluis igne accensus,armamentarium reliquasq; ædes,quæ ligneæ erant subuertit. Hispani qui reliqui facti sunt cũ superioribus adducti,postquam præfectus illis iniuriã insignẽ qua totam gentem Gallicã immerito affecissent exprobrasset,omnes suspensi sunt e ramis earũdem arborũ,e quibus Galli prius suspensi ab iis fuerant; quorũ vnus qui quinq; Gallos strangulauerat culpã agnoscens,iustum Dei iudiciũ sibi meritas pœnas irrogantis confitebatur. Sed loco tituli quem Petrus Melendez iis imposuerat, his verbis Hispanice scriptis,(Hoc non facio tamquam Gallis, sed tamquã Lutheranis,) Gourguesius tabulæ abietinæ ferro candenti inscribi iussit, (Hoc nõ facio tamquã Hispanis vel nautis,sed tamquam proditoribus,homicidis & latronibus.) Postea cum videret sibi nimis paucos homines superesse ad castra illa præsidio munienda,metuens etiam ne vel Hispani qui proximas terras obtinebant,ea rursus occuparent,vel Barbari aduersus Gallos, si quos Rex eo mittere vellet, iis sese munirent, ea subuertere decreuit. Proinde cũ reges omnes congregasset,iisq; illud persuasisset,statim iussu eorum subditi vndiq; tanto cũ animi ardore accurrerunt,vt vno die tria illa castra funditus euersa & solo adæquata sint. Quibus peractis, Gourguesius cum ad naues redire vellet quas in flumine Sequana, Tacatacourou dicto, quindecim leucis illinc distante reliquerat, Cagenouum & tormenta bellica mari præmittit, ipse cum octoginta sclopetariis armatis & quadraginta nautis hastatis, quod parum fideret Barbaris, per terram semper acie ordinata incedit, viasque Barbaris plenas inuenit qui eum muneribus & laudibus onerabant,tamquã regionũ omnium vicinarum liberatorem: Inter quos anus quędam dicebat sibi nõ amplius mori fore molestum,quandoquidem Hispanis pulsis adhuc semel Gallos in Florida conspexerat. Denique cum ad naues venisset, easque instructas, & ad nauigationem paratas inuenisset, Reges hortatur vt in amicitia & fœdere quod cum Rege Galliæ qui eos aduersus omnes gentes defensurus esset cõtraxerant, perseuerẽt. Quod omnes illi polliciti sunt, lachrymas ob eius discessum large profundentes,ac præsertim Olotocara. Quos vt solaretur, promisit ipsis se intra 12 Lunas (sic enim menses numerant) rediturum, ac Regem suũ ipsis exercitum, & cultros & multa alia munera resq; necessarias missurum. Itaq; iis dimissis,suis autem congregatis, & gratiis actis Deo de præteritis,precibusq; factis pro reditu prospero,tertio die Maii *1586*, omnia parata fuere: locus vbi omnes præsto essent assignatus,anchoræq; sublatæ ad nauigandum tam opportune, vt intra septemdecim dies vndecies centum leucas confecerint: vnde continuãtes tandem Rupellam appulerũt sexto die Iunii, qui erat tricesimusquartus ab eorum discessu a flumine Maii: sine vlla alia iactura quam vnius nauigii & octo hominum qui intus erant, cum quibusdam nobilibus & aliis qui in oppugnationibus ca-

bus ca-

bus caſtrorum occubuerant. Poſtquam autem a Rupellenſibus læte & laute exceptus fuiſſet, tandē Burdegalam nauigat, & inde equis celeribus ad D. Mōlucium contendit, quo eum de ſuperioribus omnibus certiorem faceret. Interea nūciatur illi Hiſpanos certiores factos de rebus Floridēſibus, ac ſcientes eum Rupellæ eſſe, cū 18 nauigiis quæ *Pataches* dicuntur & vna naue *Roberge* dicta ducentorū doliorum capace, vsq; ad locum qui *Che-de baye* dicitur perueniſſe eodem die quo inde ille profectus erat, ac Blayam vsq; eum perſequutos eſſe, vt ab ipſo nauigationis eius rationem, aliam ab ea qua multos Gallos exhilarauerat, expoſcerent. Sed id fruſtra: Iam enim Burdegalam peruenerat. Ab eo tempore Rex Catholicus certior factus Gourgueſium non potuiſſe capi, ingentem pecuniæ ſummam decernit illi, qui caput eius adferret: præterea Regem Carolum orat vt de tam cruenti facinoris authore ac fœderis inter ſe initi violatore ſupplicium ſumat. Quare cum Lutetiam veniſſet vt ſe Regi offerret, ac eum edoceret non tantū nauigationis ſuæ proſperum ſucceſſum, ſed & rationes quibus facile poſſet omnes illas regiones eius imperio ſubiicere, ad quam rem ſe vitam ſuā omneſque ſuas facultates libenter impenſurum proteſtabatur: tā varie exceptus eſt, vt tandem occultare ſe diu coactus ſit in aula Rothomagenſi, anno circiter 1570. ac niſi illi a Præſide Marignyo, in cuius ædibus aliquamdiu manſit, & Quæſtore de Vacquieulx qui ſemper illi verus & fidus amicus fuit ſubuentū foret, in magno diſcrimine verſabatur. Quod Dominicus ille Gourgueſius animo reputās quam bene meritus eſſet de hoc rege Galliæ & aliis qui eū proxime præceſſerāt, quamq; indignam mercedē referret, grauiſſime tulit. Natus erat ille monte Marſano in Aquitania, ac Regibus Chriſtianiſſimis in omnibus expeditionibus quæ abhinc 25 aut 30 annis factæ fuerant inſeruierat: tandem ad Capitanei munus & dignitatem euectus, impetum vnius partis exercitus Hiſpani cum 30 militibus ſuſtinuit quodam in loco iuxta Sienam: quo vi capto, ac reliquis interfectis, ipſe in teſtimonium rari fauoris Hiſpanici, triremi imponitur: quæ cum in Siciliam nauigaret, a Turcis capitur, & Rhodum, ac inde Conſtantinopolim ducitur, paucis poſt diebus a Romeguaſio exercitus Maltenſis duce rurſus capitur. Hac ratione ille domū reuertitur, nauigationem in Africā inſtituit, inde in Breſiliam, & mare quod *del Su* dicitur, ſe conuertit. Dein cupidus Gallici nominis vindicandi, in Floridam contēdit eo cū ſucceſſu quē vidimus. Ita vt continuis facinoribus bellicis tū terreſtribus tum maritimis factus non minus intrepidus Capitaneus quā nauta peritus, Hiſpanis formidabilis euaſerit, Reginæ vero Angliæ ob virtutū ſuarū meritū expetendus. Deniq; anno 1582 a Domino Anthonio eligitur ad ducendam cū dignitate Thalaſſiarchæ claſſem, quam conſtituerat mittere aduerſus Regē Hiſpaniæ, qui anno ſuperiore Portugalliam occupauerat tamquam propinquior atq; aptior ad ſuccedendū D. Sebaſtiano, regi vltimo qui in pugna aduerſus Regē Fegium in Barbaria occubuerat. Sed Lutetia Turonas profectus ad certi aliquid de negocio cōſtituendum, morbo corripitur, ac tandē magno cū dolore omnium quibus erat notus moritur.

FINIS.

INDEX RERVM PRAECIPVE MEMORABILIVM IN HAC HISTORIA CONTENTARVM.

Hionacara

INDEX.

PARERGON.

DE AVTORE ET OCCASIONE HVIVS HISTORIÆ.

IACOBVS l'Moyne, aliâs MORGENSIS, natione Gallus, pictor egregius, qui in Historiæ contextu nomine Iacobi Morguesii citatur, vnus ex XV. illis, qui cum Laudonniero ex cæde euaserant, spectator & totius actus pars, rem actam Regi Galliarum redux ipse exposuit ordine; ab quo vt in tabulas referret admonitus, eam in suæ linguæ idiomate optima fide prosecutus est: sed priuatim sibi suisque asseruans, hactenus eam in publicum prodire noluit.

Verum paucis ab hinc annis cum LONDINI in ANGLIA versaretur honestus vir THEODORICVS de BRY Leodiensis & ciuis apud FRANCFORTENSES, cum Morguesio illo non vulgarem familiaritatem contraxit, & simul de rebus plurimis ad Historiam hanc pertinentibus instructus est, adeo vt de ea publicanda inter ipsos conueniretur.

Morgense interim e viuis sublato, ab eius vidua precio eam redemptam sibi mãcipauit THEODORICVS prædictus, Anno 1587.

His ita se habentibus, omnibus notum esse cupimus, nos Historiam hanc nostram plane nouam, in lucem proferre, neque ex rumore aliquo, aut quouis fundamento futili, hinc inde eam compilasse, sed omnino nostri autoris textum sancte & religiose, obseruando exemplar Gallice ab autore ipso exaratum, Latino simul & Germanico sermone in publicæ vtilitatis gratiam ad verbum expreßisse.

Adumbrationes autem & rerum gestarum effigies atque imagines ad viuum expressas, per autorem ipsum horum omnium spectatorem consignatas, & vbiuis cum mente textus congruentes affabre & artificiose in ære effinximus, & in gratiam ingeniosorum, vt res non narrari tantum, sed & geri coram luculenter videatur, publice proposuimus.

Qua in re si quid opera atque industria aut sumptibus etiam præstitum est, boni hoc atque æqui consulentes, vicißim honestum & ingeniosum virum THEODORVM de BRY Leodiensem, & ciuem apud inclytam FRANCFORTENSIVM ad Mœnum rempubl. cuius tum ipsius, tum eiusdem etiam liberorum in idem artificium aßidue & excellenter incumbentium ope atque opera, quidquid id est omne constat, amore & beneuolentia vestra prosequamini, & eum studio ac fauore vestro dignum, ad maioraq; excitandum omnino existimetis.

MENDÆ

MENDÆ QVÆDAM PARTIM EXEMPLARIS vitio, partim operarum typographicarum festinatione commissæ, sic corrigendæ.

Epist. dedic. pag. 2. fac. b. vers. 24. 20. Feb.

PAG. 1, *vers. 31. Francia p. 5. v. 10, cui e. c. exposita sunt, ar p. 8, v. 25, iussit Laudon v. 29. Ei resp. v. 41, instruendo p. 10, v. 11, vero de p. 12, v. 19, valuit ind. v. 29, Oustaca v. 37, constituunt, v. 38, deligunt, p. 13, v. 20. quæ in flu. v. 27, Seignore v. 40, nomine v. 41, Fourneauxi- p. 16, v. 1, tanto huius p. 17, v. 11, freto naufr. p. 18, v. 27, collecto p. 19. v. 20, Oustaca v. 24, Oustaca v. 32, Thraciam, p. 20. v. 25. Croixius, N. p. 21, v. 14, fames v. 16, verbera v. 34, Havvquins p. 22, v. 6, Ribaud v. 18, bolide v. 39, esset: nocte v. 40, acta, post p. 23, v. 12, descensionem v. 32, hærentes vbi descenderunt: p. 24, v. 21, Tribunum, p. 25, v. 1, militaria figunt, p. 26, v. 13, eum conciderunt,*

Figura 1, vers. 1. 9, *ibicum cor* IIII. 4, *conspectis, mi* V. 14, *animaduersis, illico fugæ* VII. 2, *fluuiolum,* 16, *aduenerant, a. s. redierunt.* VIII. 15, *sesquipede* XII. 3, *icto, mut* XIIII. 5, *colore* XX. 3, *cutim aperientes, sang* XXI. 10, *aliquam supel* XXIII. 2, *hermaphroditorum* 4, *ferunt: hanc* XXV. 7, *lædantur, à* XXVI. 1, *inferunt:* 9, *squamas* XXX. 11, *depressæ ob* XXXIX. 13, (*vt ex iconibus v. l.*)

Parergo 3. *a v. 12, nobilitata* 12, *Attabaliba b. v. 17, Indicibus* 30, *excitandum. litera I* 2, *f. b, lege in titulo,* de quarta Gall.

PARERGON CONTINENS QVAEDAM QVAE AD PRAECEDENTIS NARRATIONIS ELVCIDATIONEM, NON ERVNT FORSAN INVTILIA.

Superiore narratione satis explicatum esse arbitror, quid Gallis (repetitis aliquot in FLORIDAM prouinciam nauigationibus) acciderit, vt videlicet altera fuerit illis admodum funesta.

Existimaui autem non ab re fore, si de illius Prouinciæ prima obseruatione nonnulla ad calcem adderemus: varia enim est de illis qui primum illam aperuerint opinio.

De Inuentione FLORIDÆ.

NON procul ab HISPANIOLA Insula in ea mundi parte, quæ a recentioribus nouæ Jndiæ titulo celebratur, sita est & alia BORIQVENA dicta. Hæc, mutato nomine, nostra ætate ab Hispanis vocatur Insula D. IOANNIS de Portu diuite.

Eam IOANNES PONTIVS Legionensis primus omnium perhibetur inuenisse, & in ea Præfecturam obtinuisse. Sed cum hanc sedem sibi non satis tutam stabilitamve existimaret, propter DIDACVM, magni istius & celebratissimi CHRISTOPHORI COLVMBI filium, Admiralium seu Classis Præfectum Generalem, & Gubernatorem Regium per nouas Jnsulas (cuius potentiam suspectam habens, metuebat ne ex inuidorum machinatione per ipsum aliquando pelleretur ea insula) tempori sibi de hostibus euitandis, deq; nouis sedibus inuestigandis consulere voluit.

Anno 1512.

Anno igitur salutis 1512 priuato sumptu instructis duobus celocibus commeatu & militibus, vela in altum dedit, & tamdiu continentis littus ad Septemtrionem secutus est, donec Insulam BIMINIAM offenderet, quæ versus polum Antarcticum, non vsq; adeo a feracissima illa & amplissima insula CVBA est posita.

K

Fons Iuuentutis.

Circa hæc ipsa tempora constans rumor spargebatur de scaturigine seu fonte aquæ cuiusdam medicamentosæ, cuius tanta esset virtus & naturæ vis, vt si quis eam potaret, quantumuis decrepitus, & plane iam canis obsitus, vi & efficacia eius adeò iuuenesceret, vt adolescentis viginti annorum florem & vigorem referre videretur.

Huius famæ celebratione PONTIVS *illectus, multũ diuq; circa hanc insulam vagabundus, inuestigationi mirãdæ huius, sed fabulosæ interim scaturiginis, cuius tantæ virtutes prædicabantur, miro ardore indulsit, viresque plus detriuit indies, quam eas repararit: nam vltra semestre varia circumuectus maria, varias molestias errando pertulit.*

Toto itaque iactatus pelago, & spes tantas frustra prosequens, tandem primus ipse delatus est in nouas, & ante hac plane incognitas Indiæ Occidentalis *oras mediterraneas, ex parte continenti iunctas.*

De nomine Regionis FLORIDÆ.

Ingressus itaque Regionem hanc PONTIVS, *eam nomine* FLORIDÆ *insigniit, quod casu in ipso* PALMARVM *festo, quæ festiuitas Hispanorum cõsuetudine* PASCHA FLORIDVM *dicitur, huc appulisset, primusque eam obseruasset.*

De situ seu positu Regionis FLORIDÆ.

Huius Regionis pars prominens seu anterior non dissimilis est manicæ, cuius cuspis longo tractu in mare excurrit.

Longitudo eius circiter centum, latitudo verò quinquaginta miliaria Gallica, seu leucas patet. Extremum promontorium viginti quinque gradus ab æquinoctiali linea distat; dehinc paulatim sese explicat & expandit versus Thraciam ventum, siue æstiualem Solis occasum. Vndosa sunt circa eam cuspidem seu promontorium loca plurimæque Insulæ, Martyres nuncupatæ, quà Orientem spectat.

Corollarium de variatione autorum circa Inuentorem.

Autores de Inuentore eius variant. M. VRBANVS CALVETO *in speciali tractatu suo Gallico, de Nouo orbe, quem collegit ex* BENZONII *Historia Italice scripta, originem inuentionis eius paulò antiquiorem facit, & eam ab Italis inuentoribus, sub* REGIS *Britanniæ* HENRICI VII. *auspicijs deducit; quanquã Hispani suæ genti fauentes, sibi eam arrogent. Eius verba subijciam: Quantũ ad inuentionem* FLORIDÆ *(inquit) eius palmã* FRANCISCVS LOPESIVS *de Gomara, Historicus Hispanus, suæ gentis hominibus asscribit, & Hispano cuidam* IOANNI PONTIO LEGIONENSI *attribuit; & hoc quidem eius rei gratia, vt axioma quod indubitatum esse sibi persuadet (cum tamen sit falsum) verũ esse asserat; nempe omnes Indiæ Prouincias ab Hispanis inuentas esse, exceptis quas* CHRISTOPHORVS COLVMBVS *Genuensis Italus obseruarit.*

Histor. general. lib. 2. cap. 1.

Qui

Qui verò hanc F L O R I D E N S I V M *Regionem primus inuestigarit, is certo indicio doceri potest, fuisse nauclerum Venetum, qui eam Anno* 1 4 9 6. *primus obseruauit: quam rem se ita habere Italus quidam nobili familia natus, Philosophiæ insuper, & Mathematicarum scientiarum peritißimus constanter asseruit; qui se id ex ipsius Naucleri inuentoris ore audiuisse affirmabat, & tum cum hæc affirmaret, multos adhuc superstites eius nauigationis comites, testes huius rei commonstrabat: qui quidem si vir hic nobilis falsum asseruisset, ipsum mendacij arguere potuissent.*

1 4 9 6.

Hæc autem sunt ipsius viri nobilis Philosophi verba, quæ magnificis quibusdam Venetis senatoribus dixit, cum de ratione inuehendorum aromatum ageretur. An ignoratis inquit (erat autẽ sermo institutus de inuestiganda orientali India, quâ Thracias ventus flat) quid egerit ciuis quidam vester, vir rei Nauticæ & Cosmographiæ adeò peritus, vt hodie in tota Hispania sibi parem non habeat; eum autem peritia & industria in tantum euexit, vt R E X *Hispaniæ ipsum præfecerit omnibus naucleris in Occidentalem Indiam nauigationem instituentibus, à cuius etiam autoritate res nautica ita pendet, vt nemini, nisi ipsius permissu vel eò nauigare vel rem nauticam exercere liceat. Vnde nomen Supremi Naucleri tulit. Hic est Dominus ille Sebastianus Gabotus, quem ante aliquot annos inuisi, cum essem Hispali; ipsumque deprehendi prudentem admodum & perhumanum. Nam honorificentißime me excipiens, plurima singularia mihi commonstrauit; inter alia verò egregiam & artificiosißimam quandam tabulam Cosmographicam, in qua delineatæ erant omnes peculiares nauigationes Lusitanorum & Hispanorum.*

In commentario de Itineribus inuehendorũ aromatum causa susceptis.

Edocuit etiam me, qua occasione ad harum rerum cognitionem, & peritiam tam perfectam euectus esset, vt videlicet pater eius Venetijs in Angliam negociationis ergô nauigarit, & Londinum vsque peruenerit, se admodum iuuene assumpto, non tamen adeò ignaro, quin iam humaniores artes & fundamenta Sphærica assecutus fuerit; patrem autem circa id tempus istic extremum diem obijsse, quo fama celeberrima percrebuerat, Magnum illum Christophorum Columbum magnanima indagatione sua aperuisse oras Indicas; & hæc fama adeo per Angliam, & in ipsa Regis Henrici septimi, qui tum rerum potiebatur, aula inclaruerat, vt non humana industria, sed plane numine quodam factum crederent, vt iter per occasum in ortum patere obseruatum esset.

Henricus VII. Angliæ Rex.

Huius igitur famæ gloria adeo inflammatus fui, vt ipse aliquod opus singulare & immortale animo conciperem: cum igitur adiutus mathematum cognitione, sphærica ratione mihi perspectum esset, nauigatione ad Thraciam ventum, qui medius est inter occasum & septemtrionem, compendium itineris facturum ad Orientales Indias; Regiam Maiestatem de hoc proposito meo certiorem facere constitui. Rex Henricus septimus institutum meum summopere probauit, & naues duas suis sumptibus instructas mihi præbuit.

Anno igitur 1 4 9 6. *in principio veris ex Anglia solui, iter inter occasum & septemtrionem dirigens. Nec animus erat ad vllam regionem appellere, priusquam ad Cataij oram maritimam peruenissem; hinc ad Indiam descendere proponebam. Sed elapsis aliquot diebus me à scopo aberrasse animaduerti, & ad terram delatum, quæ ad Septemtrionem tendebat; vix dici potest quam animo tum cõsternato fuerim: Nihilo-*

1 4 9 6.

minus propositum meum instanter vrgens, & oras legens Septemtrionem versus, ipsum mihi scopum statuebam, sperans sinum aliquem me reperturum, qui se inter occasum & Septemtrionem conuerteret, donec ad poli nostri antarctici 56. graduum altitudinem peruenirem.

Huc euectus obseruaui littus declinare versus ortum: itaque omnem spem abijciens me istic fretum aliquod aut transitum reperturum, remensus sum iter confectum, vt littus ad æquatorem tendens diligentius obseruarem, semper sperans fretum aliquod inuentum iri, per quod in Indiam penetrarem: atq; tamdiu illud secutus sum, donec ad terram, quæ hodie nostris Florida dicitur, deferrer. huc profectus substiti, nec vlterius tetendi, quia commeatus deficiebat, & inde in Angliam redij.

Hic igitur Gabotus fuit, qui Regis Angliæ auspiciis primus FLORIDAM *obseruauit, eaque ratione plus iuris in eam habent Angli, quam Hispani, si ad acquirendam Prouinciæ alicuius iurisdictionem sufficit primum omnium illam conspexisse. Porro hæc Gaboti profectio tantam illi laudem conciliauit, vt in Angliam rediens, eamque seditionibus & bellis ciuilibus turbatam reperiens, in Hispaniam concesserit, vbi à Catholicis Regibus Ferdinando & Isabella, humanißime exceptus fuit, traditisque illi nauibus ad Brasiliæ regionis oram maritimam lustrandam missus, cum classe eo profectus eam perlustrare non destitit, donec ad ingentem illum fluuium vulgo de* PLATA, *hoc est, argenteum cognominatum perueniret, quem aduersum ad sexcentas leucas subijt, existimans fretum quodpiam esse, aut meatum marinum, qui ab altera continentis parte se in mare exoneraret, & illi iter præberet in* Orientalem *Indiam.*

Proximus post Gabotum, qui ad Floridam prouinciam peruenit (quantum quidem resciri potest) fuit Ioannes Pontius Legionensis, cuius ante facta mentio.

Pars altera, quomodo administrata fuerit Florida.

Pontius igitur ea Prouincia duntaxat salutata & exosculata, in Insulam D. Ioannis de portu diuite reuertitur, ea spe vt classe isthic parata ad occupandam FLORIDAM *proficisceretur. magnas enim opes se in ea Prouincia reperturum putabat, & florentem statum stabiliturum: itaq; magnis impensis in paranda Classe factis, Hispanias petijt, ad obtinendam à Rege Prouinciæ illius occupationem, & occupatæ administrationem. Eò cum peruenisset Regiam Maiestatem de maximis à se laboribus & diuturnis periculis in impetuoso mari exantlatis edocet, ab eademque vt pro tot tantisq; exhaustis laboribus gubernatione & Præfectura, tùm Insulæ Biminiæ, tũ Regionis* FLORIDÆ *donaretur anxiè contendit. Sed ægrè id obtinuit & intercesßione magis amicorum, quàm ex proprio merito & officijs à se fidelißime præstitis voti petitionisq; compos factus est. Postquam iam Prouinciam hanc à Regia Maiestate obtinuisset, iter in Boriquenam Insulam, aliâs S. Ioannis de portu diuite, remetitur, & magnis impensis milites conscribens classem instruit, proponens animo suo per totam Biminiam Insulam & Regionem Floridensium nouas deducere colonias. Sed vbi littus* FLORIDENSE *vix contigisset, & socios, arma, commeatum, ac naualia exposuisset, iamq; in loco opportuniore oppidum & arcem condere moliretur; barbarorum turba, attonita horum barbatorum hominum & peregrinorum nauigiorum con-*

spectu

ſpectu, telis ſuis venenatis inopinatò ipſos opprimunt, tantoque impetu in ipſos ea torquent, vt magna ſociorum parte cæſa, reliqui turpi fuga ſibi conſulerent, & nauibus conſcenſis abirent.

Infelix aduentus Pontij in FLORIDAM.

Pontius ipſe in hoc tumultu iaculo infecto lethaliter vulneratus, vnus è fugientibus fuit, & vento Cubam Inſulam delatus ex vulnere iſtic expirauit. Sed nec ſolus Pontius vita exutus occidit, ſiquidem multi Hiſpanorum, quos huius expeditionis ſocios aduexerat ex telorum veneno grauiter ſauciati partim ocyus, partim ſerius grauiſſimis & intolerabilibus cruciatibus prius excarnificati, animas efflarũt. Nec enim vlla medicina huius veneni inflammationi reſtinguendæ ſufficiens excogitari poterat, ita factum eſt vt tunc temporis, intacta & inculta relinqueretur: inuentori ſuo exitioſa quidem, ſed ipſa ex cæde ipſius nobilitate exiſtens.

Ferdinandus Sottus FLORIDAM inuadit, Anno 1534.

Multo tempore deinceps propter Incolarũ ferociam & fortitudinem intacta fuit, nec quiſquã cum barbaris tam pugnacibus congredi auſus fuit, donec multis annis poſt, Ferdinandus Sottus generalis Præfectus militum Hiſpanorum (qui ex præda à Rege Peruano Attabalibe capta, magnis diuitijs auctus erat) animo iam ad maiora inflammato ab Imperatore Romano obtinuiſſet, vt expeditionem in Prouinciam hanc ſuſciperet, & deuictæ dominaretur. Is circiter annum triceſimum quartum ſupra milleſimum & quingenteſimum, quingentorum militum, inter quos multi veterani, copijs inſtructus, vento ſecundo in eas oras delatus eſt: ſed nihil aliud ſomnians, quam auri fodinas, hac illac vagari cœpit: fodinas iſtas requirens, nulla interim ſollicitudine ductus, vrbem aliquam condendi, aut coloniam traducendi; verùm non reperiens eas opes, quas iam animo deuorarat, milites in mediterranea abducens, excurſionibus & impreſſionibus ſubinde factis miſerè incolas diuexabat, & animum ad auri & gemmarum theſauros plane conuertens, paſſim earum fodinas perſcrutabatur. Siquidem perſuaſerat ſibi hanc Regno Peruano fertilitate auri & fodinarum vbertate non fore inferiorem.

Hinc aureos ſibi montes pollicens, & immenſas animo ſuo diuitias concipiens, non tantum de Imperatoriæ Maieſtatis fauore & gratia (ob reditus quos annuos Cameræ Cæſareæ penderet) intime obtinenda: ſed de nominis & famæ etiam apud poſteritatem immortalitate conſequenda, magnam animo ſuo ſpem fidemque fecerat.

Ferdinandus Sottus ſpe ſua deijcitur.

Poſtquam vero integrum quinquennium incolas in fodinis habuiſſet ærumnoſiſſimos, neque quicquam commodi vel lucri inde ad ſe rediret, operamque & oleum, quod dicitur, perdidiſſet, non tantum ſocios ſpe inani lactatos fiducia deiecit, ſed & ipſe ob auaritiæ morbum, & conſiliorum confuſionem langueſcens contabuit:

Videns enim ſe tanta ſpe & molimine cecidiſſe, impenſis fruſtratum, & ſibi cum dedecore ab incepto deſiſtendum, æger ipſe animo, ſeq; excrucians ex mœrore tandem conſumptus vitam finijt. Socij eius plerique omnes à barbaris attriti, & è medio ſublati perierunt.

Hiſpani ſollicitatores repulſam tulerunt.

Exitiale hoc Ferdinandi Sotti fatum, nihilo plus aliorum animos abſterruit, quo minus & ipſi fortunam ſuam in barbaris hiſce experirentur, & ſpe aureorum montium hoc profectionis tædium alleuarent.

1544. *Anno 1544. multi extiterunt, qui hanc Regionem domitam Hiſpanorum imperio adijcere ſibi pollicerentur; Inter hos maxime claruit Iulianus Samanus & Petrus Ahumada, qui de occupanda & adminiſtranda ea Maieſtatem Regiam ſollicitarent.*

Sed nec Carolus V. Imperator, qui ea tempeſtate in Germania belligerabatur, nec Philippus huius filius, qui Hiſpanias abſente patre imperio regebat, conſentiente etiam his Camera ſeu Conſiſtorio Indiano, cuiquam plenariam poteſtatem huius regni debellandi, aut nauigando exquirendi commiſerunt: quippe ſubolebat ipſis, & vel iudicibus, vel coniectura conſequi poterant, Sottum cum ſocijs ſuis libertate & poteſtate inſolenter abuſos, & ex nimio habendi ardore miſeris incolis in fodinas metallicas detruſis, tàm crudeles tamque intolerabiles extitiſſe; quæ res conſpirationi occaſionem præbuerit, vt Sottus cum ſocijs funditus exſtirparetur, conducibiliusque eſſe duxerunt, Monachos eò mitti, qui concionibus hos feroces homines ad Chriſtianam religionem amplectendam pellicerent, quàm milites, qui vi cogerent.

Dominicani precibus & ſuauiloquentia Barbarorum animos aucupari tentant.

Huc accedebat, quod Monachi quidam ex Occidentali India recèns reuerſi, publice per Hiſpaniam concionarentur, magnam iniuriam miſeris illis fieri, dum milites eò ablegantur, qui ipſos ad ſeruitia pertrahunt, ipſos deprædarentur, atque occiderent, cum ad veram DEI cognitionem adduci poſſent, ſi qui ipſorum lingua vernacula ipſis concionarentur. Ea de cauſa Monachi delecti, qui in FLORIDAM aliasq; prouincias mitterentur, ad Barbaros & feroces iſtos blandimentis potius, & verborum lenocinio demulcendos alliciendosq;, quàm armorũ truculentia, & ſuppliciorum rigore prouocandos, aut in furorem agitandos eſſe; cum inſuper vltrò fidem facerent, ſe autoribus hoc negocium ita confieri poſſe, neque ſe ſolum precibus & ſuauiloquentia, hos Chriſtianæ fidei atque religioni, ſed etiam Romanæ Cæſareæ Maieſtatis imperio lucrifacturos; Huic Monachorum orationi, Imperator & Conſiſtorij Indici aſſeſſores facile perſuaſi aſſenſerunt, & probantes conſilium tàm ſalutare, hanc prouinciam ipſis commiſerunt.

1549. *Anno itaque 1549. Frater Ludouicus Cancellus de Baluaſtre Ordinis Sancti Dominici, adiunctis ſibi quatuor ex eodem ordine itineris ſui comitibus & negociorum ſocijs, peregrinationem hãc ſumptibus Cæſareæ Maieſtatis publicis ingreditur.*

Vbi

PARERGON.

Vbi iam fausto alite perfecisset iter, placidè ad littus adremigant, & loco ouationis, & moris à nauarchis recepti (quo tormentis bellicis magno fragore boantibus insuetis, & hominibus feris terrorem incutiunt) nostri hi religiosi, nil præter cruces rubentes in pacis signum manibus præferunt.

Frater LVDOVICVS *socijs & nautis quibusdam comitatus, terræ sese exponit inermem, nulloq; telorum præsidio munitum, vt qui pacis Euangelium denunciare, nec armorum vim, aut gladiorum aciem precibus suis obtendere præsumat.*

Monachi à Barbaris discerpti.

Exorditur Euangelij prædicationem LVDOVICVS, *sperans barbarorum animos consolatione Euangelica mitigari posse; quod quidem non abs re fuisset, nisi animi eorum diuturnis vexationibus adeò exasperati fuissent, vt plane intractabiles redditi fuerint (sunt enim huius Regionis Incolæ reliquis barbaris paulo mansuetiores, nec vt reliqui humana carne vescuntur) Ergò vt primum in conspectum venerunt, illi accelerantes confertim accurrere, & gregatim eos circumfluere, non quidem vt Euangelicæ prædicationi auscultarent, sed vt fustibus tanquam insanos eos mulctarent, & prostratos perderent.* LVDOVICVS *quantum oratione; quantumq; verborum suauitate atq; eloquentia valebat, animos eorum demulcere; illi tanquam surdo fabula caneretur, obturatis auribus contra tēdere, irruere, vociferari. Hic ergo inani verborum strepitu auras ventosq; lacessens à tumultuantibus vrgeri, obrui, & vna cum duobus ex socijs in conspectu reliquorum misere discerpi, vitaque breui momento priuari.*

Reliqui conterriti hoc spectaculo, & tam tragico suorum exitu, fuga sibi ocyus prospiciunt, satius existimantes inter ordinis sui confratres pietatis laude consenescere, quam apud hos tam inhumanos, & moribus plane rusticis præditos, corona martyrii insigniri, naues conscendunt, vela ventis implent, & re infecta Hispanias repetunt.

Corollarium.

Quidam domesticorum FERDINANDI SOTTI, *qui à morte Domini sui in istis locis vitam degerat, & in Monachorum nauem fuga euaserat, pro comperto retulit barbaros* LVDOVICO *comitibusque occisis cutem integram detraxisse, suorumq; idolorum in delubris ad æternam rei gestæ memoriam suspendisse.*

Conclusio.

Hæc ergo ea est REGIO FLORIDA, *de qua in nostro præcedente fusius actum est Compendio; quæ olim ob clades Hispanis illatas inter reliquas Indiæ prouincias claruit; nostra vero ætate ob Gallorum in ea fatum lamentabile, & cum summa iniuria eiectionem per Hispanos factam, longe clarior euasit, multoque nobilior.*

FRANCOFVRTI AD MOE-
num, apud Ioannem Wechelum, impensis
Theodori de Bry.

M D XCI.